

PROFIL HRVATSKE SOCIJALNE DRŽAVE

CERANEO – Centar za razvoj
neprofitnih organizacija

Veljača, 2023.

Profil hrvatske socijalne države

Profil hrvatske socijalne države nastao je u sklopu projekta “Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva u implementaciji Europskog stupa socijalnih prava u Hrvatskoj”. Projekt je podržan kroz Fond za aktivno građanstvo, sredstvima Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova.

Autori:

Ivona Tomurad, mag. soc. pol.
Dorotea Valečić, mag. soc. pol.
prof. dr. sc. Gojko Bežovan
izv. prof. dr. sc. Jelena Matančević
doc. dr. sc. Danijel Baturina

Tisak ove publikacije omogućen je financijskom podrškom Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Centra za razvoj neprofitnih organizacija i ne odražava nužno stavove država donatorica i Upravitelja Fonda.

Sadržaj

Pojmovnik

O projektu

Sažetak

1. Uvod.....	1
2. 2.1. Okviri europeizacije hrvatske socijalne države.....	3
2.2.Obilježje hrvatske socijalne države	7
2. Europski stup socijalnih prava.....	10
3. Cjelina I. Europskog stupa socijalnih prava: Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada.....	19
3.1.Pristup obrazovanju i tržištu rada.....	22
3.2.Rodna ravnopravnost i jednake mogućnosti.....	26
4. Cjelina II. Europskog stupa socijalnih prava: Pravedni uvjeti rada.....	30
5. Cjelina III. Europskog stupa socijalnih prava: Socijalna zaštita i uključenost.....	37
5.1.Socijalna zaštita materijalno ugroženih građana.....	40
5.2.Zdravstvena zaštita.....	43
5.3.Dostojanstveno starenje.....	46
5.4.Skrb o djeci i potpora djeci.....	50
5.5.Uključenost osoba s invaliditetom.....	53
6. Rezultati kvalitativnog istraživanje s ključnim dionicima u kontekstu Europskog stupa socijalnih prava.....	55
7. Zaključak.....	63
8. Literatura.....	67

Pojmovnik

CERANEO- Centar za razvoj neprofitnih organizacija

DZS- Državni zavod za statistiku

EK- Europska komisija

ESF- Europski socijalni fond

ESSP- Europski stup socijalnih prava

EU- Europska unija

HZMO- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

HZZ- Hrvatski zavod za zapošljavanje

MAPZ- Mjera aktivne politike zapošljavanja

MOR- Međunarodna organizacija rada

NEET- osobe koje nisu zaposlene, ne obrazuju se i ne osposobljavaju (engl. *Not in employment, education or training*)

NPOO- Nacionalni plan oporavka i otpornosti od 2021. do 2026.

NPUR- Nacionalni plan za uključivanje Roma za razdoblje 2021. – 2027.

OCD- organizacije civilnog društva

OSI- Osobe s invaliditetom

UEU- Ugovor o Europskoj uniji

UFEU- Ugovor o funkcioniranju Europske unije

Vijeće EU- Vijeće Europske unije

ZMN- Zajamčena minimalna naknada

ZRS- Zakon o ravnopravnosti spolova

Sažetak

Vodstvo Europske unije postavilo je ciljeve pred države članice – socijalna Europa koja je pravedna, uključiva i puna mogućnosti u 21. stoljeću. Okosnica socijalne Europe jest **Europski stup socijalnih prava**. Europski parlament, Vijeće i Europska komisija proglasili su Europski stup socijalnih prava 2017. godine potvrđujući njegovu vrijednost za europske građane. Europski stup socijalnih prava skup je od 20 načela podjeljenih u tri cjeline: jednake mogućnosti i pristup tržištu rada, pravedni uvjeti rada te socijalna zaštita i uključenost. Cilj Europskog stupa socijalnih prava je da služi kao vodič k učinkovitom zapošljavanju i socijalnim ishodima kada se odgovara na postojeće i buduće izazove koji su izravno usmjereni na ispunjavanje osnovnih ljudskih potreba te osiguravanje boljeg ostvarivanja i provođenja socijalnih prava. Konkretno mjere za primjenu ESSP-a EU donosi kroz **Akcijski plan provedbe europskog stupa socijalnih prava 2021. godine**. Primjenu Akcijskog plana, bez potrebne rasprave, podržao je Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora 23. travnja 2021. godine¹ na sjednici Odbora, a Vlada Republike Hrvatske 25. lipnja 2021. godine na sjednici Vlade no na njega se rijetko referirano u ključnim strateškim dokumentima.

Republika Hrvatska kao socijalna država definirana Ustavom razvila je hibridni socijalni režim koji sadrži atribute kontinentalnog modela socijalnog osiguranja, komunističkog nasljeđa i nedavnih procesa privatizacije, individualizacije i klijentelizma. Više je orijentirana na pasivni model socijalnih naknada koji ne pokriva „nove“ socijalne rizike, a socijalne usluge su veoma ograničene što koči mogućnost razvoja socijalnih inovacija. Unatoč orijentiru na davanja, ista su većinom prosječno niža od prosjeka EU.

Na temelju analize stanja socijalne države Hrvatske po načelima ESSP-a u ovom dokumentu, vidljivo je kako Hrvatska stoji u odnosu na socijalna prava prosjeka EU te na koja je područja potrebno obratiti posebnu pažnju. **Iz područja jednakih mogućnosti i pristupa tržištu rada** izdvaja se relativno kratka i niska konzistentnost aktivne politike zapošljavanja gdje često mjere prema ciljnim nezaposlenim skupinama, poput osoba u statusu NEET, nisu prilagođene i svrhovite. Kada govorimo o rodnoj ravnopravnosti, postoji potreba dosljednije primjene postojećih zakona te aktivacija i senzibilizacija postojećih sustava poput obrazovanja i osposobljavanja, skrbi i zdravstva za ulaganje većih napora k većoj uključenosti žena na tržište rada. **Na području pravednih radnih uvjeta** najveći izazov predstavlja veliki udio osoba zaposlenih na ugovore na određeno u kratkom trajanju (kraće od godine dana), osobito mladih osoba te niska razina radne aktivnosti, osobito žena. Prema istraživanju Eurobarometra, građani smatraju da je potreban dodatan zalog Vlade u osiguranju pravednih plaća. U **području socijalne**

¹ Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku. Dostupno na: <https://www.sabor.hr/radna-tijela/odbori-i-povjerenstva/misljenje-odbora-za-zdravstvo-i-socijalnu-politiku-o-9>

zaštite i uključenosti izdvaja se visoka stopa siromašnih građana koji često ulaze i u skupinu osobito ranjivih poput djece, osoba s invaliditetom ili starijih osoba. Izazov predstavlja zapošljavanje osoba s invaliditetom. Ne ulaže se u stambenu politiku, a posebni je problem manjak ulaganja u dugotrajnu skrb koja će u budućnosti biti najveći dio socijalnih politika (s obzirom na demografske prilike). Prema istraživanju Eurobarometra, građani smatraju da Hrvatska osobito mora ulagati u razvoj zdravstvenog sustava.

Rezultati kvalitativnog istraživanja provedenog u sklopu Profila također izdvajaju određene izazove socijalne države sada i u budućnosti. Vidljiv je nedostatak generalne vizije socijalnih politika i nerazvijenost socijalnog planiranja. Socijalni dijalog se drži manjkavim, kao i bilo kakve mogućnosti dijaloga između različitih aktera. Kapacitet sustava socijalne politike se procjenjuje ograničenim. Brojne su dvojbe oko mogućnosti sustava što se tiče ljudskih kapaciteta i načina djelovanja. Očekuje se jačanje mogućnosti lokalnih zajednica za adresiranje problema na svojim područjima, po načelu supsidijarnosti. Civilno društvo ističe se kao potencijal djelovanja na rješavanju određenih izazova, posebice što se tiče pružanja socijalnih usluga i dopune djelovanje države u području socijalnih politika.

Postoji generalno slaganje da je Europski stupa socijalnih prava slabo prepoznat u hrvatskom kontekstu unatoč činjenici da Akcijski plan provedbe europskog stupa socijalnih prava odgovornost za provedbu ESSP-a delegira na države članice. U Hrvatskoj je ESSP službeno usvojen, ali nije na dnevnom redu niti se posebno raspravlja ili uzima u obzir pri razvoju politika. Na temelju cjelokupne analize dokumenata i rezultata istraživanja, vidljivo je **da ESSP i Akcijski plan imaju mogućnost biti nit vodilja modernizacije i usmjerenje hrvatske socijalne politike.** Međutim, predstoji značajan napor na njegovoj aktualizaciji i primjeni u hrvatskom kontekstu stoga je ovaj dokument zalag za početak ozbiljne kritičke rasprave i primjene ESSP-a u Hrvatskoj.

1. Uvod

CERANEO- Centar za razvoj neprofitnih organizacija istražuje procese pripreme, donošenja odluka i provedbe mjera i programa socijalne politike. Od usvajanja Europskog stupa socijalnih prava (ESSP) te potom i Akcijskog plana za provedbu Europskog stupa socijalnih prava, CERANEO zagovara njegovu provedbu u Hrvatskoj. Kroz izradu Socijalne slike Grada Zagreba za 2020. i 2021. godinu aktualizirana je provedba Akcijskog plana za provedbu Europskog stupa socijalnih prava u urbanom kontekstu. Od 1. rujna 2022. do 30. studenog 2023. godine CERANEO je nositelj projekta **„Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva u implementaciji Europskog stupa socijalnih prava u Hrvatskoj“**². Kroz razradu metodologije za praćenje ESSP-a i edukacije relevantnih dionika hoće se osnažiti zagovaračke kapacitete organizacija civilnog društva (OCD) i drugih dionika za praćenje i implementaciju ESSP-a na nacionalnoj i lokalnim razinama. Kako bi se obuhvatio proces donošenja odluka na regionalnoj razini Hrvatske, partneri ovog projekta su udruge koje djeluju kao regionalni centri: **Agencija lokalne demokracije Sisak** s područja Sisačko-moslavačke županije, **Mreža udruga Zagor** s područja Krapinsko-zagorske županije, **Udruga „MI“ Split** s područja Splitsko-dalmatinske županije. **Hrvatska mreža za beskućnike** iz Zagreba te **Social Research NOVA**, Oslo Metropolitan University iz Norveške partneri su glede 19. načela ESSP-a- stanovanje i pomoć beskućnicima. Dio projekta je i provedba empirijskog istraživanja s ciljem dobivanja dodatnog uvida u implementaciju Europskog stupa socijalnih prava u Hrvatskoj i izazova hrvatske socijalne države. Profil socijalne države Hrvatske dokument je nastao na temelju suradnje ostvarene na projektu te obuhvaća i rezultate navedenog istraživanja ³.

Europski stup socijalnih prava iz 2017. predstavlja 20 načela podijeljenih u 3 cjeline kojima EU nastoji ostvariti pravedniju i uključiviju zajednicu punu mogućnosti za sve građane. Njegova implementacija u Republici Hrvatskoj kao tema projekta od krucijalnog je značaja s obzirom da RH kao država članica ima obvezu europeizirati socijalnu politiku te tako poboljšati položaj građana Hrvatske. Istraživanje Eurobarometra iz 2020. godine pokazuje da 52% građana Hrvatske ne zna što je Europski stup socijalnih prava, a tek njih 16% razumije tematiku ESSP-a. Isto istraživanje pokazuje da čak 87% građana Hrvatske (79% građana EU) smatra da bi implementacija ESSP-a povećala zaposlenost i socijalnu uključivost diljem EU. 77% građana Hrvatske slaže se da uspjeh primjene ESSP-a ovisi o primjeni ovih načela u državama članicama. Isto sugerira i Akcijski plan za provedbu europskog stupa socijalnih prava. Unatoč tome, u RH je dosad malo toga napravljeno u pogledu implementacije ESSP-a. Zbog navedenog, **svrha Profila socijalne države sažeto je prikazati stanje socijalnih prava u Hrvatskoj te napore koji su dosad**

² Projekt je podržan s 89.258,86 eura financijske podrške Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova. Financira se kroz Fond za aktivno građanstvo u Hrvatskoj

³ Posebna zahvala volonterkama i volonterima Lidii Vinković, Gabrieli Tipura, Andreji Bojić, Marti Gluhak i Christianu Coltranu na značajnom doprinosu i podršci tijekom provedbe istraživanja te predstavljanja rezultata na konferenciji u sklopu Projekta.

uloženi u implementaciju ESSP-a u Hrvatskoj. Profil je sastavljen od 10 poglavlja. Nakon uvoda slijedi prikaz razvoja socijalne politike na razini EU te obveze Hrvatske kao zemlje članice. Nakon toga, detaljno se prikazuje Europski stup socijalnih prava, a potom su u tri poglavlja detaljno razrađena sva načela ESSP-a i njihova primjena u Hrvatskoj. Sedmo poglavlje donosi uvide kvalitativnog istraživanja sa ključnim dionicima ESSP o obilježjima i ključnim izazovima hrvatske socijalne države, relevantnosti načela ESSP, trendovima europeizacije i prioritetima u okviru EU semestra.

Profil ostavlja zalog za buduće zagovaranje jače i usmjerenije implementacije ESSP-a te je namijenjen svim relevantnim dionicima koji se na svim razinama bave socijalnim pravima- bilo iz pozicije direktnog rada s ciljanim skupinama, bilo iz pozicije razvoja socijalnih politika. Profil je namijenjen i svim građanima RH u vidu razumijevanja prava koja imaju i jačanja njihovih kapaciteta za zagovaranje ostvarenja tih prava.

2.1. Okviri europeizacije hrvatske socijalne politike

Gospodarska kriza iz 2008. pokazala je da postoji potreba za snažnijim gospodarskim upravljanjem i boljom koordinacijom socijalnih politika među državama članicama EU-a. Postupci koordinacije provodili su se neovisno jedan o drugome. Europski semestar ciklus je koordinacije gospodarske, fiskalne i socijalne politike te politike rada unutar EU-a⁴. Tijekom semestra države članice usklađuju svoje proračunske i gospodarske politike s pravilima dogovorenima na razini EU-a. Od prihvaćanja Europskog stupa socijalnih prava Europski semestar pruža okvir za koordinaciju i praćenje napora koje države članice ulažu u ostvarivanje načela i prava utvrđenih ESSP. Nakon što je u 2020. Europski semestar bio privremeno prilagođen, zbog pandemije za 2022. ponovno su uvedeni ključni elementi Europskog semestra (Vlada Republike Hrvatske, 2022).⁵

Nacionalni program reformi dokument je u kojem država članica iznosi svoj plan strukturnih reformi za promicanje rasta i zapošljavanja. Nacionalni program reformi 2022. temelji se na reformama i povezanim investicijama koje je RH predložila, a Vijeće Europske unije (Vijeće EU) 2021. potvrdilo kao mjerodavne i dovoljno ambiciozne za rješavanje strukturnih izazova. Vijeće EU-a potom donosi preporuke o nacionalnim programima reformi.⁶ Glede unaprjeđenja sustava socijalne skrbi u Nacionalnom programu se ističe potreba integracije socijalnih naknada, a u okviru toga planira se: konsolidirati socijalne naknade i poboljšati njihov učinak na smanjenje siromaštva; ojačati mjere i institucije tržišta rada i poboljšati adekvatnost naknada za nezaposlene i minimalne zajamčene naknade te povećati pristup digitalnoj infrastrukturi i uslugama. Glede unaprjeđenja socijalnih usluga planira se: osnažiti mjere i institucije tržišta rada i poboljšati njihovu suradnju sa socijalnim službama te promovirati stjecanje vještina. Planiraju se mjere deinstitucionalizacija i transformacija ustanova socijalne skrbi te programi podrške najpotrebitijima. Razvoj i širenje mreže socijalnih usluga planiraju se kroz jačanje mjere i institucije tržišta rada i poboljšanje adekvatnosti naknada za nezaposlene i minimalne zajamčene naknade.

Djelokrug Europske unije u području socijalne politike širi se s iskustvom krize koja počinje 2008. godine, a u nekim zemljama članicama traje i duže vrijeme. U tim okolnostima EU je donijela Paket socijalnih ulaganja 2013. godine s nakanom da se kroz socijalna ulaganja ostvaruju socijalni i ekonomski ciljevi te jača socijalna kohezija i konkurentnost. Naglasak je na strategijama

⁴ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/european-semester/>, posjećeno 15. veljače 2023.

⁵ https://commission.europa.eu/system/files/2022-04/nrp_2022_croatia_en_0.pdf

⁶ Radi pružanja kvalitetnih i pravodobnih neovisnih informacija, savjeta, analiza te ekspertize o pitanjima socijalne politike u EU i susjednim zemljama 2014. godine ustanovljen je European Social Policy Network -ESPN koji okuplja neovisne nacionalne eksperte. Mreža podupire Komisiju u praćenju napretka prema ostvarivanju ciljeva koji su postavljeni u EU strateškim dokumentima, Socijalnoj otvorenoj metodi koordinacije, Paketu socijalnih ulaganja te Europskom stupu socijalnih prava. Hrvatski partner u ovim poslovima je udruga CERANEO. Više se može naći na mrežnoj stranici: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1135&langId=en>

obrazovanja, zdravstva i socijalnih usluga s ulaganjem u djecu koja dolaze iz nepovoljnih prilika te u znanja i vještine radne snage (Europska komisija, 2013.). Još od sredine 1990-ih koncept socijalnih ulaganja socijalnu politiku vidi kao produktivan čimbenik, a ne kao puki socijalni trošak koji ide na štetu gospodarske konkurentnosti (Bežovan, 2019b).

Ovakav inovativan pristup socijalnim rizicima i socijalnoj politici, s osnovnom idejom ulaganja u ljudski kapital, trebao je utjecati na modernizaciju socijalnih politika zemalja članica. Paket socijalnih ulaganja trebao bi odgovoriti na nove socijalne rizike atipične zaposlenosti, dugotrajne nezaposlenosti, zaposlenih siromašnih, nestabilnosti obitelji, isključenosti s tržišta povezane sa zastarjelim vještinama i obveza skrbi dualne zaposlenosti, s aspiracijama pristojnog rada za svakoga, rodne ravnopravnosti te kapacitiranja opskrbe usluga kao temelja solidarnosti u konkurentnoj ekonomiji znanja (Hemerijck, 2017.a: 7). Socijalna ulaganja u ljudski kapital i sposobnosti od ranog djetinjstva do starije dobi su preventivna, za razliku od "popravaka" štete poslije gospodarskih i osobnih kriza. Usluge za djecu, učinkoviti dopusti za roditelje, aktivna politika zapošljavanja, odgovarajući poticaji kroz naknade i poreze omogućuju zaposlenost roditelja bez prekida karijera (Hemerijck, 2017.b: 386). Ulaganja u djecu ključni su element ove paradigme.

Pri Europskoj komisiji djeluje Služba za potporu strukturnim reformama, za Republiku Hrvatsku provela je više projekata iz područja socijalne politike. Među njima se navode: Projekt ujednačavanja socijalnih naknada na lokalnoj razini s ESSPROS metodologijom, Razvoj metodologije za izračun cijena socijalnih usluga te projekt Formalni i neformalni oblici skrbi za starije osobe (analiza i istraživanje).⁷ Ovi su projekti bili spominjani i kao podloga za nedavnu reformu sustava socijalne skrbi. Međutim, studije ovih projekata nisu dostupne javnosti pa se ne može niti suditi o njihovim koristima.

Vlada je 2018. također naručila projekt Procjena hrvatskog mirovinskog sustava s fokusom na obvezni kapitalizirani stup. Međutim, isporučena studija je bila u skladu s interesima hrvatske mirovinske industrije, a uopće se ne bavi tranzicijskim troškom, rizikom ulaganja u dionice, kao ni upravljačkim troškovima (Bežovan, 2019a). Oporavatelji drugoga stupa nisu bili konzultirani prilikom izrade studije kao ni prilikom njezinog predstavljanja.

Svakako, ovaj bi se instrument svrhovito trebao koristiti za pripremu reformi uz primjenu načela sudjelovanja, dijaloga i transparentnosti.

U ozračju krize Europske unije, kao izvjestan strateški odgovor na "smrt" europskog socijalnog modela, Europska komisija pokrenula je 2015. godine Europski stup socijalnih prava koji vodi računa o promijenjenim realnostima svijeta rada i koji može služiti kao kompas za obnovu konvergencije unutar euro zone. O ovom su dokumentu provedene široke konzultacije s

⁷ <https://mrosp.gov.hr/programi-i-projekti/4123>, posjećeno 15. ožujka 2023.

relevantnim dionicima u zemljama članicama. U prilog aktualizaciji Europskog stupa socijalnih⁸ prava održan je 2017. u Švedskoj EU socijalni summit kojim bi se potaknulo otvaranje novih radnih mjesta i rast⁹.

Revidirani socijalni semafor (Tablica 1) daje okvir za monitoring 20 načela ESSP, s 35 indikatora u 12 područja. Također, pruža se i interaktivan alat za usporedbu zemalja u vremenskim razdobljima.¹⁰ Ovo može biti važan i koristan alat za monitoring učinaka socijalne politike i za provjeru napretka prema konvergenciji diljem EU (ETUI, 2017).

Hrvatska je prema Socijalnom semaforu iz 2017. godine od 14 indikatora za njih osam bila u kategoriji „potrebno nadzirati“ (pet indikatora) ili „kritična situacija“ (tri indikatora)¹¹ Prema revidiranom semaforu iz 2020. Hrvatska se samo s dva indikatora nalazi u kategoriji „potrebno nadzirati“ (Tablica 1). Ove bi pozitivne promjene trebalo dodatno istražiti i obrazložiti.

⁸ Više vidjeti: <https://epthinktank.eu/2018/08/28/european-social-fund-plus-esf-2021-2027-eu-legislation-in-progress/>, posjećeno 14. kolovoza 2018.

⁹ Više o summitu u Göteborgu vidjeti na: <http://www.socialsummit17.se/>, posjećeno 15. prosinca 2017.

¹⁰ Više vidjeti: <https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/social-scoreboard/>), posjećeno 10. veljače 2023.

¹¹ Vidjeti na <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1196&newsId=9163&furtherNews=yes> , posjećeno 20. ožujka 2023.

Tablica 1.: Glavni pokazatelji Socijalnog semafora: pregled izazova u državama članicama EU-a

	Godina	Najbolje	Bolje od prosječnog	Dobro s potrebnim nadzorom	Prosječno/neutralno	Slabo, ali se poboljšava	Potrebno nadzirati	Kritična situacija	
Jednake mogućnosti	Udio osoba koje su rano napustile obrazovanje i osposobljavanje (% populacije u dobi od 18 do 24 god.)	2020.	GR, HR, IE, SI	EE, LV, PL, PT	LT	AT, BE, DE, DK, FR, NL, SK	ES, MT	CY, CZ, FI, LU, SE	BG, HU, IT, RO
	Stupanj digitalnih vještina pojedinaca	2019.	DE, DK, FI, NL, SE	AT, CZ, EE, EL, HR, IE	LU	BE, ES, FR, LT, MT, PT, SI, SK		CY, HU, PL	BG, LV, RO
	Stopa skupine NEET među mladima (u dobi od 15 do 29 godina)	2020.	DE, LU, NL, SE	AT, BE, DK, FI, HR, MT, SI		CZ, EE, FR, LV, PL	RO	CY, HU, IE, LT, PT, SK	BG, EL, ES, IT
	Razlika u zapošljavanju na temelju spola	2020.	FI, LT, LV	DE, DK, EE, FR, LU, PT, SE, SI		AT, BE, BG, CY, ES, HU, IE, NL	EL, MT	HR, SK	CZ, IT, PL, RO
Pravedni uvjeti rada	Kvintilni omjer dohotka (S80/S20)	2020.	CZ, SI, SK	AT, BE, DK, FI, IE, NL, PL, SE		CY, EE, EL, FR, HR, HU, LU, PT	RO	ES, MT	BG, DE, LT, LV
	Stopa zaposlenosti (% populacije u dobi od 20 do 64 god.)	2020.	CZ, DE, NL, SE	DK, EE, FI, HU, LT, LV, MT, PL		CY, FR, LU, PT, SI, SK	HR	AT, BE, BG, IE, RO	EL, ES, IT
	Stopa nezaposlenosti (% populacije u dobi od 15 do 74 god.)	2020.	CZ, PL	BG, DE, FR, HU, MT, NL, RO, SI		AT, BE, CY, DK, FI, HR, IE, LU, PT, SE, SK	EL, IT	EE, LT, LV,	ES,
	Stopa dugotrajne nezaposlenosti (% populacije u dobi od 15. do 74. god.)	2020.		CZ, DE, DK, FI, HU, MT, NL, PL, PT, SE	EE	BE, BG, CY, FR, HR, IE, LV, RO, SI	EL, IT	AT, LT, LU, SK	ES
	Rast GDHI-ja po glavi stanovnika (2008=100)	2020.	HU, LT, PL	CZ, IE, LU, LV, MT, SI, SK		DE, DK, FI, FR, HR, NL, PT, SE		AT, BE	CY, EL, ES, IT

	Godina	Najbolje	Bolje od prosječnog	Dobro s potrebnim nadzorom	Prosječno/neutralno	Slabo, ali se poboljšava	Potrebno nadzirati	Kritična situacija	
Jednake mogućnosti	Udio osoba koje su rano napustile obrazovanje i osposobljavanje (% populacije u dobi od 18 do 24 god.)	2020.	GR, HR, IE, SI	EE, LV, PL, PT	LT	AT, BE, DE, DK, FR, NL, SK	ES, MT	CY, CZ, FI, LU, SE	BG, HU, IT, RO
	Stupanj digitalnih vještina pojedinaca	2019.	DE, DK, FI, NL, SE	AT, CZ, EE, EL, HR, IE	LU	BE, ES, FR, LT, MT, PT, SI, SK		CY, HU, PL	BG, LV, RO
	Stopa skupine NEET među mladima (u dobi od 15 do 29 godina)	2020.	DE, LU, NL, SE	AT, BE, DK, FI, HR, MT, SI		CZ, EE, FR, LV, PL	RO	CY, HU, IE, LT, PT, SK	BG, EL, ES, IT
	Razlika u zapošljavanju na temelju spola	2020.	FI, LT, LV	DE, DK, EE, FR, LU, PT, SE, SI		AT, BE, BG, CY, ES, HU, IE, NL	EL, MT	HR, SK	CZ, IT, PL, RO
Pravedni uvjeti rada	Kvintilni omjer dohotka (S80/S20)	2020.	CZ, SI, SK	AT, BE, DK, FI, IE, NL, PL, SE		CY, EE, EL, FR, HR, HU, LU, PT	RO	ES, MT	BG, DE, LT, LV
	Stopa zaposlenosti (% populacije u dobi od 20 do 64 god.)	2020.	CZ, DE, NL, SE	DK, EE, FI, HU, LT, LV, MT, PL		CY, FR, LU, PT, SI, SK	HR	AT, BE, BG, IE, RO	EL, ES, IT
	Stopa nezaposlenosti (% populacije u dobi od 15 do 74 god.)	2020.	CZ, PL	BG, DE, FR, HU, MT, NL, RO, SI		AT, BE, CY, DK, FI, HR, IE, LU, PT, SE, SK	EL, IT	EE, LT, LV,	ES,
	Stopa dugotrajne nezaposlenosti (% populacije u dobi od 15. do 74. god.)	2020.		CZ, DE, DK, FI, HU, MT, NL, PL, PT, SE	EE	BE, BG, CY, FR, HR, IE, LV, RO, SI	EL, IT	AT, LT, LU, SK	ES
	Rast GDHI-ja po glavi stanovnika (2008=100)	2020.	HU, LT, PL	CZ, IE, LU, LV, MT, SI, SK		DE, DK, FI, FR, HR, NL, PT, SE		AT, BE	CY, EL, ES, IT

Izvor: CERANEO

U razvojnom razdoblju 2021. – 2027. osnažena je socijalna komponenta EU programa inoviranjem **Europskog socijalnog fonda plus** u kojeg su uključeni ostali socijalni programi, a glavna su područja ulaganja: zapošljavanje, socijalno uključivanje, obrazovanje, politike vještina uključujući strateške reforme u ovom području.¹²

Značajna EU sredstva osigurana su putem različitih financijskih mehanizama za potporu provedbi Akcijskog programa Europskog stupa socijalnih prava. To su sredstava Europskog socijalnog fonda plus, Europskog fonda za regionalni razvoj te Programa oporavka i otpornosti. Učinak financiranja EU-a dodatno je ojačan tehničkom pomoći koja se financira putem Instrumenta tehničke potpore. Tako je moguće izgraditi kapacitete u prioritetnim područjima reformi, uključujući tržište rada, vještine i socijalnu politiku. Zapravo, ovo su jedina raspoloživa sredstva za socijalna ulaganja za nošenje s rastućim socijalnim izazovima u Hrvatskoj.

S iskustvom provedbe ESSP na razini EU pokrenut je proces izrade Mehanizma socijalne neravnoteže. Naime, socijalna neravnoteža definirana je kao socijalni problemi i trendovi, koji, imajući u vidu socijalne, političke i gospodarske implikacije mogu biti prijetnja socijalnoj koheziji u zemlji članici. Monitoring procedure socijalne neravnoteže za pojedinu zemlju treba biti dio Europskog semestra (Sabato, Vanhercke i Guio, 2022).

Glede provede Europskog supa socijalnih prava Europska je komisija osnovala visoku radnu skupinu koja je dala odgovore o budućnosti socijalne zaštite i socijalnih država u EU članicama. Rezultati su predstavljeni početkom veljače 2023. godine (Europska komisija, 2023).

U studiji se krenulo tražeći odgovore na učinke megatrendova na financiranje sustava socijalne zaštite:

- starenja stanovništva,
- novih oblika rada,
- digitalne i tehnoloških promjena,
- klimatskih promjena i zelene tranzicije

Demografske promjene ističu: starenje stanovništva i niske stope nataliteta – izazov u narednim desetljećima; promjene u strukturi obitelji s implikacijama na skrb (djeca, dugotrajna skrb); migracije i mobilnost unutar EU s implikacijama na tržište rada i socijalnu integraciju; različita učestalost siromaštva među dobnim skupinama i međusektorskim (spol, etnička pripadnost, itd.).

Ranije navedene promjene utječu na oblikovanje i opseg sustava socijalne zaštite i njegovo financiranje. Opcije politike su prilagodba oblikovanja i opsega sustava socijalne zaštite kroz tri faze životnog puta (rani i obiteljski život, radni vijek, starost) i sa tri stupa proizvodnje dobrobiti (regulacija tržišta rada, sustavi socijalne zaštite, socijalne usluge, preventivna funkcija i socijalna

¹² <https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus/en/what-esf>

ulaganja). Glede financiranja programa socijalne države ističe se potreba diverzifikacije izvora predporeza i doprinosa.

U ovih šest područja daje se 21 strateška preporuka:

- snažan životni početak,
- osiguravanje uključive socijalne zaštite i cjeloživotnog učenja,
- potpora primjerenom dohotku i visokokvalitetnoj skrbi u starijoj dobi,
- promicanje uključivih i visokokvalitetnih usluga uključujući energetske učinkovito stanovanje i prijevoz,
- osiguravanje održivog financiranja za elastičnu socijalnu državu,
- jačanje kapaciteta EU-a za osiguranje socijalne zaštite u budućnosti

Uzimajući u obzir rasprave o budućnosti socijalne zaštite i socijalne države na EU razini, pruža se prilika se da se u ovom izvještaju dosljednije odredimo o izazovima razvoja hrvatske socijalne države i sustava socijalne zaštite.

2.2. Obilježja hrvatske socijalne države

Hrvatska socijalna država ne može se smjestiti niti u jedan od tipova (režima) socijalne države, a najbolje odgovara definiciji hibridnih socijalnih režima koji sadržavaju obilježja kontinentalnog modela socijalnog osiguranja, komunističkog nasljeđa i kasnijih procesa privatizacije, individualizacije i klijentelizma (Dobrotić, 2016). Naime, najranije *bismarckovske* sheme koje su bile ograničenog opsega postupno su se proširile na različite socijalne rizike i kategorije radnika u socijalističkom razdoblju, kada su uvedena neka univerzalna prava (npr. u obrazovanju i zdravstvu) (Puljiz i sur., 2008). Izgrađena je socijalna infrastruktura (npr. osnivanje centara za socijalni rad i zavoda za zapošljavanje), a za to vrijeme razvijeni su progresivni i prilično liberalni instrumenti reproduktivnih prava i obiteljske politike (Puljiz i sur., 2008).

Sadašnje stanje socijalne države karakterizira relativno niska socijalna potrošnja i stalni pokušaji reformi (osobito mirovinskog i zdravstvenog sustava) (Bežovan i sur., 2019), često bez konzultacije stručnjaka (kao što je riječ u novom Zakonu o socijalnoj skrbi iz 2022). Iako su dominirali argumenti bliski neoliberalnoj paradigmi u razdoblju nakon 2000., reforme se nisu uspjele oslanjati na jednu koherentnu političku paradigmu te su tako različito utjecale na različite društvene skupine. Smanjivanje socijalne države se primijetilo u „tradicionalnim“ sektorima socijalne politike, kao što su mirovine, zdravstvo i socijalna pomoć, gdje su ograničenje troškova i „racionalizacija“ istaknuti među prioritetima (Dobrotić, 2019). Općenito, socijalni programi u Hrvatskoj usmjereni su na rješavanje „starih“ socijalnih rizika. Sfera socijalne politike je, uslijed širokih društvenih problema i ograničenog kapaciteta države da odgovori na njih, postala

podijeljena partikularnim interesima gdje su se neke društvene skupine mogle mobilizirati i utjecati na javnu agendu i preraspodjelu društvenih resursa (npr. branitelji, umirovljenici), dok su problemi drugih (npr. nezaposlenih, građana u riziku od siromaštva) ostali uglavnom zanemareni (Dobrotić, 2016.; Bežovan, 2019b). Socijalna država više se oslanja na pasivne naknade i novčane transfere nego na socijalna ulaganja u usluge, obrazovanje i programe koji bi mogli potaknuti socijalnu integraciju ranjivih skupina (Babić i Baturina, 2016, Bežovan, 2019b). Bežovan (2019b) ističe nove socijalne rizike koji se javljaju u novije vrijeme, prvi se odnosi na prezaduženost i blokiranost građana, drugi socijalni rizik na nemogućnost otplate stambenih kredita, prijetnje ovrhom i deložacije te treći na seljenje mlađeg stanovništva iz zemlje zbog nezaposlenosti, besperspektivnosti ili neodgovarajućih zarada i uvjeta rada. Očiti su pritisci da se smanji potrošnja države za socijalne rizike, a u isto vrijeme da se kvaliteta socijalnih usluga poboljša.

Kada se govori o socijalnim uslugama na području EU, vidljiva je ekspanzija i to u obliku porasta korisnika, sadržaja, javnih izdataka, profesionalizacije socijalnih usluga i činjenice da socijalne usluge predstavljaju novo rastuće tržište rada. U Hrvatskoj problem predstavlja opća nerazvijenost socijalnih usluga. Većina usluga regionalno je nejednako dostupna. Tako su usluge slabije dostupne u ruralnim sredinama, općinama i gradovima s manje stanovnika, potpomognutim područjima te u Panonskoj Hrvatskoj (Opačić i Knezić, 2022). Svega nekoliko usluga može se smatrati dostupnima na nacionalnoj razini, a za određene ranjive skupine (primjerice mladi, obitelji u riziku, osobe s invaliditetom, osobe s teškoćama mentalnog zdravlja, pripadnici nacionalnih manjina i izbjeglice) ni jedna usluga ne odgovara kriterijima dostupnosti (Opačić i Knezić, 2022). Nerijetko svjedočimo i izvjesnoj pomodnosti u razvoju socijalnih usluga, što rezultira time da pripadnici iste ranjive skupine zapravo nemaju pravu mogućnost izbora između različitih usluga. Dok EU zagovara decentralizaciju sustava socijalne skrbi i usluga, u Hrvatskoj je vidljiv trend centralizacije. Novim Zakonom o socijalnoj skrbi, cijeli se sustav centralizira i stavlja pod upravu Hrvatskog Zavoda za socijalni rad. Što se tiče financiranja, javlja se problem dualizma između državno i projektno financiranih usluga te preopsežno propisivanje i nadgledanje projektnog financiranja koje u konačnici onemogućuje socijalne inovacije. Očito je da unatoč orijentaciji na naknade, Hrvatska izdvaja relativno manje za sve funkcije u odnosu na prosjek EU (Tablica 1.). K tome, izdvajanja za stanovanje i stambenu politiku u Hrvatskoj toliko su mala da nisu statistički značajna. Nedostaje perspektiva ulaganja u socijalne programe kao vid socijalnih ulaganja. Babić (2020) izdvaja da programi ranog razvoja djece nose visoke stope povrata na uložena sredstva (Babić i Baturina, 2016). Ulaganje u obrazovanje najisplativiji je način ulaganja u ekonomski razvoj države i najučinkovitiji način smanjenja siromaštva te dugoročno troškova socijalne skrbi (Layard i sur., 2005).

Tablica 2.: *Izdaci socijalne zaštite prema funkcijama u Hrvatskoj od 2015. do 2020. i EU 27 2019. godine kao udio u BDP-u (%)*

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	EU 27 2019.
Ukupni izdaci socijalne zaštite prema funkcijama	21,5	21,6	21,3	21,3	21,2	24,3	28,1
Bolest/zdravstvena skrb	7,0	6,9	6,9	7,0	7,0	7,9	8,0
Invaliditet	2,5	2,3	2,2	2,2	2,1	2,3	2,1
Starost	7,0	7,1	7,0	7,1	7,2	8,3	10,8
Preživjeli uzdržavani članovi	2,0	1,9	1,8	1,8	1,7	1,9	1,6
Obitelj/djeca	1,8	1,9	1,8	1,9	1,9	2,2	2,3
Nezaposlenost	0,5	0,8	0,7	0,6	0,6	1,0	1,2
Stanovanje	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
Socijalna isključenost koja nije drugdje klasificirana	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,6

* BDP u 2020. pao je za 33,9 milijardi kuna, dok su ukupni izdaci socijalne zaštite porasli za oko 4,3 milijarde kuna.

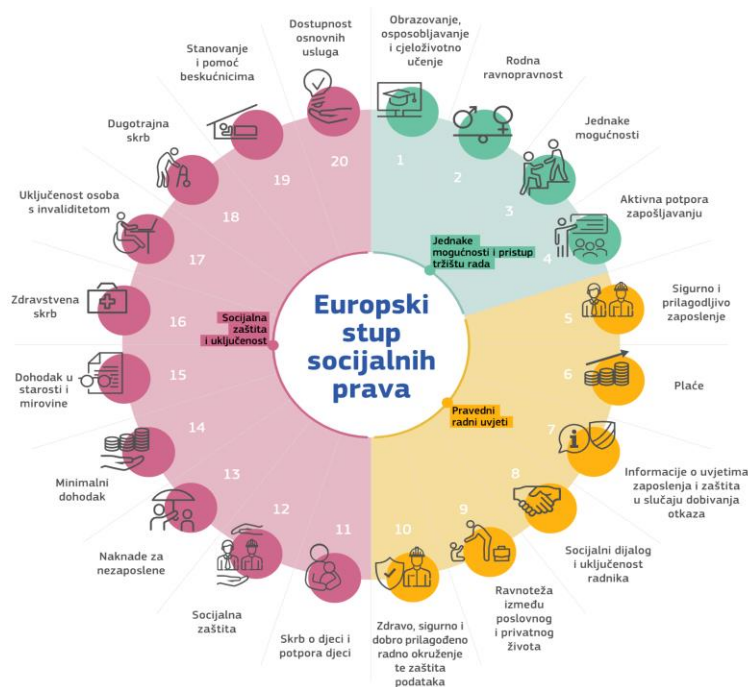
Izvor: Hrvatski zavod za statistiku, 2020

Hrvatska je socijalna država suočena s brojnim zadanostima koje postavljaju prepreke i ograničenja glede izdašnosti socijalnih programa (Bežovan, 2019b). Među zadanostima na prvom mjestu su negativni učinci globalizacije povezani s deindustrijalizacijom i makroekonomskim neravnotežama, visok javni dug, promjene na tržištu rada, raširena siva ekonomija, rast nejednakosti, siromaštvo koje sve više pogađa djecu, relativno niska stopa zaposlenosti i visoka stopa nezaposlenosti mladih. U takvim okolnostima i donedavni pripadnici srednjih slojeva nalaze se pred izazovima ranjivosti, a rastu i rizici socijalne isključenosti i siromaštva. Zadanost je i familizacija socijalne politike u području neformalnog pružanja socijalnih usluga za djecu i starije. Zadanost je i paralelizam socijalnih programa na lokalnim razinama koji provode bogatije općine i gradovi, često kupujući glasove, a s druge strane su programi koje provodi država preko institucija socijalne skrbi. Na kraju, izrazito visoka razina nepovjerenja i posebno nepovjerenje u državne institucije te nedostatak socijalnog kapitala prepreka su provođenju učinkovitih socijalnih reformi.

3. Europski stup socijalnih prava

Vodstvo Europske unije postavilo je ciljeve pred države članice – socijalna Europa koja je pravedna, uključiva i puna mogućnosti u 21. stoljeću. Okosnica socijalne Europe jest Europski stup socijalnih prava. Europski parlament, Vijeće i Europska komisija proglasili su Europski stup socijalnih prava 2017. godine na Socijalnom samitu za pravedna radna mjesta i rast u Göteborgu, potvrđujući njegovu vrijednost za europske građane. Europski stup socijalnih prava skup je od 20 načela podijeljenih u tri cjeline: jednake mogućnosti i pristup tržištu rada, pravedni uvjeti rada te socijalna zaštita i uključenost¹³.

Slika 1.: Ikonografika Europskog stupa socijalnih prava, načela i cjeline

Izvor: Akcijski plan za provedbu europskog stupa socijalnih prava

(<https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/hr/index.html#annex2>)

Europska gospodarstva prolazi kroz zelene, digitalne i demografske tranzicije. EU treba osigurati da ljudi i njihova dobrobit ostanu u središtu pozornosti. Cilj Europskog stupa socijalnih prava je da služi kao vodič k učinkovitom zapošljavanju i socijalnim ishodima kada se odgovara na postojeće i buduće izazove koji su izravno usmjereni na ispunjavanje osnovnih ljudskih potreba

¹³ Europski stup socijalnih prava. Dostupno na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

te osiguravanje boljeg ostvarivanja i provođenja socijalnih prava. Europski stup socijalnih prava odraz je načela i prava koji su ključni za pravedno i dobro funkcionirajuće tržišta rada i sustave socijalne skrbi u Europi 21. stoljeća. Njime se potvrđuju neka od prava koja su već sadržana u pravnoj stečevini Unije. Dodaju se i nova načela koja se odnose na izazove koji proizlaze iz društvenog, tehnološkog i ekonomskog razvoja (Bežovan i Baturina, 2019).

Tablica 3.: *Prikaz detalja načela ESSP-a*

Načelo	Objašnjenje
1.	Svi imaju pravo na kvalitetno i uključivo obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje kako bi održali i stekli vještine s pomoću kojih mogu u cijelosti sudjelovati u društvu i uspješno ući na tržište Rada
2.	Jednako postupanje i jednake mogućnosti žena i muškaraca moraju se osigurati i poticati u svim područjima, uključujući sudjelovanje na tržištu rada, uvjete zaposlenja i napredovanje u karijeri. Žene i muškarci imaju pravo na jednaku plaću za rad jednake vrijednosti.
3.	Bez obzira na spol, rasnu ili etničku pripadnost, vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju, svi imaju pravo na jednako postupanje i jednake mogućnosti u pogledu zapošljavanja, socijalne zaštite, obrazovanja te pristupa robi i uslugama dostupnima javnosti. Potiču se jednake mogućnosti nedovoljno zastupljenih skupina.
4.	Svi imaju pravo na pravovremenu i prilagođenu pomoć u poboljšavanju izgleda za zapošljavanje ili samozapošljavanje. To uključuje pravo na potporu pri traženju posla, osposobljavanju i prekvalifikaciji. Svi imaju pravo na prijenos socijalne zaštite i prava na osposobljavanje kada mijenjaju radno mjesto. Mladi imaju pravo na kontinuirano obrazovanje, naukovanje, pripravništvo ili pouzdanu ponudu za posao u razdoblju od četiri mjeseca nakon gubitka posla ili prekida obrazovanja. Nezaposleni imaju pravo na prilagođenu, neprekidnu i dosljednu potporu. Dugotrajno nezaposleni imaju pravo na detaljnu individualnu procjenu najkasnije 18 mjeseci od gubitka posla.
5.	Bez obzira na vrstu i trajanje radnog odnosa radnici imaju pravo na pravedno i jednako postupanje u pogledu radnih uvjeta, pristupa socijalnoj zaštiti i osposobljavanja. Potiče se prijelaz prema zapošljavanju na neodređeno vrijeme. U skladu sa zakonodavstvom i kolektivnim ugovorima osigurava se potrebna fleksibilnost poslodavaca da se brzo prilagode gospodarskim promjenama. Potiču se inovativni oblici zapošljavanja kojima se osiguravaju kvalitetni radni uvjeti. Potiču se poduzetništvo i samozapošljavanje. Olakšava se profesionalna mobilnost. Sprečava se sklapanje radnih odnosa s nesigurnim radnim uvjetima, uključujući zabranu zlouporabe nestandardnih ugovora. Probni rad trebao bi se zaključiti u razumnom roku.
6.	Radnici imaju pravo na pravedne plaće s kojima se može dostojno živjeti. Osigurava se primjerena minimalna plaća kojom se mogu zadovoljiti potrebe radnika i njihovih obitelji u određenim nacionalnim gospodarskim i društvenim uvjetima te pristup zapošljavanju i poticaji za traženje zaposlenja. Sprečava se siromaštvo zaposlenih. Sve se plaće utvrđuju transparentno i predvidljivo u skladu s nacionalnom praksom i poštujući autonomiju socijalnih partnera.

7.	Radnici imaju pravo na početku zaposlenja u pisanom obliku biti upoznati sa svojim pravima i obvezama koji proizlaze iz radnog odnosa, uključujući probni rad.
	Prije dobivanja otkaza radnici imaju pravo biti upoznati s razlozima za njegovo dobivanje i mora im se dati razuman otkazni rok. Radnici imaju pravo pristupa djelotvornom i nepristranom rješavanju sporova, a u slučaju neopravdanog otkaza imaju pravo na pravnu zaštitu, uključujući primjerenu kompenzaciju.
8.	<p>Provodi se savjetovanje sa socijalnim partnerima o osmišljavanju i provedbi gospodarskih i socijalnih politika te politika zapošljavanja u skladu s nacionalnom praksom. Potiče ih se da pregovaraju o kolektivnim ugovorima i sklapaju ih u svim područjima koja su im relevantna poštujući svoju autonomiju i pravo na kolektivno djelovanje. Prema potrebi, sporazumi koje su sklopili socijalni partneri provode se na razini Unije i njezinih država članica.</p> <p>Radnici i predstavnici radnika imaju pravo pravovremeno biti upoznati s pitanjima koja su im relevantna te se uključiti u raspravu o njima, osobito u pogledu prijenosa, restrukturiranja i spajanja poduzeća te kolektivnog otpuštanja.</p> <p>Potiče se potpora povećanju kapaciteta socijalnih partnera za promicanje socijalnog dijaloga.</p>
9.	Roditelji i osobe koje su dužne skrbiti o drugima imaju pravo na primjeren dopust, fleksibilne radne uvjete i pristup uslugama skrbi. Žene i muškarci imaju pravo jednakog pristupa posebnim dopustima za skrb i potiču se da ih jednakomjerno koriste.
10.	Radnici imaju pravo na visoku razinu zaštite zdravlja i sigurnosti na radu. Radnici imaju pravo na radno okruženje koje je prilagođeno njihovim profesionalnim potrebama te koje će im omogućiti da što duže sudjeluju na tržištu rada. Radnici imaju pravo na zaštitu osobnih podataka na radnom mjestu.
11.	<p>Djeca imaju pravo na pristupačan i kvalitetan rani i predškolski odgoj i obrazovanje.</p> <p>Djeca imaju pravo na zaštitu od siromaštva. Djeca iz ugroženih sredina imaju pravo na posebne poticajne mjere za ostvarivanje jednakih mogućnosti.</p>
12.	Bez obzira na vrstu i trajanje radnog odnosa radnici, a u usporedivim uvjetima i samozaposleni, imaju pravo na primjerenu socijalnu zaštitu.
13.	Nezaposleni imaju pravo na primjerenu potporu javnih zavoda za zapošljavanje pri (ponovnom) uključivanju na tržište rada i primjerenu naknadu za nezaposlene u razumnom trajanju, u skladu s njihovim doprinosima i nacionalnim pravilima o ispunjavanju uvjeta za primanje naknade. Tim naknadama ne smije se destimulirati brz povratak na tržište rada.
14.	Svi koji nemaju dovoljno sredstava imaju pravo na primjeren minimalni dohodak koji omogućuje dostojan život u svim njegovim fazama te pravo djelotvornog pristupa potpornim dobrima i uslugama. Za one koji mogu raditi minimalni bi dohodak trebalo kombinirati s poticajima za (ponovno) uključivanje na tržište rada.
15.	<p>Umirovljeni radnici i samozaposleni imaju pravo na mirovinu koja odgovara njihovim doprinosima i čini primjeren dohodak. Žene i muškarci imaju jednake mogućnosti za ostvarivanje prava na mirovinu.</p> <p>Sve starije osobe imaju pravo na resurse koji im omogućuju dostojan život.</p>
16.	Svi imaju pravo pravovremenog pristupa pristupačnoj i kvalitetnoj preventivnoj i kurativnoj zdravstvenoj skrbi.

17.	Osobe s invaliditetom imaju pravo na potporu dohotku koja im omogućuje dostojan život, usluge koje im omogućuju sudjelovanje na tržištu rada i u društvu te radno okruženje prilagođeno njihovim potrebama.
18.	Svi imaju pravo na pristupačne i kvalitetne usluge dugotrajne skrbi, osobito na usluge skrbi u vlastitom domu i u zajednici.
19.	a. Onima kojima je to potrebno omogućuje se pristup socijalnim stanovima ili kvalitetnoj pomoći za stanovanje. b. Ranjive osobe imaju pravo na primjerenu pomoć i zaštitu od prisilnih deložacija. c. Osiguravaju se primjerena skloništa i usluge za beskućnike radi promicanja njihove socijalne uključenosti.
20.	Svi imaju pravo pristupa kvalitetnim osnovnim uslugama, uključujući vodu, kanalizaciju, energiju, prijevoz, financijske usluge i digitalnu komunikaciju. Potpora pristupu takvih uslugama dostupna je onima kojima je potrebna.

Izvor: Akcijski plan za provedbu europskog stupa socijalnih prava

Od proglašenja proteklo je određeno vrijeme dok se tema Europskog stupa socijalnih prava nije stavila na dnevni red institucija EU-a. Za vrijeme portugalskog predsjedanja Vijećem EU-a, održan je dvodnevni Socijalni samit u Portu gdje je na najvišoj političkoj razini obnovljena potvrda predanosti i ambicije svake vlade države članice da se ljude stavi na prvo mjesto, posebice u kontekstu oporavka Europe od pandemije COVID-19. Tom prigodom potpisana je i donesena **Deklaracija iz Porta** kojom su se države članice obvezale na ostvarivanje glavna tri cilja do 2030. godine navedena u **Akcijskom planu za provedbu europskog stupa socijalnih prava**.

Usvajanjem Akcijskog plana, ESSP dobiva konkretan prostor za primjenu u svakoj zemlji članici EU-a. Drugim riječima, Akcijskim planom postavljene su konkretne inicijative za postizanje zadanih ciljeva uz očekivani zajednički napor i suradnju institucija EU-a, nacionalnih, regionalnih i lokalnih vlasti, socijalnih partnera te civilnog društva. Deklaracija iz Porta¹⁴ je dodatno ojačala predanost provedbi Europskog stupa socijalnih prava no s obzirom da ona nije obavezujuća daljnji ishodi ostaju neizvjesni.

Stoga predstoji pomno sagledati daljnji rad, inicijative te praćenje Europskog stupa socijalnih prava na EU i nacionalnim razinama. Akcijski plan stavlja naglasak na brojnija i bolja radna mjesta, razvoj vještina, stvaranje Unije ravnopravnosti ili brigu da svi imaju dostojan život i primjernu skrb. Naglašavaju da je bitno udruživanje svih snaga radi postizanja rezultata, što uključuje i poticanje socijalnih ulaganja s pomoću sredstava EU-a. EU komisija u njemu nabraja i veći broj inicijativa, strategija i drugih akcija koje je provela u 2020. i 2021. godini kao i onih koje su predviđene u neposrednoj budućnosti.

¹⁴ Council of EU, 2021

Poseban naglasak se stavlja na usklađenu i sveobuhvatnu koordinaciju na nacionalnoj razini te intenziviranje socijalnog dijaloga na nacionalnoj razini i razini EU-a. Za to se zahtjeva poboljšanje koordinacije i praćenja. Države se poziva da koriste Europski semestar kao relevantni ustaljeni okvir za koordinaciju gospodarskih i socijalnih reformi i ulaganja. Budući da je pregled socijalnih pokazatelja glavni alat za praćenje u okviru Europskog semestra, Komisija predlaže njegovu reviziju kako bi se u većoj mjeri obuhvatio stup socijalnih prava.

Primjenu Akcijskog plana, bez potrebne rasprave, podržao je Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora 23. travnja 2021. godine¹⁵ na sjednici Odbora, a Vlada Republike Hrvatske 25. lipnja 2021. godine na sjednici Vlade. No on je rijetko referiran u ključnim strateškim dokumentima. Komisija potiče države članice da organiziraju koordinacijski mehanizam kako bi osigurale angažiranost svih relevantnih aktera i taj aspekt se čini za sada dijelom manjkavih u hrvatskom kontekstu. U nastavku, slika 2 prikazuje revidirane socijalne pokazatelje od kojih su neki u ovom radu posebno izdvojeni za potrebe analize.

¹⁵ Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku. Dostupno na: <https://www.sabor.hr/radna-tijela/odbori-i-povjerenstva/misljenje-odbora-za-zdravstvo-i-socijalnu-politiku-o-9>

Slika 2.: Revidirani pregled socijalnih pokazatelja

	<i>Glavni pokazatelji</i>	<i>Sekundarni pokazatelji</i>	<i>Cilj održivog razvoja</i>
Jednake mogućnosti	<p>Sudjelovanje odraslih u obrazovanju tijekom posljednjih 12 mjeseci**</p> <p>Udio osoba koje su rano napustile obrazovanje i osposobljavanje</p> <p>Stupanj digitalnih vještina pojedinaca</p> <p>Stopa skupine NEET među mladima (u dobi od 15 do 29 godina)</p> <p>Razlika na temelju spola u zapošljavanju</p> <p>Kvintilni omjer dohotka (S80/S20)</p>	<p>Stjecanje tercijarnog obrazovanja</p> <p>Nezadovoljavajući rezultati u obrazovanju (uključujući digitalne vještine**)</p> <p>Sudjelovanje niskokvalificiranih odraslih u obrazovanju**</p> <p>Udio nezaposlenih odraslih s nedavnim iskustvom učenja**</p> <p>Razlika u nezadovoljavajućim rezultatima između donje i gornje četvrtine socioekonomskog indeksa (PISA)**</p> <p>Razlika u zaposlenosti između muškaraca i žena u nepunom radnom vremenu</p> <p>Neprikladna razlika u plaćama između muškaraca i žena</p> <p>Udio dohotka najsiromašnijih 40 % stanovništva (cilj održivog razvoja)**</p>	<p>4. Kvalitetno obrazovanje</p> <p>5. Rodna ravnopravnost</p> <p>10. Smanjenje nejednakosti</p>
Pravedni uvjeti rada	<p>Stopa zaposlenosti</p> <p>Stopa nezaposlenosti</p> <p>Stopa dugotrajne nezaposlenosti</p> <p>Rast GDHI-ja po glavi stanovnika</p>	<p>Stopa aktivnosti</p> <p>Stopa nezaposlenosti mladih</p> <p>Trenutačno zaposlenje po trajanju</p> <p>Stope prelaska s ugovora na određeno vrijeme na ugovore na neodređeno vrijeme</p> <p>Udio osoba koje su nesvojevoljno zaposlene na određeno vrijeme**</p> <p>Nesreće na radu sa smrtnim ishodom na 100 000 radnika (cilj održivog razvoja)**</p> <p>Stopa izloženosti riziku od siromaštva zaposlenih</p>	<p>8. Dostojanstven rad i gospodarski rast</p>
Socijalna zaštita i uključenost	<p>Stopa izloženosti riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (AROPE)</p> <p>Stopa izloženosti riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti djece (u dobi od 0 do 17 godina)**</p> <p>Učinak socijalnih transfera (osim mirovina) na smanjenje siromaštva</p> <p>Razlika na temelju invaliditeta u zapošljavanju**</p> <p>Preopterećenost troškovima stanovanja**</p> <p>Djeca mlađa od tri godine u sustavu formalne skrbi o djeci</p> <p>Samoprijavljena neispunjena potreba za zdravstvenom skrbi</p>	<p>Stopa izloženosti riziku od siromaštva (AROP)</p> <p>Stopa teške materijalne i socijalne deprivacije (SMSD)</p> <p>Osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada</p> <p>Teška materijalna deprivacija stanovanja (vlasnik i stanar)</p> <p>Medijan razlike u stopi izloženosti riziku od siromaštva**</p> <p>Stopa primatelja naknade [udio pojedinaca u dobi od 18 do 59 godina koji primaju bilo kakvu socijalnu naknadu (osim naknade za starost) među stanovništvom izloženom riziku od siromaštva]**</p> <p>Ukupni socijalni izdaci po funkciji (% BDP-a): socijalna zaštita, zdravstvena zaštita, obrazovanje, dugotrajna skrb**</p> <p>Obuhvaćenost naknadama za nezaposlene [kratkotrajno nezaposlenih osoba]**</p> <p>Pokrivenost potreba za dugotrajnom skrbi**</p> <p>Ukupna stopa zamjene za mirovine</p> <p>Udio stanovništva koje ne može primjereno zagrijati dom (cilj održivog razvoja)**</p> <p>Dimenzija povezivosti indeksa gospodarske i društvene digitalizacije</p> <p>Djeca u dobi od 3 godine do obvezne osnovnoškolske dobi u sustavu formalne skrbi o djeci**</p> <p>Neposredni izdaci za zdravstvenu skrb</p> <p>Godine zdravog života u dobi od 65 godina: žene i muškarci</p> <p>Standardizirana smrtnost koja se može spriječiti i liječiti (cilj održivog razvoja)**</p>	<p>1. Svijet bez siromaštva</p> <p>3. Dobro zdravlje i dobrobit</p>

Izvor: Akcijski plan za provedbu europskog stupa socijalnih prava (<https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/hr/index.html#annex2>)

□ Označava prijedlog novih, revidiranih pokazatelja iz 2021. za koje podaci još nisu sustavno prikupljeni

U poglavljima koja slijede, analizira se profil socijalne države Hrvatske uzimajući u obzir Europski stup socijalnih prava i Akcijski plan za provedbu europskog stupa socijalnih prava kao ključnih europskih dokumenata odnosno svojevrsnih usmjerivača europeizacije i razvoja hrvatske socijalne politike. Također, u ovoj analizi neizostavan je ključni nacionalni strateški dokument Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine gdje je stavljen fokus na djelatnosti unutar Razvojnog smjera 1. Održivo gospodarstvo i društvo te Razvojnog smjera 2. Jačanje otpornosti na krize. Kako bi se lakše izdvojili ključni dokumenti koji se analiziraju, u nastavku je tablica u kojoj su prema načelima ESSP-a izdvojeni glavni strateški dokumenti.

Tablica 4.: Ključni europski i hrvatski strateški dokumenti po ESSP načelima

Načelo socijalnih prava	Ključni strateški dokumenti	
	EU	HR
1. Obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje	Rezolucija Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire (2021.-2030.)	Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije
2. Rodna ravnopravnost	Povelja EU o temeljnim pravima; Strategija EU za rodnu ravnopravnost	Zakon o suzbijanju diskriminacije; Zakon o ravnopravnosti spolova; Zakon o radu; Žene i muškarci u Hrvatskoj – publikacija DZS-a
3. Jednake mogućnosti	Povelja EU o temeljnim pravima	Priopćenje Državnog zavoda za statistiku, 2022.
4. Aktivna potpora zapošljavanju	Preporuka Komisije o učinkovitoj aktivnoj potpori zapošljavanju (EASE); Potpora za zapošljavanje mladih, popraćena pojačanom Garancijom za mlade	Zakon o tržištu rada
5. Sigurno i prilagodljivo zaposlenje	Europska strategija zapošljavanja	Zakon o tržištu rada
6. Plaće	Akcijski plan EU-a za razdoblje 2017. – 2019. – Borba protiv razlike u plaćama između spolova; Strategija za rodnu ravnopravnost 2020.-2025.	Zakon o radu

	Direktiva 2006/54/EZ o provedbi načela jednakih mogućnosti i postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja	
7. Informacije o uvjetima zaposlenja i zaštita u slučaju dobivanja otkaza	Odluka Vijeća (EU) 2018/1215 o smjernicama za politike zapošljavanja država članica	Zakon o tržištu rada
8. Socijalni dijalog i uključenost radnika	Europska socijalna povelja (163., revidirana); Ugovor o funkcioniranju Europske unije; 7. Program rada Europskog socijalnog dijaloga 2022. - 2024.	Zakon o prihvaćanju Europske socijalne povelje, Dodatnog Protokola Europskoj socijalnoj povelji, Protokola o izmjenama Europske socijalne povelje i Dodatnog Protokola Europskoj socijalnoj povelji; Sporazum o osnivanju Gospodarsko-socijalnog vijeća Republike Hrvatske
9. Ravnoteža između poslovnog i privatnog života	Europska socijalna povelja; Direktiva (EU) 2019/1158 o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU	Zakon o ravnopravnosti spolova
10. Zdravo, sigurno i dobro prilagođeno radno okruženje te zaštita podataka	Strateški okvir EU-a o sigurnosti i zdravlju na radu 2021.-2027.	Zakon o radu; Zakon o zaštiti na radu Nacionalni plan za rad, zaštitu na radu i zapošljavanje za razdoblje od 2021.-2027.
11. Skrb o djeci i potpora djeci	Strategija EU o pravima djeteta i europsko jamstvo za djecu	Nacionalni plan za prava djece u RH za razdoblje od 2022. do 2026. Akcijski plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2024. godine
12. Socijalna zaštita	Europska strategija skrbi Rezolucija Europskog parlamenta od 5. srpnja 2022. Prema zajedničkom europskom djelovanju u području skrbi (2021/2253(INI))	Zakon o socijalnoj skrbi Da li staviti, Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti?
13. Naknade za nezaposlene	Privremena potpora radi smanjenja rizika od nezaposlenosti u izvanrednoj situaciji (instrument SURE) - Tematsko izvješće	Zakon o tržištu rada
14. Minimalni dohodak	Direktiva EU 2022/2041 o primjerenom minimalnom dohotku u EU	Zakon o socijalnoj skrbi Akcijski plan unaprjeđenja sustava socijalne skrbi
15. Dohodak u starosti i mirovine	Izvješće o primjerenosti mirovina- EU parlament i Komisija Zelena knjiga o starenju- Poticanje međugeneracijske solidarnosti i odgovornosti	Zakon o obveznom mirovinskom osiguranju Akcijski plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2024.

16. Zdravstvena skrb	Program EU za zdravlje 2021.-2027.- vizija za zdraviju Europsku uniju Uredba o uspostavi europskog prostora za zdravstvene podatke	Nacionalni plan razvoja zdravstva za razdoblje od 2021. do 2027. Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju
17. Uključenost osoba s invaliditetom	Strategija o pravim osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.-2030.	Nacionalni plan za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine
18. Dugotrajna skrb	Europska strategija skrbi Preporuka Europske komisije o cjenovno pristupačnoj i visokokvalitetnoj dugotrajnoj skrbi	Akcijski plan unaprjeđenja sustava socijalne skrbi Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine
19. Stanovanje i pomoć beskućnicima	Lisabonska deklaracija osnivanja Europske platforme za borbu protiv beskućništva Rezolucija Europskog parlamenta od 21.01.2021. o pristupu dostojanstvenom i pristupačnom stanovanju za sve (2019/2187(INI))	Akcijski plan unaprjeđenja sustava socijalne skrbi Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine
20. Dostupnost osnovnih usluga	Europska strategija o skrbi Preporuka Komisije (EU) 2020/1563 od 14. listopada 2020. o energetske siromaštvu	Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine

4. Cjelina I. Europskog stupa socijalnih prava: Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada

Načela jednakosti i nediskriminacije dio su temelja vladavine prava. Opća deklaracija o ljudskim pravima ističe da se „*sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima*“¹⁶ gdje jednakost podrazumijeva da svi pojedinci uživaju jednaka prava i jednaku razinu poštovanja. Drugim riječima, svi ljudi imaju pravo da ih se tretira na jednak način.

Europska unija, sukladno članku 2. i 3. Ugovora o Europskoj uniji (UEU)¹⁷, temelji se na skupu vrijednosti koje uključuju nediskriminaciju, jednakost i poštovanje ljudskog dostojanstva i ljudskih prava, uključujući prava pripadnika manjina. Članak 8. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU)¹⁸ ovlašćuje EU da uvede mjere za uklanjanje nejednakosti i potiče na promicanje jednakosti između muškaraca i žena kroz sve svoje politike dok se člankom 153. podupire djelovanje EU-a u području jednakih mogućnosti i jednakog postupanja u pitanjima zapošljavanja i zanimanja. Istraživanje Eurobarometra iz 2020. pokazuje da čak 46% građana EU i 49% građana Hrvatske smatra da su jednake mogućnosti i pristup tržištu rada jedan od glavnih elemenata ekonomskog i socijalnog prosperiteta EU.

Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada, gledano kroz prizmu Europskog stupa socijalnih prava¹⁹, sastoji se od četiri načela:

- 1. Obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje,**
- 2. Rodna ravnopravnost,**
- 3. Jednake mogućnosti i**
- 4. Aktivna potpora zapošljavanju**

Ukratko, ova cjelina u središte stavlja pristup zaposlenju i obrazovanju, a dva od tri glavna cilja EU-a koje Europska komisija (EK) predlaže odnose se upravo na ova područja života i djelovanja. Prvi cilj teži ostvarenju da najmanje 78% stanovništva u dobi od 20 do 64 godina bude zaposleno do 2023. godine. To se nastoji ostvariti prvenstveno mjerama koje će doprinijeti smanjenju razlika

¹⁶ Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, NN 12/2009-143, čl. 1

¹⁷ Ugovor o Europskoj uniji, br. C 203/13

¹⁸ Ugovor o funkcioniranju Europske unije, br. C 202/47

¹⁹ Europski stup socijalnih prava. Dostupno na web stranici: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

na temelju spola u zapošljavanju, povećanju pružanja formalnog ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te smanjenju stope mladih koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih (NEET) u dobi od 15 do 29 godina. Drugi cilj, prema EK jest ostvarenje 60%-tnog sudjelovanja odraslih u osposobljavanju svake godine, postavljajući kriterije da najmanje 80% osoba u dobi od 16 do 74 godina treba posjedovati osnovne digitalne vještine te dodatnog smanjenja ranog napuštanja školovanja uz povećano sudjelovanje u sekundarnom obrazovanju²⁰.

Ova cjelina obuhvaća spomenuta četiri načela ESSP-a unutar kojih će se izvjestan rast i razvoj ostvariti putem revidiranih socijalnih pokazatelja preuzetih iz Akcijskog plana za provedbu Europskog stupa socijalnih prava, prikazani Grafom 1.

Graf 1.: Revidirani socijalni pokazatelji u cjelini I. Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada u zadnjih 5 godina

		2017.		2018.		2019.		2020.		2021.	
		EU	HR	EU	HR	EU	HR	EU	HR	EU	HR
Jednake mogućnosti											
Primarni pokazatelji	Udio osoba koje su rano napustile obrazovanje	10,50	3,10	10,50	3,30	10,30	3,0	9,90	2,20	9,70	2,40
	Stupanj digitalnih vještina pojedinca									53,92	63,37
	Stopa skupine NEET među mladima (od 15 do 29)	14,60	17,90	13,3	15,60	12,80	14,20	14,00	14,60	13,00	14,90
	Razlika u zapošljavanju na temelju spola	11,30	10,60	11,30	10,20	11,20	10,50	11,10	11,20	10,80	10,50
	Kvintilni omjer dohotka (S80/S20)	5,08	5,03	5,12	5,00	5,07	4,76	4,89	4,61	4,97	4,78
Sekundarni pokazatelji	Sudjelovanje odraslih u obrazovanju u posljednjih 12 mj.	10,40	2,30	10,60	2,90	10,80	3,50	9,10	3,20	10,80	5,10
	Stupanj stjecanja tercijarnog obrazovanja (dobna skupina 30-34)	38,60	28,70	39,40	34,10	40,30	33,10	41,10	34,70	41,60	33,70
	Rodna razlika u zaposlenosti na nepuno radno vrijeme	22,90	2,20	22,70	3,10	22,70	3,50	21,10	2,90	20,70	2,30

Izvor: CERANEO, 2023, iz višestrukih izvora

Nastavno na Graf 1 za potrebe ove analize detaljnije se prikazuju sljedeći pokazatelji²¹: udio osoba koje su rano napustile obrazovanje, stopa skupine NEET među mladima (od 15 do 29), razlika u zapošljavanju na temelju spola te kvintilni omjer dohotka (S80/S20). Navedeni pokazatelji značajni su za uvid u jednake mogućnosti i pristup tržištu rada svih građana te kao vid usporedbe Hrvatske u implementaciji ESSP-a u odnosu na prosjek EU. Analiziraju se imajući u vidu prvenstveno ESSP i njegova načela te strateške dokumente donesene na EU i hrvatskoj razini od kojih se najbitniji izdvajaju u nastavku.

²⁰ Europska komisija, 2021

²¹ Pokazatelji izdvojeni u ovom radu nisu potpuni zbog činjenice da se na razini Hrvatske ne prikupljaju svi podaci

Tablica 5.: Ključni hrvatski i europski strateški dokumenti po cjelinama ESSP: Cjelina I. Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada

Ključni strateški dokumenti	Relevantnost za ESSP
Rezolucija Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire (2021.-2030.)	Ona ističe 5 strateških prioriteta za razdoblje 2021.-2030.: poboljšanje kvalitete, jednakost, uključenost i uspjeh za sve u obrazovanju i osposobljavanju; stvaranje cjeloživotnog učenja i mobilnosti za sve; jačanje kompetencija i motivacije u odgojno-obrazovnoj profesiji; jačanje europskog visokog obrazovanja; i podržavanje zelenih i digitalnih prijelaza u i kroz obrazovanje i osposobljavanje.
Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije	Postavljaju se prioritete u području cjeloživotnog učenja, ranog i predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, visokog obrazovanja te obrazovanja odraslih.
Preporuka Komisije o učinkovitoj aktivnoj potpori zapošljavanju (EASE)	Pružila smjernice državama članicama o aktivnim politikama tržišta rada i ukazuje na to kako države članice mogu koristiti sredstva EU-a za potporu politikama EASE, uključujući one dostupne u okviru NextGenerationEU i Instrumenta za oporavak i otpornost. Ovi paketi politika trebali bi sadržavati tri komponente: (1) poticaje za zapošljavanje i poduzetničku potporu, (2) mogućnosti usavršavanja i prekvalifikacije i (3) pojačanu potporu službi za zapošljavanje.
Potporna za zapošljavanje mladih, popraćena pojačanom Garancijom za mlade	Opisuje na koji način prijedlozi preporuka Vijeća „Lakši prelazak u svijet rada -jačanje Garancije za mlade“ (odjeljak 2.) i „Strukovno obrazovanje i osposobljavanje za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost“ (odjeljak 3.), zajedno s novim poticajem naukovanju (odjeljak 4.), pridonose stvaranju radnih mjesta za mlade. U Komunikaciji se predstavlja i niz dodatnih mjera za postizanje tog cilja (odjeljak 5.). Komisijini prijedlozi instrumenta Next Generation EU i budućeg proračuna EU-a omogućit će znatno financiranje EU-a za zapošljavanje mladih (odjeljak 6.).
Zakon o tržištu rada	Ključni zakonodavni akt koji uređuje aktivnu politiku zapošljavanja u RH (Glava IV).
Povelja EU-a o temeljnim pravima	Temeljni dokument na EU razini koji uređuje pitanje ljudskih prava.
Strategija EU-a za rodnu ravnopravnost	Strategija predstavlja političke ciljeve i radnje za postizanje značajnog napretka do 2025. prema rodno ravnopravnoj Europi.

Zakon o suzbijanju diskriminacije	Zakon seže izvan okvira europskog minimuma, jer osigurava ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštitu od diskriminacije na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.
Zakon o ravnopravnosti spolova	Utvrđuju se opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske te se definira i uređuje način zaštite od diskriminacije na temelju spola i stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce.

Hrvatska je 2021. godine donijela Nacionalnu razvojnu strategiju do 2030. godine, s vizijom da će u 2030. godini Hrvatska biti *konkurentna, inovativna i sigurna zemlja prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlja očuvanih resursa, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika za sve*.

4.1. Pristup obrazovanju i tržištu rada

Kada govorimo o pristupu obrazovanju i tržištu rada važno je spomenuti Rimsku deklaraciju iz 2017. godine kojom su se europski čelnici obvezali da će raditi na „Uniji u kojoj se mladima pruža najbolje obrazovanje i osposobljavanje te u kojoj oni mogu studirati i pronaći posao diljem kontinenta”²². Europskim stupom socijalnih prava²³, proglašenim od strane čelnika EU-a na Socijalnom samitu održanom u Göteborgu 2017., kao prvo načelo utvrđeno je kvalitetno i uključivo obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje. Na tragu toga, EU nastoji do 2030. godine uspostaviti tzv. europski prostor obrazovanja nizom ključnih mjera uz aktivno sudjelovanje država članica i prijenosom istoga na nacionalnu razinu. Prvenstveno, Rezolucijom Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire²⁴ postavljaju se pet strateških ciljeva koji se preslikavaju i u Nacionalnu razvojnu strategiju RH do 2030., sa svrhom poboljšavanja nacionalnog sustava obrazovanja i osposobljavanja. Uz Nacionalnu razvojnu strategiju do 2030., Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije²⁵ kao ključan strateški dokument u području obrazovanja postavlja prioritete u području cjeloživotnog učenja, ranog i predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, visokog obrazovanja te obrazovanja odraslih.

²² Rimski deklaracija, 2017. Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2017/03/25/rome-declaration/>

²³ Europski stup socijalnih prava, 2017

²⁴ Rezolucija Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire, 2021

²⁵ 2015

Obrazovno postignuće, stečeno znanje i vještine otvaraju i olakšavaju pojedincu pristup tržištu rada. U skladu s Europskim stupom socijalnih prava, četvrto načelo Aktivna potpora zapošljavanju ističe kako svatko ima pravo na pomoć u poboljšavanju izgleda za zapošljavanje ili samozapošljavanje, među ostalim na potporu pri traženju posla i osposobljavanju, a uvjeti zapošljavanja trebali bi biti u skladu s kriterijima kvalitete. Preporukom Komisije o učinkovitoj potpori zapošljavanju²⁶ ističe se kako povremeni poticaji za zapošljavanje trebaju biti ciljani i olakšavati prelazak s jednog radnog mjesta na drugo, kao i otvaranje radnih mjesta koje bez njih ne bi bilo moguće. Ciljne skupine mogu biti ranjive i manje zastupljene skupine, kao i mladi koji tek ulaze na tržište rada. Ovo načelo posebice je usmjereno na zapošljavanje mladih, donošenjem Paketa potpore za zapošljavanje mladih: lakši prelazak u svijet rada za mlade²⁷ apostrofirane su poteškoće s kojima se suočavaju mladi u EU-u, kako bi im se pomoglo pri lakšem uključivanju na tržište rada. Na tragu toga, donesena je Preporuka Vijeća „Lakši prelazak u svijet rada – jačanje Garancije za mlade”²⁸ koja podupiru mjere za stvaranje radnih mjesta te razne mjere aktivacije kao što su savjetovanje, profesionalna orijentacija i zastupanje. Na ovaj način jača se sprečavanje nezaposlenosti i neaktivnosti mladih s pomoću boljih sustava praćenja i ranog upozoravanja te poboljšava kvalitetu ponuda poslova. U Hrvatskoj se aktivna politika zapošljavanja uređuje Zakonom o tržištu rada²⁹.

Pristup obrazovanju i tržištu rada analizira i detaljnije prikazuje revidirane socijalne pokazatelje za prvo načelo ESSP-a Obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje - udio osoba koje su rano napustile obrazovanje te četvrto načelo Aktivnu potporu zapošljavanju - stopa skupine NEET među mladima (od 15 do 29) u vremenskom kretanju od 2012. do 2021. godine na razini Hrvatske i EU.

Tablica 6.: *Udio osoba koje su rano napustile obrazovanje (%)*

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
EU	12,7	11,9	11,2	11	10,7	10,5	10,5	10,3	9,9	9,7
HR	5,1	4,5	2,8	2,8	2,8	3,1	3,3	3,0	2,2	2,4

Izvor: Eurostat

Udio osoba koje su rano napustile obrazovanje pokazatelj je unutar strateškog cilja 1. Poboljšanje kvalitete, jednakost, uključenost i uspjeh za sve u obrazovanju i osposobljavanju³⁰ gdje se nastoji ostvariti da udio ovih osoba bude manji od 9% do 2030. na razini EU. Premda se na nacionalnoj

²⁶ Preporuka Komisije o učinkovitoj potpori zapošljavanju nakon krize uzrokovane bolešću COVID-19 (EASE), 2021

²⁷ Paket potpore za zapošljavanje mladih: lakši prelazak u svijet rada za mlade, 2020

²⁸ Preporuka Vijeća o lakšem prelasku u svijet rada – jačanje Garancije za mlade te o zamjeni Preporuke Vijeća od 22. travnja 2013. o uspostavi Garancije za mlade, 2020

²⁹ NN 18/22

³⁰ Rezolucija Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire, 2021

razini udio osoba koje su rano napustile obrazovanje postupno smanjuje unatrag 10 godina, Hrvatska ne samo da ima manju vrijednost napuštanja škole od EU prosjeka već je i država članica s najboljim rezultatom. Međutim, od 2020. godine vrijednost se povećala za 0,2 postotna boda. Rizik od napuštanja hrvatskog obrazovnog sustava veći je za djecu nižeg socioekonomskog statusa i romskog podrijetla.

U Hrvatskoj je provedeno istraživanje pod nazivom „Tko i što napušta srednju školu? Poznavanje rizika kao prilika za intervenciju“³¹. Istraživanjem se dobio uvid u interpretaciju obrazovnih iskustva i životnih okolnosti koji su prethodili napuštanju srednje škole iz perspektive mladih. Prema Ogresta i suradnici (2019) postoje četiri skupine mladih ovisno o činiteljima koji su prethodili njihovom prekidu srednje škole: 1) mladi s niskim školskim postignućem, 2) mladi s internaliziranim problemima, 3) mladi s eksternaliziranim problemima i 4) mladi s iskustvom nepovoljnih životnih događaja. S obzirom na specifičnost međudjelovanja različitih internaliziranih i eksternaliziranih čimbenika koji podrazumijevaju rano napuštanje obrazovnog sustava, Ogresta i suradnici (2019) kao mjere prevencije predlažu socijalno ulaganje u usluge za mlade te socijalno mentorstvo. U Izvješću EK za Hrvatsku: Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2021. godinu, istaknuta je dobra praksa, a ujedno i mjera financijske potpore Grada Zagreba u pogledu programa stipendija za učenike srednjih škola i studente pripadnike romske nacionalne manjine. Berc i suradnici (2015) procjenjuju da je u sustav obrazovanja potrebno implementirati više preventivnih programa na nacionalnoj razini u svrhu smanjivanja rizika od ispadanja učenika iz obrazovnog sustava te razvijati strategije za pravovremenu reintegraciju ispalih učenika u sustav obrazovanja i izobrazbe te njihovu adekvatnu pripremu za tržište rada. Također, jedna od ključnih mjera na razini EU je mapiranje odnosno omogućavanje sprječavanja s pomoću sustava za praćenje i rano upozoravanje koji uključuje suradnju s obrazovnim sektorom, roditeljima ili zakonskim skrbnicima te lokalnim zajednicama, kao i uključivanjem službi koje se bave mladima, socijalnih službi, medicinskih službi i službi za zapošljavanje.

Potrebno je nastaviti ulagati napore u smanjenje stope ranog napuštanja obrazovanja i osposobljavanja te nastojati da više mladih stekne kvalifikaciju srednjoškolskog obrazovanja. Završetak srednjoškolskog obrazovanja ili strukovnog osposobljavanja ključno je za uspješan prijelaz iz obrazovanja na radno mjesto ili sljedeće razine obrazovanja i osposobljavanja. Važnost smanjenja ranog napuštanja mladih iz obrazovnog sustava ogleda se u važnosti obrazovanja za pojedinca i zajednicu. Pružanje mjera potpore za pomoć učenicima da dovrše svoje obrazovanje doprinosi prekidanju začaranog kruga siromaštva i nejednakosti.

Tablica 7.: Stopa skupine NEET među mladima (od 15 do 29) (%)

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
--	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

³¹ Hrvatska udruga socijalnih radnika, 2019

EU	15,6	16,1	15,8	15,3	14,0	14,6	13,3	12,8	14,0	13,0
RH	19,7	22,3	21,8	19,9	19,5	17,9	15,6	14,2	14,6	14,9

Izvor: Eurostat

Pojam NEET podrazumijeva mlade osobe u dobi od 15 do 29 godina koje nisu zaposlene, ne obrazuju se i ne osposobljavaju (engl. *Not in Education, Employment or Training*). Drugim riječima, mlade koji su isključeni po dvjema dimenzijama: tržišta rada i obrazovanja. Mladi su to uglavnom s niskom razinom kvalifikacija i vještina ili pak vještina koje nisu relevantne za konkuriranje na današnjem tržištu rada. U 2021. Hrvatska bilježi veću stopu skupine NEET (14,3%) među mladima (od 15 do 29) u odnosu na prosjek EU (13%). Kada je riječ o uzrocima ulaska u NEET status, navode se neusklađenosti hrvatskog sustava obrazovanja s potrebama tržišta rada u smislu ponude i potražnje pojedinih zanimanja, nedovoljna pripremljenost osobe za rad zbog nedovoljne zastupljenosti praktične nastave u školskim programima kao i zbog individualnih karakteristika (nedovoljna obrazovanost, nezapošljivo zanimanje i sl.) (Bežovan i sur., 2019B). U okviru pojačane Garancije za mlade³² trebalo bi uzeti u obzir to da je osobama iz skupine NEET potreban individualiziran pristup: određenim osobama iz skupine NEET dovoljan je blaži pristup, dok su drugim, ranjivijim osobama iz te skupine potrebne intenzivnije, dulje i sveobuhvatnije intervencije.

Prema Bežovan i suradnici (2019) osobit izazov za zapošljavanje NEET populacije je nedostatak sustava njihovog praćenja odnosno gubi im se trag nakon napuštanja sustava evidencije HZZ-a. Analiza stanja i preporuke za razvoj daljnjih aktivnosti za osobe u NEET status (Tomić i sur., 2018) ističe postojeće probleme vezane uz postojeće podatke u kontekstu identificiranja i dokumentiranja osoba u NEET statusu: i) s postojećim podacima u kontekstu identificiranja i dokumentiranja osoba u NEET statusu, ii) Problemi s iseljavanjem te iii) Problemi nepotpunog obuhvata potencijalne NEET populacije³³.

Preporuka Vijeća o lakšem prelasku u svijet rada – jačanje Garancije za mlade jasno ističe ulogu i odgovornost država članica da osiguraju da u skladu s četvrtim načelom Europskog stupa socijalnih prava sve osobe mlađe od 30 godina u roku od četiri mjeseca otkad su postali nezaposleni ili napustili formalno obrazovanje dobiju kvalitetnu ponudu za posao, nastavak obrazovanja, naukovanje ili pripravništvo.

Ulaskom u EU povećane su mogućnosti Hrvatske u korištenju programa i sredstava EU-a za rad na odgovarajućim socijalnim intervencijama kao i prevenciji socijalne isključenosti mladih s tržišta rada i iz sustava obrazovanja. Prema Završnom izvješću o provedenom vrednovanju

³² Preporuka Vijeća o lakšem prelasku u svijet rada – jačanje Garancije za mlade te o zamjeni Preporuke Vijeća od 22. travnja 2013. o uspostavi Garancije za mlade, 2020

³³ Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, 2018

djelotvornosti, učinkovitosti i učinka Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020³⁴ obuhvaćeno je čak 42.984 mladih (66 % svih sudionika MAPZ-a) na području cijele RH, u rasponu od 1 % u Ličko-senjskoj županiji do 19 % na području Grada Zagreba.

Prema Bejaković (2020) u Hrvatskoj su povećana izdvajanja za aktivnu potporu zapošljavanja, problemi su vezani uz njihovo kratko trajanje i relativno nisku konzistentnost. Matković (2019) u analizi aktivnih politika zapošljavanja navodi da se zadnjih godina šire kriteriji te većina mjera postaje manje ciljane i dostupnija svih nezaposlenima. Također zaključuje da je doseg pojedinih populacija mjerama aktivne politike zapošljavanja neujednačen i često inverzan njihovoj zapaljivosti. Kod općeg oblikovanja i provedbe mjera aktivne politike zapošljavanja najznačajniji prijedlozi za sve mjere su da treba pojačati transparentnost i svrhovitost mjera te njihovo što bolje ciljanje i prilagođavanje pojedinoj skupini nezaposlenih osoba (Bejaković, 2020).

Spomenute preporuke potrebno je uzeti u obzir pri izradi takvih mjera, kao i raspisivanju poziva za dodjelu bespovratnih sredstava iz EU fondova. U trenutnoj financijskoj perspektivi od 2021. do 2027. godine, za postizanje pozitivnog utjecaja na veći pristup i uključivanje pojedinaca u sustav obrazovanja i tržište rad, na raspolaganju su sredstva Europskog socijalnog fonda plus s predloženim proračunom od 86 milijardi EUR. Sredstvima iz tog fonda podupirat će se čitav niz mjera zapošljavanja, obrazovanja i osposobljavanja koje su dio Preporuka Vijeća o lakšem prelasku u svijet rada – jačanje Garancije za mlade, kao i sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja te reforme naukovanja.

4.2. Rodna ravnopravnost i jednake mogućnosti

Rodna ravnopravnost jedna je od glavnih vrijednosti EU-a, temeljno pravo, komponenta ključna za gospodarski rast te drugo načelo Europskog stupa socijalnih prava. Strategijom EU-a za rodnu ravnopravnost 2020.-2025.³⁵ ističu se glavni prioriteti: i) nasilje nad ženama, ii) transparentnost plaća i razlika u plaći na temelju spola, iii) ravnoteža spolova u upravnim odborima trgovačkih društava te iv) ravnoteža između poslovnog i privatnog života. Ravnopravnost muškaraca i žena može se postići samo jamčenjem njihove jednakosti pred zakonom, kao i jednakih mogućnosti u pristupu obrazovanju, osposobljavanju i zapošljavanju. U Hrvatskoj se pitanje rodne ravnopravnosti uređuju Zakonom o ravnopravnosti spolova³⁶, Zakonom o suzbijanju diskriminacije³⁷ te Zakonom o radu³⁸.

³⁴ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021D

³⁵ Strategija EU-a za rodnu ravnopravnost, 2021

³⁶ NN 89/17

³⁷ NN 112/12

³⁸ NN 151/22

Ova cjelina ne stavlja naglasak samo na rodnu ravnopravnost već i na jednake mogućnosti za sve u pogledu uspjeha u društvenoj i ekonomskoj sferi života. Pravo na jednako postupanje jedno je od temeljnih prava priznatih u Ugovorima Europske unije i Povelji EU-a o temeljnim pravima³⁹ te je presudno za daljnji razvoj Unije. Jednake mogućnosti temelje se na jednakosti svih pred zakonom neovisno o kulturnoj, jezičnoj i vjerskoj raznolikosti, spolu, dobi, invaliditetu odnosno zabranjena je diskriminacija po nekoj od zakonskih osnova. Zabranjuje se svaka diskriminacija na bilo kojoj osnovi kao što je spol, rasa, boja kože, etničko ili socijalno podrijetlo, genetske osobine, jezik, religija ili uvjerenje, političko ili bilo kakvo drugo mišljenje, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje, invaliditet, dob ili spolna orijentacija⁴⁰.

Ova cjelina u središte stavlja rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti, analizira i detaljnije prikazuje revidirane socijalne pokazatelje za drugo načelo ESSP-a Rodna ravnopravnost – razlika u zapošljavanju na temelju spola te treće načelo Jednake mogućnosti – kvintilni omjer dohotka (S80/S20) u vremenskom kretanju od 2012. do 2021. godine na razini Hrvatske i EU.

Tablica 8.: *Razlika u zapošljavanju na temelju spola (%)*

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
EU	11,8	11,3	11,1	11,1	11,1	11,3	11,3	11,2	11,1	10,8
HR	11,1	8,8	10,0	9,5	9,6	10,6	10,2	10,5	11,2	10,5

Izvor: Eurostat

Radi lakšeg razumijevanja podataka iz Tablice 6, slijede statistički podaci za Hrvatsku prema Državnom zavodu za statistiku. Prema podacima DZS (2022) žene koje čine većinsko stanovništvo (52,2%), manje su prisutne (Ž: 45,7%; M: 54,3%) među radno aktivnim stanovništvom u analizi stanovništva starijeg od 18 i više godina prema aktivnosti u 2020. godini. Prosječna stopa nezaposlenosti (u prva tri tromjesečja 2021.) iznosila je 7,8% u odnosu na muškarce i 8,3% u odnosu na žene⁴¹.

Rodni jaz koji se ovdje analizira podrazumijeva razliku između stope zaposlenosti žena i muškaraca u radnoj dobi (20-64). Diljem EU-a rodni jaz u zaposlenosti iznosio je 10,8% u 2021. godine što znači da je udio zaposlenih muškaraca u radnoj dobi premašio udio žena za 10,8%. S obzirom da je to prosjek EU-a, Hrvatska je svih ovih godina ispod prosjeka EU-a međutim vrijednosti ovog pokazatelja pokazuju manja povećanja ili smanjenja smještavajući ju u gornju sredinu ljestvice kada ju se uspoređuje s drugim državama članicama. Slikovito gledajući (Tablica 18.) Hrvatska je smještena u kategoriju „potrebnog nadziranja“. Prema Eurostatu (2020)⁴² u 4

³⁹ 2016, čl. 20-26

⁴⁰ Povelja EU-a o temeljnim pravima, 2016, čl. 21

⁴¹ Državni zavod za statistiku (2022): Žene i muškarci u Hrvatskoj

⁴² Eurostat, 2020. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Gender_statistics#Labour_market

državama članicama (LT, FI, LV, EE) rodna razlika u zaposlenosti nije prelazila 5% dok su, na drugom kraju ljestvice, 6 država članica (PL, CZ, MT, RO, EL) zabilježile jednaku ili veću razliku u zapošljavanju na temelju spola od 15%. U državama koje bilježe vrijednost iznad 15% postoji niže sudjelovanje žena na tržištu rada. Prema Svjetskoj banci (2019) u Hrvatskoj osobe isključene s tržišta rada uglavnom su žene s obvezama povezanim sa skrbi, osobe u prijevremenoj mirovini i mladi koji nisu u sustavu obrazovanja, rada ili osposobljavanja. Oni se suočavaju s preprekama kao što su niska razina obrazovanja, obveze povezane sa skrbi, zdravstveni problemi, nedostatak novijeg radnog iskustva i malobrojne mogućnosti zapošljavanja.

U Hrvatskoj za pitanje rodne ravnopravnosti uspostavljen je Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova koje svake godine podnosi izvješće o radu. Objavljeno Izvješće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu⁴³ ističe kako se 48,7% svih pristiglih pritužbi odnose na područje rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti. Od 610 analiziranih slučajeva prema području diskriminacije, 119 (19,5%) odnosio se na rad i radne uvjete, mogućnost obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju, pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije. Prema pritužbama građanki, majčinstvo i nadalje ostaje glavni izvor rodne diskriminacije žena na tržištu rada⁴⁴. Pritužbe se i dalje u pretežnom broju odnose na diskriminaciju temeljem spola (84,9%), temeljem spolne orijentacije i rodnog identiteta (7,9%), obiteljskog statusa (2,1%) te po drugim osnovama utvrđenih u ZRS-u u udjelima manjim od 2,0%. Prema spomenutom Izvješću prisutna je diskriminacija na temelju spola u području rada premda Zakon o radu jasno navodi točno određene segmente na koje se diskriminacija odnosi i gdje je ona zabranjena. Ne samo da je ovo pitanje uređeno zakonom već u Ustavu RH⁴⁵ stoji da je „*ravnopravnost spolova jedna od najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj za tumačenje Ustava*“.

Kad je riječ o uvrštavanju rodne ravnopravnosti u programe politika, Hrvatska je i na institucionalnoj i na zakonodavnoj razini ostvarila napredak (Svjetska banka, 2019). Međutim, potrebno je dosljednije primjenjivati postojeće zakone te aktivirati i senzibilizirati postojeće sustave poput obrazovanja i osposobljavanja, skrbi i zdravstva za ulaganje većih napora k većoj uključenosti žena na tržište rada. Raznim mehanizmima poput ulaganja u novije vještine, pristup skrbi o djeci radi usklađivanja privatnog i poslovnog života te stvaranje klime jednakog rada i vrijednosti rada između muškaraca i žena kao i obiteljskih obveza mogu povećati šanse za zapošljavanje žena kao i smanjiti postojeću razliku u zapošljavanju na temelju spola. Riječ je o aktivaciji radno sposobnog stanovništva pružanjem podrške i uklanjanjem postojećih prepreka za postizanje veće ekonomske dobiti ne samo za pojedinca, obitelj već i za društvo.

⁴³ Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu, 2021

⁴⁴ Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu, 2021

⁴⁵ NN 05/14

Tablica 9.: Kvintilni omjer dohotka (S80/S20) (%)

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
EU	4,98	5,05	5,22	5,22	5,16	5,03	5,05	4,99	4,89	5,97
HR	5,36	5,34	5,12	5,16	5,0	5,03	5,0	4,76	4,61	4,78

Izvor: Eurostat

Kvintilni omjer dohotka (S80/S20) je pokazatelj o ekonomskim nejednakostima koji se mjeri i čiji rezultat se dobiva provođenjem Ankete o dohotku stanovništva za svaku godinu. Prema Državnom zavodu za statistiku (2022) kvintilni omjer (S80/S20) jest pokazatelj dohodovne nejednakosti koji mjeri odnos između petoga i prvoga kvintila distribucije dohotka, tj. odnos ukupnoga ekvivalentnog dohotka 20% stanovništva s najvećim dohotkom i ukupnoga ekvivalentnog dohotka 20% stanovništva s najmanjim dohotkom. U 2021. taj je pokazatelj iznosio 4,8, što znači da je 20% stanovništva s najvišim ekvivalentnim raspoloživim dohotkom primalo 4,8 puta veći dohodak od 20% stanovništva s najnižim ekvivalentnim raspoloživim dohotkom. Tablica 7. prikazuje kako je u Hrvatskoj ova mjera dohodovne nejednakosti bilježila pad do 2021. godine od kada se bilježi uzlazni trend u vrijednosti od 4,8%. Do porasta ovog omjera u 2021. godini došlo je zbog postotnog pada dohotka stanovništva koje se nalazi u prvom kvintilu, a istodobno i padom u petom kvintilu što je rezultiralo manjim promjenama u distribuciji dohodaka prikazanima kao udio u ukupnome raspoloživom dohotku. Slikovito prikazano (Tablica 18.) Hrvatska ostvaruje prosječnu/neutralnu vrijednost kvintilnog omjera dohotka kada ju se uspoređuje s drugim državama članicama.

5. Cjelina II. Europskog stupa socijalnih prava: Pravedni uvjeti rada

Prava radnika i radnička prava dio su međunarodnih i europskih politika dugi niz godina. Međunarodna organizacija rada (MOR) ključni je međunarodni dionik na ovom području. Ključni dokumenti koje je donijela su Deklaracija iz Philadelphije iz 1944.⁴⁶- temelj radničkih prava te Deklaracija MOR-a o socijalnoj tranziciji za pravednu tranziciju iz 2008.⁴⁷ kojom se prvi puta opisuje univerzalni koncept dostojanstvenog rada. Europska unija utemeljena je na pravima radnika i zaposlenosti. Ugovor o funkcioniranju Europske unije⁴⁸ naglašava da Europska unija promovira socijalni i ekonomski napredak s visokom razinom zaposlenosti te poticanje socijalnog dijaloga. Uvođenjem glave o zapošljavanju i Socijalnog sporazuma u Ugovor iz Amsterdama (1997.)⁴⁹ istaknuta je važnost pitanja povezanih sa zapošljavanjem. Prvi put su i Parlament i Vijeće postupkom suodlučivanja donijeli direktive kojima se određuju minimalni uvjeti u području zaštite zdravlja i sigurnosti na radu te radnih uvjeta. Članak 137. Ugovora iz Nice (danas članak 153. UFEU-a)⁵⁰ činio je temelj za napore EU-a da se poboljša radno okruženje kako bi se zaštitili zdravlje i sigurnost radnika. U tom smislu, EU na razini svih članica ima financijski alat- Europski socijalni fond⁵¹ kojem je cilj stalni rast stope zapošljavanja, održivi razvitak zemalja i jačanje gospodarskog potencijala te socijalne kohezije.

Novi, sveobuhvatni napor u poboljšanju radničkih prava donosi Europski stup socijalnih prava⁵². Štite se:

5. pravo na sigurno i prilagodljivo zaposlenje

6. place

7. informacije o uvjetima zaposlenja i zaštita u slučaju dobivanja otkaza

8. socijalni dijalog i uključenost radnika

9. ravnoteža između poslovnog i privatnog života

10. zdravo, sigurno i dobro prilagođeno radno okruženje te zaštita podataka

Akcijski plan za provedbu Europskog stupa socijalnih prava⁵³ kao jedno od ciljeva do 2030. godine postavlja da najmanje 78% stanovništva u dobi između 20 i 64 godine treba biti zaposleno (73,1%

⁴⁶ Deklaracija iz Philadelphije. Dostupna na

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:62:0::NO:62:P62_LIST_ENTRIE_ID:2453907:NO#declaration

⁴⁷ Međunarodna organizacija rada, 2008

⁴⁸ Službeni list Europske unije, C 202/47

⁴⁹ Official Journal, C 340 , 10/11/1997 P. 0001 - 0144

⁵⁰ Službeni list Europske unije, C 202/47

⁵¹ ESF-Učinkoviti ljudski potencijali. Dostupno na <http://www.esf.hr/>

⁵² Europski stup socijalnih prava dostupan na https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

⁵³ Europska komisija, 2021

u 2021. godini na EU razini; 68,2% u Hrvatskoj). Iz tog su razloga prioriteta očuvanje postojećih i otvaranje novih radnih mjesta, poticanje socijalnog dijaloga, pružanje podrške mladima pri ulasku na tržište rada (osobito mladima niskokvalificiranim radnicima) i pružanje potpore poduzećima i poduzetnicima, poticanje mobilnost radnika radi stjecanja novih vještina te poboljšanje sigurnosne i zdravstvene uvjete rada.

Graf 2.: Revidirani socijalni pokazatelji u cjelini II. Pravedni uvjeti rada u zadnjih 5 godina (%)

		2017.		2018.		2019.		2020.		2021.	
		EU	HR	EU	HR	EU	HR	EU	HR	EU	HR
Pravedni radni uvjeti											
Primarni pokazatelji	Stopa zaposlenosti	70,9	63,6	71,9	65,2	72,7	66,7	71,7	66,9	73,1	68,2
	Stopa nezaposlenosti	8,30	11,20	7,40	8,50	6,80	6,60	7,20	7,50	7,00	7,60
	Stopa dugotrajne nezaposlenosti	3,70	4,60	3,10	3,40	2,70	2,40	2,50	2,10	2,80	2,80
	Rast GDHI-ja po glavi stanovnika	104,37	101,44	106,19	106,30	107,96	111,05	108,87	111,16	110,2	124,66
Sekundarni pokazatelji	Stopa aktivnosti	72,40	66,40	72,80	66,30	73,20	66,50	72,40	67,10	73,60	68,70
	Stopa nezaposlenosti mladih	18,50	27,40	16,70	23,70	15,60	16,60	17,60	21,10	16,60	21,90
	Stope prelaska s ugovora na određeno vrijeme na ugovore na neodređeno vrijeme	24,70	34,10	25,50	34,90	26,60	39,20	27,10	40,00		
	Stopa izloženosti riziku od siromaštva zaposlenih	9,40	5,80	9,40	5,20	9,20	5,10	8,80	5,10	8,90	4,90

Izvor: CERANEO, 2023, iz višestrukih izvora

Nastavno na graf 2, za potrebe analize u ovom radu u nastavku se kao pokazatelji detaljno izdvajaju stopa zaposlenosti i stopa prelaska s ugovora na određeno vrijeme na ugovore na neodređeno vrijeme. Navedeni pokazatelji se detaljno analiziraju u ovom radu imajući u vidu ESSP i ključne dokumente koji su doneseni na razini EU i Hrvatske (prikazani u tablici 8).

Tablica 10.: Ključni strateški dokumenti po cjelinama ESSP: Cjelina II. Pravedni uvjeti rada

Ključni strateški dokumenti	Relevantnost za ESSP
Ugovor iz Amsterdama	Istaknuta važnost pitanja povezanih sa zapošljavanjem. EU donijeli direktive kojima se određuju minimalni uvjeti u području zaštite zdravlja i sigurnosti na radu te radnih uvjeta.
Odluka Vijeća (EU) 2018/1215 o smjernicama za politike zapošljavanja	Istaknuta važnost razvoja usklađene strategije zapošljavanja
Nacionalna razvojna strategija	Stvara opći smjer kretanja politike u području rada- U razvojnom smjeru 1. Održivo gospodarstvo i društvo kao jedan od strateških ciljeva ima obrazovane i zaposlene ljude (SC 2) gdje je prioritetno područje usklađeno i perspektivno tržište rada.
Zakon o radu	Osnovni zakonodavni akt kojim se štite prava radnika

Razvojna strategija Hrvatske do 2030. godine⁵⁴ u razvojnom smjeru 1. Održivo gospodarstvo i društvo kao jedan od strateških ciljeva ima obrazovane i zaposlene ljude (SC 2) gdje je prioritetno

⁵⁴ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

područje usklađeno i perspektivno tržište rada. Kao jedan od pokazatelja uspješnosti navedenog također je dostizanje prosjeka EU u stopi zaposlenosti 20-64 (RH 2019- 66,70%; EU 2019-73,90%). S obzirom na dinamičnu situaciju na tržištu rada, Nacionalna razvojna strategija predviđa prilagodbu zakonodavnog okvira kako bi se pozitivno utjecalo na veću zaposlenost, iskoristile prilike koje se javljaju kroz nove oblike rada u cilju stvaranja novih radnih mjesta. Prava radnika u Hrvatskoj štite se prvenstveno Zakonom o radu⁵⁵. Prema zakonu, poslodavac je dužan radniku dati posao te za isplaćeni posao isplatiti plaću. Jedno od načela ESSP-a odnosi se na pravedne plaće i osiguravanje dostojanstvene plaće radnika. Istraživanje Eurobarometra pokazuje da građani Hrvatske kao jedan od najvažnijih zaloga socijalnih politika budućnosti vide ulaganje u osiguravanje dostojanstvene plaće. Unatoč tome, prosječna neto plaća isplaćena za mjesec prosinac 2022. u Hrvatskoj iznosila je 7 878 kuna što je realni pad od 4,8% (nominalni rast od 8,2%, ali s obzirom na jaku inflaciju tijekom 2022., radi se o realnom padu) u odnosu na prosinac 2021⁵⁶. U Hrvatskoj se štiti institut minimalne plaće. Minimalnu plaću za svaku godinu uredbom propisuje nadležni ministar na temelju gospodarske situacije u državi⁵⁷. U Hrvatskoj od siječnja 2023. iznosi 4 220 kuna neto.

Strateški okvir EU-a o sigurnosti i zdravlju na radu 2021.-2027.⁵⁸ usmjeren je boljoj prevenciji nesreća na radu i profesionalnih bolesti te usmjeravanju napora na smanjenje smrti povezanih s radnim mjestom na nulu u sklopu programa Vision Zero. U skladu s 10. načelom ESSP-a, Zakon o radu predviđa i poštivanje prava, privatnost i dostojanstvo radnika te osiguravanje sigurnosne i zdravstvene standarde za obavljanje posla. Zakonom o zaštiti na radu⁵⁹, u Hrvatskoj se štiti sigurnost i zdravlje radnika tijekom rada, sprječavaju ozljede na radu, profesionalne bolesti i bolesti vezane uz rad. Nacionalni plan za rad, zaštitu na radu i zapošljavanje kao moguće mjere unaprjeđenja zaštite na radu izdvaja unaprjeđenje suradnje ključnih dionika koji se bave zaštitom na radu, preventivno djelovanje nadležnog specijalista medicine rada na mjestima rada i poticanje poslodavca na uvođenje sustava upravljanja sigurnošću i zdravljem na radu prema normi HRN ISO 45001⁶⁰.

Zakonom o radu se zabranjuje rad djece mlađe od 15 godina kao i propisuju radni uvjeti maloljetnika koji se smiju zaposliti. Novim zakonskim promjenama regulira se stalni sezonski rad, a ponukani iskustvom pandemije uređuje se i mogućnost rada na daljinu. Zakonom o provedbi uredbe Europske unije o koordinaciji sustava sigurnosti⁶¹ omogućava se radnicima koji rade izvan Hrvatske ostvarivanje prava vezanih uz radno pravni status u Hrvatskoj i obrnuto. Unatoč

⁵⁵ NN 93/14, 127/17,98/19, 151/22

⁵⁶ Državni zavod za statistiku, 2023

⁵⁷ Zakon o minimalnoj plaći, NN 118/2018-2332

⁵⁸ COM(2021) 323

⁵⁹ NN 71/14, 118/14, 154/14, 94/18, 96/18

⁶⁰ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021E

⁶¹ NN 54/13

zakonskom okviru, rezultati istraživanja ukazuju na potrebu jačanja demokratičnosti na radnom mjestu, pregovaračke pozicije radnika i pristupa osposobljavanju i usavršavanju. Samo 53% ispitanika složilo se sa tvrdnjom da je menadžment otvoren za prijedloge zaposlenika, a 55% s tvrdnjom da imaju utjecaj na usavršavanje i razvoj unutar organizacije⁶². Zakonom se štiti sloboda ugovaranja koje je povoljnije za radnika:

„Poticat će se uređenje radnih odnosa i povećanje pokrivenosti radnika i poslodavaca kolektivnim ugovorima“

Jedno je to od načela Europskog stupa socijalnih prava (8.- Socijalni dijalog i uključenost radnika) te jedna od smjernica Nacionalne strategije. Kao prioritet provedba politika strateškog cilja 5; smjera 2- usklađeno i perspektivno tržište rada je poticanje socijalnih partnera na veće autonomno uređivanje odnosa na tržištu rada. Prema Sporazumu o osnivanju gospodarsko-socijalnog vijeća Republike Hrvatske, Gospodarsko-socijalno vijeće Republike Hrvatske najviši je oblik tripartitnog socijalnog dijaloga u Republici Hrvatskoj⁶³. 19. svibnja 2021. na 235. sjednici Gospodarsko-socijalnog vijeća raspravljalo se o Akcijskom planu za provedbu Europskog stupa socijalnih prava, uključujući i Deklaraciju sa socijalnog samita u Portu te revidirane smjernice EU za regionalne potpore. Unatoč konsenzusu u raspravi, do 2023. nije došlo do praktične primjene. Istraživanje iz 2019. (Baturina, Bežovan i Matančević, 2019) pokazuje da je kvaliteta i spremnost na socijalni dijalog u Hrvatskoj relativno niska, a institucionalni okvir industrijskih odnosa oslabljen te se ne očekuju značajna poboljšanja do 2030. godine. Sindikati će se naći pred izazovom zadržavanja relevantnosti u promijenjenim socioekonomskim okolnostima poput nedostatka radne snage i promjena u obrascima zaposlenosti te tehnoloških promjena. Očekuje se nastavak trendova decentralizacije pregovaranja, odnosno jačanja bipartitnog socijalnog dijaloga. Ističe se potreba za inovativnijim djelovanjem sindikata te za razvijanjem novih strategija u privlačenju mlađih članova. Trenutno se na razini socijalnog dijaloga izdvaja slučaj komunalnih radnika Zagrebačkog holdinga koji su izborili pravo na veće osnovice plaće⁶⁴.

Što se tiče poticanja zapošljavanja, tj. dobivanju informacija o uvjetima zaposlenja i zaštita u slučaju otkaza, 2018. donesena je Odluka Vijeća (EU) 2018/1215 o smjernicama za politike zapošljavanja prema kojoj države članice i Unija trebaju raditi na razvoju usklađene strategije zapošljavanja te, posebice, na promicanju kvalificirane, obrazovane i prilagodljive radne snage i tržišta rada koja se mogu prilagoditi gospodarskim promjenama. Prema Nacionalnoj strategiji⁶⁵ prioritet hrvatskih politika je jačanje kapaciteta institucija na tržištu rada radi pružanja kvalitetnih usluga korisnicima. Zakon o tržištu rada⁶⁶ definira Hrvatski zavod za zapošljavanje kao glavnu

⁶² Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021E

⁶³ NN 28/2020-655

⁶⁴ Portal Breaking. Dostupno na <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/zagreb-postignut-dogovor-s-%C4%8Disto%C4%87om-komunalne-usluge-%C4%87e-poskupjeti/2802434>

⁶⁵ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

⁶⁶ NN 118/18, 32/20, 18/22

instituciju za dobivanje informacija o stanju na tržištu rada, posredovanju pri zapošljavanju te mogućnosti stjecanja kvalifikacija za zapošljavanje. Zakonom o tržištu rada također je propisana naknada za osobe koje dobiju otkaz.

Kao što je vidljivo u tablici, Hrvatska je do izbijanja krize uzrokovane korona virusom bilježila stalni visok rast te se čak otvorio problem nedostatka radne snage i mogućnosti uvoza radnika. Korona kriza uzrokovala je stagnaciju rasta zaposlenosti iako je pozitivno što zaposlenost nije pala.

Tablica 11.: Stopa zaposlenosti 20-64 (%)

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
EU	66,8	66,9	67,5	68,5	69,6	70,9	71,9	72,7	71,7	73,1
RH	58,1	57,2	59,2	60,6	61,4	63,6	65,2	66,7	66,9	68,2

Izvor: Eurostat

Niska je stopa aktivnosti radnog stanovništva kao i veliki jaz između zaposlenosti žena i muškaraca (zaposlenost žena- 62%; zaposlenost muškaraca- 72%). Nacionalna strategija⁶⁷ predviđa veće poticanje žena za uključivanje na tržište rada. Europska socijalna povelja⁶⁸ u članaku 27. štiti pravo na jednake mogućnosti i uvjete zaposlenika koji imaju obiteljske odgovornosti. Hrvatski zakonodavni okvir u tom smislu zabranjuje svaku vrstu diskriminacije na području rada i uvjeta rada, uključujući kriterij za odabir i uvjete zapošljavanja. Ovim područjem posebno se bavi Zakon o suzbijanju diskriminacije⁶⁹ koji zabranjuje svaki oblik diskriminacije (izravne, neizravne, segregacije, viktimizacije, uznemiravanje i spolno uznemiravanje), a kao područje primjene, između ostalih, propisuje:

„Rad i radne uvjete- mogućnosti obavljanja samostalne i nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije pri odabiru zapošljavanju te napredovanju, pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te stručne prekvalifikacije“ (čl. 8).

Propisuje se i tako zvana pozitivna diskriminacija (neizravna diskriminacija postoji kada naizgleda neutralna odredba (...) stavlja ili bi mogla stavljati u nepovoljniji položaj (...) *osim ako se takva odredba može opravdati legitimnim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna*- čl. 2).

Osim diskriminacije, za žene kao mogući izvori problema za neuključivanje žena spominju se nemogućnosti ravnoteže između privatnog i poslovnog života (9. Načelo ESSP-a). Podaci iz 2017. pokazuju da je 81% zaposlenih barem jednom mjesečno bilo preumorno nakon posla za odrađivanje kućanskih poslova⁷⁰. Europska unija prepoznaje ovaj problem te donosi Direktivu

⁶⁷ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

⁶⁸ Europska socijalna povelja, 1996

⁶⁹ NN 85/08, 112/12

⁷⁰ Savez samostalnih sindikata Hrvatske, 2018

(EU) 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. lipnja 2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi. Nacionalna razvojna strategija⁷¹ navodi kao jedan od prioriteta unaprjeđenje politika tržišta rada radi postizanja ravnoteže između fleksibilnosti i učinkovitosti tržišta te odgovarajuće razine sigurnosti i poticanja na ponovno zapošljavanje. Zakon o ravnopravnosti spolova napominje da je zabranjena diskriminacija u javnom i privatnom sektoru, uključujući državna tijela, u odnosu na usklađivanje profesionalnog i privatnog života⁷². Novi Zakon o roditeljskim i roditeljskim naknadama⁷³ štiti ravnopravnu podjelu prava i obveza skrbi o djetetu između oba roditelja te usklađenost poslovnog i privatnog života. Potiče se roditeljski dopust očeva. Nacionalna razvojna strategija⁷⁴ kao jedan od prioriteta javnih politika ima podršku ženskom poduzetništvu i poduzetničkoj aktivnosti žena. Kako bi se potaklo uključivanje žena na tržište rada, kroz Europski socijalni fond operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014-2020 u tri faze je raspisan poziv na dostavu projektnih prijedloga ZAŽELI- program zapošljavanja žena putem kojeg su se žene, posebno teže zapošljive žene (osobe srednjih godina bez adekvatne stručne spreme) zapošljavale kao njegovateljice starijim osobama⁷⁵. Evaluacija OP Učinkoviti ljudski potencijali 2014.- 2020. pokazala je da je navedeni program donio važan doprinos privremenom smanjenju broja nezaposlenih žena u ciljnoj populaciji, ali pritom za većinu županija nije bio najvažniji čimbenik ukupnog smanjenja broja nezaposlenih žena u ciljnoj populaciji⁷⁶. Drugi pokazatelj uspješnosti provođenja strateškog cilja Nacionalne strategije „Obrazovani i zaposleni ljudi“ (SC 2) je smanjenje stope privremeno zaposlenih u ukupno zaposlenima (ugovor na određeno vrijeme) što u RH (2019.) iznosi 18,1%, a na razini EU 15%. Navedeno je u skladu s 5. načelom ESSP- Sigurno i prilagodljivo zaposlenje. Za potrebe analize izdvaja se stopa prelaska s ugovora na određeno na ugovore na neodređeno. Podaci pokazuju da Hrvatska u tom pogledu stoji bolje od prosjeka EU te se od 2014. kada je bio nagli pad vrijednosti, bilježi kontinuirani rast.

Tablica 12.: *Stopa prelaska s ugovora na određeno vrijeme na ugovore na neodređeno vrijeme (%)*

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
EU	24,9	24,1	23,6	23,2	24,1	24,7	25,5	26,6	27,1
RH	-	35,5	29,8	29,4	32,2	34,1	34,9	39,2	40,0

Izvor: Eurostat

⁷¹ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

⁷² 82/08, 69/17

⁷³ NN 152/22

⁷⁴ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

⁷⁵ ESF- Učinkoviti ljudski potencijali. Dostupno na stranici <http://www.esf.hr/natjecaji/socijalno-ukljucivanje/poziv-na-dostavu-projektnih-prijedloga-zazeli-program-zaposljavanja-zena-faza-iii/>

⁷⁶ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021D

Prema Strategiji⁷⁷, javne politike moraju težiti podizanju kvalitete radnih mjesta kroz smanjenje udjela zaposlenih na određeno vrijeme i suzbijanje zloupotrebe atipičnih oblika radnog odnosa i radnog angažmana⁷⁸. Direktiva Vijeća 1999/70/EZ, od 28. lipnja 1999., o Okvirnom sporazumu o radu na određeno vrijeme ima za cilj spriječiti zloupotrebu instituta rada na određeno te poboljšati uvjete rada radnika zaposlenih na takav ugovor. Sukladno Direktivi, Zakon o radu⁷⁹ predviđa mogućnost zapošljavanja na određeno vrijeme u iznimnim situacijama kada je zbog objektivnih razloga potreba za radnikom privremena (čl. 12., st. 1.). Moguće je sklopiti najviše tri ugovora o radu na određeno kod jednog poslodavca i to najduže u ukupnom trajanju od 3 godine (čl. 12., st. 3., 4.). Praksa pokazuje da se navedena zakonska regulativa provodi sporadično i da mnoge osobe dugo ostaju u statusu zaposlenih na određeno vrijeme što pokazuje i visok udio zaposlenih na određeno u Hrvatskoj. Istraživanje Samostalnih sindikata Hrvatske iz 2018. govori da se radnicima zaposlenima na određeno ugovor u prosjeku produživao 5 puta. Dosadašnja istraživanja u Hrvatskoj upozoravaju na lošije uvjete rada i otežano ostvarivanje socijalnih prava privremeno zaposlenih radnika i radnica. Izdvajaju se niže plaće, niže šanse pokrivenosti uplatama zdravstvenih i mirovinskih doprinosa, niže šanse dobivanja naknade za nezaposlenost među zaposlenima na određeno, niže mirovine kao posljedica diskontinuiteta zaposlenja kao i snažnija motivacija za mijenjanjem posla u odnosu na radnike/ce zaposlene na neodređeno⁸⁰. Osobiti problem po kojem je Hrvatska na prvom mjestu u Europskoj uniji je kratki period ugovora na određeno. U Hrvatskoj je veliki udio građana zaposlen na ugovore od 3 mjeseca (7,1% u 2017. godini)⁸¹. Povećanje nesigurnih oblika zaposlenosti, prije svega privremenih ugovora o radu važno su obilježje prekarizacije tržišta rada u Hrvatskoj. Privremeni rad nosi sa sobom i manje plaće, kao i manje dodatke na plaće. Privremeno zapošljavanje najraširenije je među mlađom dobnom skupinom. Međutim, trendovi nesigurnog zapošljavanja sve su rašireniji i unutar starije populacije radnika (Matković, 2022). U osvrtu na stanje na tržištu rada Hrvatske, izdvaja se podatak da je 2018. 70% zaposlenih bilo zadovoljno svojim radnim mjestom dok je prosjek EU 86%. Iz navedenog podatka vidljivo je da, iako postoji kontinuirani rast zaposlenosti, treba voditi računa o uvjetima u kojima radnici rade.

⁷⁷ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

⁷⁸ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

⁷⁹ NN 93/14, 127/17, 98/19, 151/22

⁸⁰ Matković, 2022

⁸¹ Savez samostalnih sindikata Hrvatske, 2018

6. Cjelina III. Europskog stupa socijalnih prava: Socijalna zaštita i uključenost

Opća deklaracija o ljudskim pravima navodi da:

„Svatko ima pravo na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući prehranu, odjeću, stanovanje, liječničku njegu i potrebne socijalne usluge, kao i pravo na sigurnost u slučaju nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, udovištva, starosti ili nekog drugog nedostatka sredstava za život u uvjetima koji su izvan njegove kontrole. Materinstvu i djetinjstvu pripada posebna skrb i pomoć. Sva djeca, bila ona rođena u ili izvan braka trebaju uživati istu socijalnu zaštitu.“⁸².

Europska unija, sukladno Ugovoru o Europskoj uniji⁸³, „Promiče socijalnu pravdu i zaštitu, (...) međugeneracijsku solidarnost i zaštitu prava djeteta“. Sukladno tome, iako su socijalne politike u nadležnosti država članica, EU godinama podupire države članice promičući pružanje odgovarajuće socijalne zaštite i borbu protiv socijalne isključenosti. Istraživanje Eurobarometra pokazuje da 32% građana EU i 35% građana Hrvatske smatra da su socijalna zaštita i uključenost najvažniji elementi za ekonomski i socijalni razvoj EU (Europska komisija, 2020). Čak 62% građana EU smatra da bi veću odgovornost za socijalnu sigurnost trebala preuzeti EU.

Europski stup socijalnih prava iz 2017.⁸⁴ tako izdvaja sljedeća načela socijalne zaštite za državljane EU:

- 11. Skrb o djeci i potpora djeci**
- 12. Socijalna zaštita**
- 13. Naknada za nezaposlene**
- 14. Minimalni dohodak**
- 15. Dohodak u starosti i mirovine**

- 16. Zdravstvena skrb**
- 17. Uključenost osoba s invaliditetom**
- 18. Dugotrajna skrb**
- 19. Stanovanje i pomoć beskućnicima**
- 20. Dostupnost osnovnih usluga**

Sukladno načelima socijalne zaštite ESSP-a, Akcijski plan za provedbu Europskog stupa socijalnih prava postavlja kao cilj do 2030. smanjiti broj osoba koje su u riziku od siromaštva i socijalne

⁸² Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, NN 12/2009-143, čl. 25

⁸³ br. C 203/13, čl. 3

⁸⁴ Europski stup socijalnih prava. Dostupno na https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

isključenosti za 15 milijuna⁸⁵. Graf 1 prikazuje sve revidirane pokazatelje za socijalnu zaštitu i uključenost na EU razini i razini Hrvatske. Kako bi se postigli ciljevi, Europska unija donosi niz strateških dokumenata. Europska strategija skrbi iz 2022.⁸⁶, kao jedan od ključnih, zagovara razvoj priuštivih, dostupnih i kvalitetnih usluga skrbi. Na razinama zaštite posebno ranjivih skupina izdvaja se Strategija EU o pravima djece 2021.- 2024.⁸⁷ i Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.- 2030.⁸⁸

Graf 3.: Revidirani socijalni pokazatelji u cjelini III. Socijalna zaštita i uključenost

		2017.		2018.		2019.		2020.		2021.	
		EU	HR	EU	HR	EU	HR	EU	HR	EU	HR
Socijalna zaštita i uključenost											
Primarni pokazatelji	Stopa izloženosti riziku od siromaštva ili socijalne	22,30	23,70	21,80	22,10	21,10	20,80	21,60	20,50	21,70	20,90
	Stopa izloženosti riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti djece	25,60	24,50	24,70	22,20	22,80	19,10	24,00	18,40	24,40	18,60
	Učinak socijalnih transfera (osim mirovina) na smanjenje stope siromaštva	33,98	24,81	32,94	24,90	32,38	24,69	33,20	23,11	37,08	20,66
	Razlika u zapošljavanju na temelju invaliditeta	23,50	31,20	23,50	32,70	24,40	33,50	24,40	32,90	23,10	28,70
	Stopa preopterećenosti troškovima stanovanja	10,50	5,80	10,30	5,10	10,20	4,70	7,80	4,20	8,30	4,50
	Stopa djece mlađe od tri godine u sustavu formalne skrbi o djeci	34,40	15,90	35,30	17,80	35,90	15,70	32,40	20,40	36,20	33,30
	Stopa samoprijavljene nepodmirene potrebe za zdravstvenom skrbi	1,70	1,60	2,00	1,40	1,90	1,40	1,90	1,50	2,00	1,70
	Stopa ozbiljne materijalne i socijalne deprivacije	7,50	7,10	6,80	6,10	6,70	4,60	6,80	4,40		3,50
	Stopa ozbiljne materijalne i socijalne deprivacije djece (mlađih od 18)	9,20	6,20	8,30	5,60	7,50	3,20	8,30	2,70	7,50	2,60
	Stopa osoba koje žive u kućanstvu s niskim intenzitetom rada		10,60		9,30	8,10	7,50	8,30	7,20	8,90	7,50
Stopa djece (mlađih od 18) koje žive u kućanstvu s niskim intenzitetom rada		10,80		8,80	6,40	6,60	7,60	6,70	8,30	6,20	
Sekundarni pokazatelji	Godine zdravog života u dobi od 65 godina	10,00	4,90	10,00	5,00	10,30	4,80	9,80	5,00		
	Prosječni dohodak u mirovini u odnosu na prosječni dohodak radnog kontingenta	0,58	0,41	0,58	0,40	0,57	0,39	0,56	0,39	0,58	0,38
	Stopa osoba koje borave u stambenoj oskudici	1,30	6,20	1,50	5,20	1,60	4,50	1,60	3,40	1,60	
	Stopa neposrednog plaćanja u zdravstvenom sustavu	15,80	10,97	15,72	11,39	15,70	11,46	14,40	10,45		

Izvor: CERANEO, 2023, iz višestrukih izvora

Imajući u vidu graf 3, za potrebe analize u nastavku rada detaljno se izdvajaju sljedeći pokazatelji: stopa ozbiljne materijalne i socijalne deprivacije, stopa preopterećenosti troškovima stanovanja, stopa samoprijavljene nepodmirene potrebe za zdravstvenom skrbi, udio prosječnog dohotka u mirovini u odnosu na prosječni dohodak radnog kontingenta, stopa izloženosti riziku od siromaštva i socijalne isključenosti djece i stopa razlike u zapošljavanju na temelju invaliditeta. Navedeni pokazatelji značajni su za uvid socijalne zaštite građana te kao vid usporedbe Hrvatske u implementaciji ESSP-a u odnosu na prosjek EU. Analiziraju se imajući u vidu prvenstveno ESSP i njegova načela te strateške dokumente donesene na EU i hrvatskoj razini od kojih se najbitniji izdvajaju u nastavku.

Tablica 13.: Ključni strateški dokumenti po cjelinama ESSP: Cjelina III. Socijalna zaštita i uključenost

Ključni strateški dokumenti	Relevantnost za ESSP
-----------------------------	----------------------

⁸⁵ Europska komisija, 2021

⁸⁶ Europska komisija, 2022

⁸⁷ Europska komisija, 2021B

⁸⁸ Europska komisija, 2021A

Europska strategija skrbi	Ključni dokument skrbi na EU razini s ciljem osiguranja kvalitetne, priuštive i dostupne usluge skrbi, prije svega usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te usluga dugotrajne skrbi. Naglasak je i na unapređenju radnih uvjeta za skrbnike, kako formalne tako i neformalne.
Strategija EU o pravima djece 2021.- 2024.	Ključni dokument za ostvarenje 11. načela ESSP-a- Skrb o djeci i potpora djeci; posebno usmjeren na djecu u riziku, osobito riziku od siromaštva i socijalne isključenosti
Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.- 2030.	Ključni dokument za 17. načelo- Uključenost OSI
Nacionalna razvojna strategija RH do 2030.	Ključni document vizije na razini HR kojim se postavljaju ključni strateški ciljevi i donose strateški dokumenti za različita područja.

Hrvatska se Ustavom definira kao socijalna država⁸⁹. Na temelju toga nudi zaštitu najranjivijim skupinama kroz sustav socijalne skrbi. Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine⁹⁰ kroz razvojni smjer 2- Jačanje otpornost na krize razvija strateški cilj povezan sa socijalnom dobrobiti pojedinca i zajednice- zdrav, aktivan i kvalitetan život (SC5). Prioritetna područja unutar strateškog cilja 5 su kvalitetna i dostupna zdravstvena zaštita i zdravstvena skrb, zdravlje, zdrave prehrambene navike i aktivni život kroz sport, dostojanstveno starenje, socijalna solidarnost i odgovornost te zaštita dostojanstva hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji te civilnih stradalnika Domovinskog rata i članova njihovih obitelji. Izvješće pučke pravobraniteljice za 2021. sugerira da je došlo do pozitivnog pomaka u vidu dodatnog zapošljavanja stručnjaka u sustavu socijalne skrbi, jačanje kaznenopravne zaštite stručnih djelatnika te uvođenje fizičkog osiguranja u CZSS. Akcijski plan unaprjeđenja sustava socijalne skrbi iz 2021. godine kao jedan od prioriteta ima osnaživanje sustava socijalne skrbi na temelju čega je došlo do promjene zakona te je osnovan Zavod za socijalni rad⁹¹. Iako je novi Zakon o socijalnoj skrbi⁹² donio određene pozitivne pomake, o kojima će biti riječ u nastavku, osnivanje Zavoda za socijalni rad centraliziralo je sustav na što su mnogi stručnjaci iz struke skretali pozornost međutim njihova ekspertiza nije uzeta u obzir prilikom donošenja zakona. Preostali prioriteti Akcijskog plana su osiguravanje dostupnosti kvalitetnih usluga i primjerenih naknada te jačanje kapaciteta stručnih radnika i povećanje kvalitete stručnog rada u područjima zaštite djece i nasilja u obitelji⁹³.

⁸⁹ NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14 čl. 1

⁹⁰ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

⁹¹ Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22

⁹² NN 18/22, 119/22

⁹³ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021

6.1. Socijalna zaštita materijalno ugroženih građana

Kada govorimo o najranjivijim skupinama društva, siromašnima i socijalno isključenima te beskućnicima, Europski stup socijalnih prava napominje njihovu zaštitu kroz osiguravanje naknade za nezaposlene (13. načelo), minimalnog dohotka (14. načelo), stanovanje i pomoć beskućnicima (19. načelo) i dostupnost osnovnih usluga (20. načelo)⁹⁴. Nastavno na Europski stup socijalnih prava, sljedeći dokumenti su na razini EU doneseni radi implementacije izdvojenih načela: Direktiva EU 2022/2041 o primjerenom minimalnom dohotku u EU, Privremena potpora radi smanjenja rizika od nezaposlenosti u izvanrednoj situaciji (instrument SURE)⁹⁵, Rezolucija Europskog parlamenta od 21.01.2021. o pristupu dostojanstvenom i pristupačnom stanovanju za sve (2019/2187(INI)), Lisabonska deklaracija osnivanja Europske platforme za borbu protiv beskućništva i Preporuka Komisije (EU) 2020/1563 od 14. listopada 2020. o energetsom siromaštvu. 2021. godine donesen je Akcijski plan za integraciju i uključivanje⁹⁶ koji napominje da je među siromašnima veliki broj migranata kojima se također mora omogućiti pristup socijalnoj zaštiti. Kao indikator stanja, osim stope izloženosti riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, izdvajaju se i stopa ozbiljne materijalne i socijalne deprivacije te stopa preopterećenosti troškovima stanovanja. Javnost je nedavno odbacila nestručno pripremljena inicijativa Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade glede potrebe uvođenje programa subvencioniranja najamnina i troškova stanovanja.⁹⁷ Tablice pokazuju da Hrvatska stoji bolje od prosjeka EU, ali s obzirom na civilizacijski doseg, i dalje je riječ o visokim brojkama apsolutnog siromaštva među građanima. Međutim, drugi podaci pokazuju da u je u Republici Hrvatskoj u 2019. 38,55% građana živjelo u prenapučenim objektima i u oskudnim uvjetima stanovanja (prosjeak EU-17,1%)⁹⁸. Šućur i suradnici (2015.) skreću pažnju na činjenicu da su u velikom riziku siromaštva obitelji s više djece čiji roditelji nisu zaposleni ili imaju nisku razinu obrazovanja te obitelji sa samohranim roditeljima.

Tablica 14.: Stopa ozbiljne materijalne i socijalne deprivacije (%)

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
EU	9,3	8,7	7,5	6,8	6,7	6,8	-
RH	8,4	7,3	7,1	6,1	4,6	4,4	3,5

Izvor: Eurostat

⁹⁴ Europski stup socijalnih prava. Dostupno na https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

⁹⁵ Europski revizorski sud, 2021

⁹⁶ Službeni list Europske unije, br. COM/2020/758

⁹⁷ Vidjeti više, <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/najava-subvencija-najma-stanova-nije-dobro-prihvacena-to-ce-biti-kontraproduktivno-kao-i-apn-sve-ce-jos-vise-poskupjeti-foto-20230220/print>, posjećeno 21. veljače 2023.

⁹⁸ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021C

Tablica 15.: *Stopa preopterećenosti troškovima stanovanja (%)*

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
EU	11,4	11,1	10,5	10,3	10,2	7,8	8,3
RH	7,2	6,4	5,8	5,1	4,7	4,2	4,3

Izvor: Eurostat

U sklopu strateškog cilja 5 Nacionalne razvojne strategije⁹⁹, socijalna sigurnost i dostojanstvo, prioriteti politika Hrvatske su smanjenje rizika od siromaštva i socijalne isključenosti te smanjenje nejednakosti u društvu. Nadalje, Nacionalni plan oporavka i otpornosti sadrži i ciljeve vezane uz unapređenje sustava socijalne skrbi, kroz reforme i investicije kroz ulaganje u infrastrukturu te unapređenje digitalizacije, ulaganja u profesionalne kapacitete te kroz razvoj novih tipova usluga (Vlada RH, 2021.). Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine¹⁰⁰ objedinjuje dosadašnje naknade za troškove stanovanja i naknade za troškove ogrjeva u naknadu za troškove stanovanja. Valja naglasiti da je jedan od dugogodišnjih problema neostvarivanje ili djelomično ostvarivanje naknada za troškove stanovanja jer gradovi, a pogotovo općine, nemaju dostatna sredstva u svom proračunu pa naknadu isplaćuju u manjem iznosu ili ju ne isplaćuju redovito¹⁰¹. Nacionalni plan¹⁰² predviđa i povećanje osnovice za izračun zajamčene minimalne naknade (ZMN). U 2020. zajamčenu minimalnu naknadu koristilo je ukupno 57.450 osoba, od toga 23.258 samaca i 34.194 članova kućanstva dok je u ožujku 2021. evidentirano ukupno 56.908 osoba, od toga 23.106 samaca i 33.804 članova kućanstva¹⁰³. Opadanje broja korisnika ZMN-a povezana je i s činjenicom da je prema novom Zakonu o socijalnoj skrbi država sjela na sve nekretnine korisnicima ovog prava. Poslije medijskom pritiska u kojem je država prokazana kao lihvar, resorni ministar poslije krzmanja obećao je žurnu izmjenu zakona (Jutarnji list, 2023). Naknada je namijenjena najsiromašnijim građanima te čini svojevrsnu prevenciju beskućništva. Naknada za nezaposlene kao 13. načelo Europskog stupa socijalnih prava¹⁰⁴ također se može svrstati u tu kategoriju. Prema Zakonu o tržištu rada¹⁰⁵, nezaposlene osobe, na temelju prethodnog radnopravnog statusa, imaju pravo na novčanu naknadu na temelju osiguranja za slučaj nezaposlenosti, mirovinsko osiguranje na temelju osiguranja za slučaj nezaposlenosti, novčanu pomoć i naknadu troškova prijevoza za vrijeme obrazovanja i osposobljavanja na radnom mjestu, jednokratnu

⁹⁹ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

¹⁰⁰ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021C

¹⁰¹ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021C

¹⁰² Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021C

¹⁰³ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021C

¹⁰⁴ Europski stup socijalnih prava. Dostupno na https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

¹⁰⁵ NN 118/18, 32/20, 18/22

novčanu pomoć i naknadu putnih i selidbenih troškova, novčanu pomoć za nezaposlene osobe s invaliditetom, novčanu pomoć osobe uključene na stručno zapošljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa i novčanu pomoć osobe osigurane na produženo mirovinsko osiguranje na temelju ugovora o radu na određeno vrijeme za stalne sezonske poslove. Ono što predstavlja problem visina je tih naknada od kojih nije moguće ostvariti dostojanstven život. Naime, linija rizika od siromaštva daleko je viša od dohodovnog cenzusa za zajamčenu minimalnu naknadu i iznos naknade za nezaposlene. Akcijski plan unaprjeđenja sustava socijalne skrbi¹⁰⁶, osim navedenog, predviđa uvođenje novih kategorija korisnika zajamčene minimalne naknade. Na temelju toga, novi Zakon o socijalnoj skrbi¹⁰⁷ donosi pomak te beskućnicima koji koriste pravo smještaja priznaje pravo na 50% iznosa zajamčene minimalne naknade. Prema ranijem zakonu, osobe koje su koristile smještaj nisu imale pravo na novčanu naknadu. Međutim, prema Izvješću pučke pravobraniteljice, beskućnici pravo na ovu naknadu teško ostvaruju zbog neimanja adrese i odbijanja resornog CZSS za prijavu na njihovu adresu. Novim zakonom uvedena je i nova socijalna usluga usmjerena beskućnicima -socijalno mentorstvo. Usluga je od krucijalnog je značaja za smanjenje stope socijalne isključenosti ranjivih skupina. Dugotrajno nezaposlenoj osobi koja je korisnik zajamčene minimalne naknade, djetetu korisniku zajamčene minimalne naknade, osobi s invaliditetom, osobi koja izlazi iz smještaja i osobi koja izlazi iz zatvora ovim se pruža stručna pomoć u jačanju njegovih snaga za bolju integraciju u zajednicu¹⁰⁸ te se na taj način radi na prevenciji beskućništva kod ranjivih skupina. S druge strane, valja naglasiti kako mnogi beskućnici teško ostvaruju svoja prava zbog toga što nemaju osobne dokumente.

Govoreći o stambenoj politici, kao što je već izdvojeno, 2021. donesena je Lisabonska deklaracija o Europskoj platformi za borbu protiv beskućništva. Navodilo se kako će pokretanje platforme omogućit državama članicama da usklade pristup problemu i postignu dogovor o obvezama kako bi postigle konkretni napredak u borbi protiv beskućništva. 2021. godine donesena je Rezolucija Europskog parlamenta o pristupu pristojnim i priuštivim mogućnostima stanovanja za sve. Nacionalnom razvojnom strategijom¹⁰⁹ predviđeno je i ulaganje u stambeno zbrinjavanje najugroženijih. Na tom dijelu, Plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti navodi¹¹⁰:

„Poboljšanje uvjeta kvalitete stanovanja i življenja, povećanje kvalitete i standard življenja romskih obitelji, osiguravanje adekvatnih uvjeta stanovanja obiteljima u potrebi, stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji kao i deficitarnih kadrova i zanimanja za čijim radom postoji posebno iskazana potreba na potpomognutim područjima i otocima, stambeno zbrinjavanje bivših nositelja stanarskih prava i osiguravanje smještaja osobama sa odobrenom

¹⁰⁶ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021

¹⁰⁷ NN 18/22, 46/22, 119/22

¹⁰⁸ Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, čl. 85

¹⁰⁹ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

¹¹⁰ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021C: 24

međunarodnom zaštitom. Ulagat će se u infrastrukturu JLPRS koja će omogućiti razvoj i pružanje inovativnih socijalnih usluga poput programa socijalnog stanovanja beskućnika za različite skupine (ulagat će se u infrastrukturu za adekvatno stanovanje primjerice smještaj/organizirano stanovanje/socijalno stanovanje, zbrinjavanje beskućnika u ekstremnim zimskim uvjetima), te u infrastrukturu namijenjenu socijalnom stanovanju za mlade nakon iz alternativne skrbi.“

U Hrvatskoj je status beskućnika priznat tek 2011. Zakonom o socijalnoj skrbi, ali se u definiranju nije vodilo računa o ETHOS tipologiji te se radi isključivo o apsolutnom beskućništvu. Nadopunom Zakona o socijalnoj skrbi (iz 2022.) napravljen je mali korak naprijed te su u zakonsku definiciju dodani beskućnici koji su na privremenom smještaju u prihvatilištu i organiziranom stanovanju. Međutim, to je još uvijek daleko od ETHOS tipologije te se bez šireg prepoznavanja beskućnika teško mogu očekivati poboljšanje socijalnih prava, primjerice u sferi stambene politike. Stambena skrb o ovoj skupini na razini je jedinica lokalne samouprave zbog toga je koncentracija osoba u statusu beskućnika veća u velikim gradovima koji organiziraju veći broj usluga¹¹¹. Smještajni kapaciteti za beskućnike u Hrvatskoj postoje u Gradu Zagrebu, Istarskoj županiji, Karlovačkoj županiji, Osječko-baranjskoj, Požeško-slavonskoj, Splitsko-dalmatinskoj, Šibensko-kninskoj, Varaždinskoj, Primorsko-goranskoj, Međimurskoj i Zadarskoj županiji¹¹². Međutim, smještajni kapaciteti, osobito izvaninstitucionalni premali su s obzirom da prema procjeni Hrvatske mreže za beskućnike, u Hrvatskoj ima više od 2 000 beskućnika. Veliki zalog na području brige o beskućnicima čini Hrvatska mreža za beskućnike koja okuplja sve pružatelje usluga koji se bave ovom ciljnom skupinom, zagovaranjem prava osoba u statusu beskućnika te razvojem inovativnih usluga¹¹³. Kao primjeri inovacija izdvajaju se Hrvatska mreža za beskućnike u Zagrebu koja organizira stambene zajednice za beskućnike te se članice mreže sve više okreću konceptu „Stanovanje prvo“, Udruga Milosrđe provodi vrstu socijalnog poduzetništva uzgajajući i prodajući aroniju kao dio aktivnosti Centra za beskućnike. Međutim, hvalevrijedne aktivnosti udruga u skrbi o beskućnicima uglavnom se provode projektnim financiranjem što znači da su nestabilne i ovise o volji političke infrastrukture u raspisivanju natječaja.

6.2. Zdravstvena zaštita

Republika Hrvatska ratificirala je Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima koji u 12. članku navodi da je na državama potpisnica:

“ Stvaranje uvjeta u kojima će svi imati osiguranu liječničku skrb i njegu u slučaju bolesti. ”

¹¹¹ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021C

¹¹² Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021 B

¹¹³ Hrvatska mreža za beskućnike. Dostupno na stranici <https://beskucnici.info/>

Kvalitetna i dostupna zdravstvena zaštita dio je i Europskog stupa socijalnih prava (16. načelo)¹¹⁴. Na razini EU, 2021. je donesen Program EU za zdravlje 2021.-2027.- vizija za zdraviju Europsku uniju¹¹⁵ kojom su ciljevi poboljšanje i promicanje zdravlja, zaštita ljudi, pristup lijekovima, medicinskim proizvodima i proizvodima potrebnima za vrijeme krize i jačanje zdravstvenih sustava. 2022. donesena je i Uredba o uspostavi europskog prostora za zdravstvene podatke¹¹⁶ kao i Europski plan za borbu protiv raka¹¹⁷ kojom se želi djelovati na prevenciju stvaranja raka kod građana EU. 36% građana EU smatra da je zdravstveni sustav jedna od najbitnijih stavki za budućnost EU (Europska komisija, 2020).

Na razini Hrvatske, strateški cilj 5 Nacionalne razvojne strategije^{118j} je zdravstvena zaštita. Kao pokazatelj uspješnosti do 2030. je očekivan broj godina zdravog života (RH 2018: Ž-58,5 godina, M- 56,5 godina; ciljna vrijednost do 2030. za Ž i M je više od 64 godina). Za potrebe rada, izdvaja se i stopa samoprijavljene neispunjene potrebe za zdravstvenom skrbi u Hrvatskoj te na razini EU. Podatak je koristan za percipiranje stanja zdravstvenog sustava, a najčešći uzrok nepodmirenosti vidi se u dugim listama čekanja te pandemiji COVID-19. Trenutno podaci pokazuju da Hrvatska stoji dobro u odnosu na prosjek Europske unije no zabrinjava rast nepodmirenosti potreba koji je vidljiv na svim razinama (Tablica br. 9.). Pretpostavlja se da je riječ o preopterećenosti vezanoj uz pandemiju COVID-19. Naime, u proteklih godinu dana u javnost su izašle priče o nepodmiravanju trenutnih životnog ugrožavajućih zdravstvenih potreba koji su nažalost završili smrću što je u končanici angažiralo građane na prosvjed¹¹⁹. Kako bi se spriječili fatalni utjecaji pandemija, na razini EU Vijeće je donijelo Uredbu o ozbiljnim prekograničnim prijetnjama zdravlju¹²⁰ kojom se otvara mogućnost donošenja zajedničkih mjera na razini EU kao odgovor na buduće globalne prijetnje zdravlju. Recentni tematski broj Revije za socijalnu politiku iz 2022.¹²¹ naslovio je izazove hrvatskog zdravstvenog sustava u doba krize te u najavi zdravstvene reforme, tj. zakonskih izmjena u području zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja.

Tablica 16.: *Stopa samoprijavljene nepodmirene potrebe za zdravstvenom skrbi (%)*

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
EU	3,5	3,7	3,7	3,3	2,6	1,7	2,0	1,9	1,9	2,0
RH	3,5	3,3	3,3	1,9	1,7	1,6	1,4	1,4	1,5	1,7

¹¹⁴ Europski stup socijalnih prava. Dostupno na https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

¹¹⁵ Europska komisija, 2021C

¹¹⁶ Službeni list Europske unije, COM(2022) 197/2

¹¹⁷ Europska komisija, 2022A

¹¹⁸ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030, 2021

¹¹⁹ Portal Jutarnjeg lista. Dostupno na <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/oprostite-sto-smetam-ne-mogu-disati-hnd-najavio-prosvjed-i-prozvaovlast-da-zataskava-matijanicev-slucaj-15295462>

¹²⁰ Službeni list Europske unije, 2020/0322(COD)

¹²¹ Stranica Revija za socijalnu politiku. Dostupno na <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp>

Izvor: Eurostat

Najvažniji zakonodavni propis na ovom području je Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju. Prema Zakonu¹²², svi građani Republike Hrvatske, sve osobe s prebivalištem u Hrvatskoj i stranci s odobrenim stalnim boravištem u Hrvatskoj imaju pravo na minimalnu zdravstvenu zaštitu koju pokriva obvezno zdravstveno osiguranje. Država u zdravstvenom pogledu posebno štiti osobe s invaliditetom, djecu i mlade studente te osobe slabijeg imovinskog stanja koje bez nadoplate imaju pristup dopunskom zdravstvenom osiguranju¹²³. U 2019. godini ukupno 378.502 osoba slabijeg imovinskog stanja ostvarilo je navedeno pravo¹²⁴. Što se tiče primarne zdravstvene zaštite koja je u fokusu, Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju¹²⁵ trošak primarne zdravstvene zaštite pokriven je obveznim zdravstvenim osiguranjem, a osiguranici u njemu sudjeluju u visini od 0,30% proračunske osnovice.

Nacionalna strategija kao krovni dokument izdvaja da učinkovit zdravstveni sustav pridonosi zdravoj, aktivnoj i učinkovitoj radnoj snazi. U fokusu za razdoblje do 2030. biti će podizanje svijesti o osobnoj odgovornosti svakog građanina o vlastitom zdravlju te primarna zdravstvena zaštita¹²⁶. U skladu s Razvojnou strategijom donesen je Nacionalni plan razvoja zdravstva za razdoblje od 2021. do 2027. godine¹²⁷. Srednjoročna vizija definirana u Planu je:

„Zdravstveni sustav do 2027. koji je učinkovitiji, kvalitetniji i održiviji te će osigurati izvrsnu dostupnost skrbi svim stanovnicima bez obzira gdje žive.“

Posebni ciljevi Plana 2021.-2027. su bolje zdrave životne navike i prevencija bolesti, unaprjeđenje sustava zdravstvene zaštite, unaprjeđenje modela skrbi za ključne zdravstvene izazove, učiniti zdravstveni sustav poželjnim mjestom za rad te unaprjeđenje financijske održivosti zdravstvenog sustava. Posljednja dva cilja u posebnom su fokusu s obzirom na rastući dug zdravstvenog sustava i sve veći odlazak zdravstveno kvalificirane radne snage u zemlje EU s bolje organiziranim i više plaćenim radnim mjestima u zdravstvu. Osim Nacionalnog plana razvoja zdravstva, Hrvatska je u za naredno razdoblje donijela i Strateški okvir razvoja mentalnog zdravlja do 2030.¹²⁸ te Nacionalni strateški okvir protiv raka do 2030. godine¹²⁹. U Hrvatskoj naime svaka treća osoba oboli od raka, a stope preživljavanja među najnižima su u Europi¹³⁰. U tom pogledu, Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju¹³¹ propisuje da je liječenje zloćudnih bolesti u potpunosti

¹²² NN 80/13, 137/13, 98/19, čl. 4, st. 1

¹²³ Zakon o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, NN 85/06, 150/08, 71/10, 53/20, 120/21

¹²⁴ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021C

¹²⁵ NN 85/06, 150/08, 71/10, 53/20, 120/21

¹²⁶ Nacionalna razvojna strategija do 2030., 2021

¹²⁷ Ministarstvo zdravstva, 2021

¹²⁸ Ministarstvo zdravstva, 2022

¹²⁹ NN, br. 141/2020-2728

¹³⁰ NN, br. 141/2020-2728

¹³¹ NN 80/13, 137/13, 98/19, čl. 19

pokriveno obveznim zdravstvenim osiguranjem; dakle bez obzira na status osiguranosti u dodatnim vrstama osiguranja koja se nadoplaćuju. Što se tiče pak mentalnog zdravlja, u 2019. godini 6% ukupnih hospitalizacija u sustavu bilo je uzrokovano mentalnim zdravlja čija je prevalencija najčešća u dobi između 20 i 59 (radni kontingent) te je mentalno zdravlje prepoznato kao jedan od prioriteta zdravstvenog sustava¹³².

Unatoč na prvi pogled, strateško i zakonodavno povoljnom okviru, Izvešće pučke pravobraniteljice iz 2021. pokazuje da mnogi građani imaju problema u pristupu zdravstvenoj zaštiti. Naime, zdravstveni sustav uvelike je preopterećen zbog manjka radne snage te kao takav neadekvatan za nošenje s trenutnim izazovima. Istraživanje (Bakar, 2015.) pokazuje preopterećenost sustava primarne zdravstvene zaštite, povećanje broja hospitalizacija i sve duže liste čekanja. Zbog problema sustava, organizirani su prosvjedi zdravstvenog osoblja¹³³ te se očekuju novi. U fokusu prosvjeda bila je želja liječnika za smanjenjem administrativnog rada te boljom organizacijom sustava. U 2023. zabilježen je teški fizički napad na liječnicu u Virovitici¹³⁴ koji je rezultirao hospitalizacijom liječnice. Kao poseban problem zdravstvenog sustava je problem pristupa zdravstvenoj skrbi siromašnih ljudi, osobito djece. Naime, istraživanje pokazuje da najlošije zdravstveno stanje djeteta procjenjuju roditelji djece s razvojnim teškoćama koji žive u uvjetima siromaštva (gotovo njih 45%). Također, sva djeca koja žive u siromaštvu u većem su riziku od oboljevanja od respiratornih bolesti (Šućur i sur., 2015; prema Unicef, 2021). Neke analize ukazuju i na veću stopu smrtnosti novorođenčadi među romskom djecom, posebice zbog sindroma iznenadne smrti novorođenčadi i respiratornih bolesti (Šikić-Mićanović i sur., 2015; prema Unicef, 2021). Opći dojam je da se sustav nalazi u teškoj situaciji za koju resorno ministarstvo ne preuzima odgovornost niti osluškuje riječ struke pri donošenju krucijalnih odluka.

6.3. Dostojanstveno starenje

Kada se govori o prioritetnom području dostojanstvenog starenja, Europski stup socijalnih prava (načelo 15 – Dohodak u starosti i mirovine) i Nacionalna razvojna strategija RH prvenstveno spominju primjerene mirovine¹³⁵. Europska komisija izdala je Zelenu knjigu o starenju 2021. koja navodi da je ključno postići pravu ravnotežu između održivih rješenja za naš sustav socijalne zaštite te jačanja međugeneracijske solidarnosti i pravednosti između mladih i starijih. Izvešće o primjerenosti mirovina koje su Europski parlament i Europska komisija izdali 2018. izdvaja da je

¹³² Ministarstvo zdravstva, 2022

¹³³ Portal većenjeg lista. Dostupno na <https://www.vecernji.hr/vijesti/uzivo-prosvjed-lijecnika-ispred-ministarstva-zdravstva-1619869>

¹³⁴ Portal Dnevnik.hr. Dostupno na <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/ministar-beros-i-lijecnicka-komora-osudili-napad-na-lijecnicu-u-virovitici---763587.html>

¹³⁵ Europski stup socijalnih prava. Dostupno na https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

18,2 posto starijih osoba (u dobi od 65 godina i više) u EU-u 2018. bilo izloženo riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (iako se broj smanjio od 2008. za 1,9 milijuna). Prosječna primanja starijih osoba u EU-u iznosila su 93 posto dohotka mlađeg stanovništva, pri čemu postoje velike nejednakosti po spolu i među državama članicama. Više od 20 posto starijih žena (u dobi od 65 godina i više) bilo je izloženo riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti u EU-u. Strategija socijalne skrbi za starije osobe za razdoblje od 2017.-2020. također kao jedan od glavnih izazova izdvaja neodovoljna ekonomska zaštita starijeg stanovništva¹³⁶. Zbog navedenih podataka, kao relevantan pokazatelj uspješnosti Hrvatske u ovom radu izdvaja se prosječni dohodak u mirovini u odnosu na prosječan dohodak radnog kontingenta. Ukupna prosječna mirovina u Republici Hrvatskoj je u prosincu 2020. godine iznosila 2.874,55 kn¹³⁷. Prema podacima HZMO-a od prelaska na euro kao valutu, prosječna starosna mirovina u siječnju 2023. iznosila je 410, 20 eura, prosječna starosna za dugotrajnog osiguranika iznosila je 538, 54 eura, prijevremena starosna 414, 28 eura, invalidska 313, 89 eura, a prosječna obiteljska mirovina bila je 336, 34 eura¹³⁸. Istraživanje pokazuje da većina ispitanika- starijih osoba koji su korisnici sustava socijalne skrbi ima mirovinu nižu od 2 000 kn (Penava i sur., 2022). Tablica broj 10 pokazuje zaostaje za prosjekom EU te da je zadnje tri godine zabilježen stabilan pad u standardu života umirovljenika. Podaci pokazuju da je stopa siromaštva starijih osoba u Hrvatskoj u 2019. godini je iznosila 30,1%, što je značajno više od prosjeka EU (16,1%)¹³⁹.

Tablica 17.: *Udio prosječnog dohotka u mirovini u odnosu na prosječan dohodak radnog kontingenta (%)*

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
EU	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
RH	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Izvor: Eurostat

Od 2021. na snazi je Zakon o nacionalnoj naknadi za starije osobe¹⁴⁰ na koju imaju pravo sve osobe starije od 65 godina koje imaju boravište u Hrvatskoj duže od 20 godine i koje ne ostvaruju pravo na mirovinu ili na drugi dohodak. Također, u pripremi je *Obrazac prethodne procjene učinaka propisa za Prijedlog zakon o izmjenama Zakona o smanjenju mirovina određenih, odnosno ostvarenih prema posebnim propisima o mirovinskom osiguranju, s Konačnim prijedlogom zakona*¹⁴¹ kojim bi se povećale mirovine određenim skupinama umirovljenika kojima su iste prethodno snižavanje. Nacionalna razvojna strategija¹⁴² u tom pogledu navodi i da je

¹³⁶ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2017

¹³⁷ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021C

¹³⁸ Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2023

¹³⁹ Eurostat, 2023

¹⁴⁰ NN 62/20

¹⁴¹ Portal e-savjetovanja. Dostupno na <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/Dashboard>

¹⁴² Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

potrebno razmatranje mogućnosti uvođenja novog modela obiteljskih mirovina jer je prosječna obiteljska mirovina ostvarena prema općim mirovinskim propisima u prosincu 2020. iznosila 2.280,37 kn (što je za više od 600 kn manje od ukupne prosječne mirovine). Od siječnja 2023. novi Zakon o mirovinskom osiguranju¹⁴³ predviđa isplatu dijela obiteljske mirovine umirovljenicima kojima se isplaćuje mirovina i po nekom drugom kriteriju. Kako bi mirovine bile primjerene visine, potiče se dulje ostajanje na tržištu rada (*silver economy*)¹⁴⁴. Zakon o mirovinskom osiguranju¹⁴⁵ kao novu mjeru predviđa mogućnost rada nakon umirovljenja na polovicu punog radnog vremena te rad na cjelokupno radno vrijeme s isplatom polovice mirovine. Cilj je i pružiti primjerenu zaštitu na radu te preispitivanje i postroživanje kriterija za ostvarenje invalidske mirovine i destimulacija prijevremenih mirovina, sve kako bi se smanjila financijska opterećenost mirovinskog sustava¹⁴⁶. U tom pogledu, trenutno je na procesu e-savjetovanja *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kriterijima za odabir kompetencija potrebnih za rad, za odabir pružatelja usluga i za dodjelu vaučera polaznicima formalnog ili neformalnog obrazovanja odraslih* prema kojem bi osobe koje ostvaruju pravo na invalidsku mirovinu mogle koristiti vaučere za obrazovanje¹⁴⁷. Navedeno bi pomoglo rehabilitaciji i spriječilo prijevremenu mirovinu. Preostali prioriteti Nacionalne razvojne strategije vezani uz materijalnu sigurnost u starosti su promicanje odgovornosti pojedinca za osobnu socijalnu sigurnost u starosti i razvoj, unapređenje obveznog i dobrovoljnog sustava štednje za buduće mirovine te dodatna ulaganja u drugi stup mirovinske štednje¹⁴⁸. Također, Nacionalni program oporavka i otpornosti za cilj navodi unapređenje mirovinskog sustava kroz povećanje adekvatnosti mirovina (Vlada RH, 2021).

Koliko su važne usluge za starije osobe pokazuje Izvješće pučke pravobraniteljice za 2021. prema kojem je vidljivo da dostojanstveno starenje uključuje i usluge i dohodak:

U predmetu koji smo otvorili na vlastitu inicijativu utvrdili smo da je 92-godišnjakinja narušenog vida i sluha, koja živi bez pitke vode, javne rasvjete i asfaltiranog prilaznog puta, podnijela zahtjev za nacionalnu naknadu za starije tek uz pomoć djelatnika općine, jer nije bila svjesna mogućnosti što pokazuje važnost izvaninstitucionalne podrške za najranjivije među osobama starije životne dobi.

18. načelo Europskog stupa socijalnih prava izdvaja dugotrajnu skrb, posebno usluge skrbi u vlastitom domu i zajednici kao pravo svih starijih građana EU¹⁴⁹. Europska strategija o skrbi iz

¹⁴³ NN 157/13, 151/14, 93/15, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22

¹⁴⁴ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

¹⁴⁵ NN 157/13, 151/14, 93/15, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22

¹⁴⁶ Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine, 2021

¹⁴⁷ Portal e-savjetovanja. Dostupno na <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/Dashboard>

¹⁴⁸ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030.

¹⁴⁹ Europski stup socijalnih prava. Dostupno na https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

2022. naglašava da kvalitetna, pristupačna i cjenovno prihvatljiva dugotrajna skrb sprječava izoliranost pojedinca te zdravstvene probleme koje izoliranost i usamljenost stvara. Preporuka Europske komisije o cjenovno pristupačnoj i visokokvalitetnoj dugotrajnoj skrbi donesena je 2022. godine. 2017. donesena je Strategija socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj razdoblje od 2017.- 2020. godine koja sumira da je briga o starijem stanovništvu prioriteto područje za kreatora socijalnih politika. Kao glavne izazove na ovom području Strategija izdvaja regionalno neujednačeni pristup uslugama, nedovoljan nadzor rada nad pružateljima usluga i nemogućnost ostvarenja prava na status njegovatelja za skrb o starijim osobama¹⁵⁰. Situacija na temelju istraživanja provedenog 2020. sa starijim osobama u Hrvatskoj pokazuje da su im najpotrebnije usluge pomoći u kući i smještaja¹⁵¹. Istraživanje iz 2022. (Penava Šimac i sur., 2022) pokazuje da 50,9% ispitanika ima potrebu za pomoći u kući dok samo 3,8% ispitanika ostvaruje to pravo. Isto istraživanje pokazuje da čak 70% osoba starije dobi ima potrebu za nekom uslugom za starije dok ju samo 3% ostvaruje. Istraživanje CERANEO-a iz 2018. godine¹⁵² pokazuje da je sve dostupne usluge za starije osobe potrebno proširiti, ojačati transparentnost i kvalitetu pružatelja usluga smještaja, ojačati ulogu civilnog sektora i volonterizma u pružanju usluga starijim osobama te voditi računa o specifičnostima starijih osoba u ruralnim područjima (većina starijih iz tih sredina ne želi biti smješteno u domove). Što se tiče smještajnih kapaciteta, podaci pokazuju da je 2017. godine u Hrvatskoj bilo dostupno 4 152 kreveta za dugotrajnu skrb za starije osobe što je daleko manje od potrebe. Tek 2% osoba starijih od 65 u Hrvatskoj je smješteno u domove dok je prosjek EU 5%¹⁵³. Izvješće pučke pravobraniteljice iz 2021. pokazuje da je osim smještajnih kapaciteta, problem i nedostatak osoblja u domovima za starije osobe. Akcijski plan unaprjeđenja sustava socijalne skrbi¹⁵⁴ u smislu podmirenja potreba za dugotrajnom skrbi predviđa otvaranje 8 javnih ustanova- centara za starije osobe u kojima bi se pružale institucionalne i izvaninstitucionalne usluge koje su potrebne starijima. Također, planira se nastavak projektnog financiranja već spomenutog programa ZAŽELI u kojem se pružaju izvaninstitucionalne usluge starijim osobama¹⁵⁵. Sve je veći rast i privatnog sektora u brizi za starije osobe pa je tako u 2020. 73% smještajnih kapaciteta za starije pružao privatni sektor te se očekuje da će taj postotak dodatno rasti. Dugotrajna skrb za starije rapidno je rastuće područje interesa, razvoja socijalnih politika te socijalnih inovacija na području država Europske unije. Neka istraživanja o dugotrajnoj skrbi starijih osoba demografske promjene vide kao priliku za zapošljavanje mlađih generacija, njegovanje međuljudskih odnosa i priliku za poboljšanje opće dobrobiti (Penava i sur., 2022). Međutim, čini se da na području Hrvatske nedostaje inicijative s obzirom na nepostojanje strateškog dokumenta koji bi se bavio isključivo dugotrajnom skrbi za područje Hrvatske.

¹⁵⁰ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2017

¹⁵¹ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021A

¹⁵² CERANEO, 2018

¹⁵³ Bađun, 2015

¹⁵⁴ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021

¹⁵⁵ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021A

6.4. Skrb o djeci i potpora djeci

U Ustavu Republike Hrvatske izdvaja se da država posebno skrbi o djeci i materinstvu¹⁵⁶. Europski stup socijalnih prava u 11. načelu govori o skrbi o djeci i potpori djeci. 2021. donesena je Strategija EU o pravima djece 2021.- 2024.¹⁵⁷ u kojoj se izdvaja da su djeca prioritet EU. Prioritetna područja Strategije su sudjelovanje u demokratskom i političkom životu, socioekonomska inkluzija, zdravstvo i obrazovanje, borba protiv dječjeg nasilja i osiguranje zaštite djece i zaštita djece od opasnosti u digitalnom svijetu. Europska strategija o skrbi iz 2022. predlaže revidiranje Barcelonskih ciljeva za uključenje djece u predškolski sustav obrazovanja iz 2002. postavljajući ambicioznije ciljeve za uključenje djece. ESSP posebno izdvaja da:

„Djeca imaju pravo na zaštitu od siromaštva. Djeca iz ugroženih sredina imaju pravo na posebne poticajne mjere za ostvarivanje jednakih mogućnosti“.

Vijeće EU-a je 2021. godine donijelo preporuku o osnivanju Europskog jamstva za djecu (Vijeće EU, 2021), s ciljem prevencije i borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti, te promocijom jednakih mogućnosti, jamstvom pristupa ključnim uslugama djeci koja su u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Državama članicama preporuča se unapređenje politika koje su u cilju prevladavanja začaranog kruga siromaštva i nejednakosti te smanjenja socio-ekonomskih učinaka Covid-19 pandemije, konkretno, u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, obrazovanja i školskih aktivnosti, osiguranja kvalitetnog školskog obroka te općenito pristupa zdravoj prehrani, zdravstvene zaštite te adekvatnog stanovanja. Države članice trebaju izdvojiti primjerena sredstva iz ESF+ za aktivnosti borbe protiv siromaštva djece. Hrvatska Vlada izradila je 2022. godine nacrt nacionalnog akcijskog plana za provedbu europskog jamstva za djecu u Hrvatskoj.

Pokazatelj uspješnosti Akcijskog plana za provedbu ESSP-a vezan uz ovo načelo je smanjenje broja djece izloženih riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti za 5 milijuna do 2030. godine. Za potrebe rada prikazuju se podaci stope izloženosti riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti djece na razini Hrvatske i EU kroz razdoblje od proteklih 6 godina. Podaci pokazuju dobar status Hrvatske u odnosu na prosjek EU, ali i dalje je riječ o visokim brojkama koje u zadnjoj godini prikupljanja podatka pokazuju tendenciju rasta. Vjerojatni uzrok rasta vidi se u pandemiji COVID-19.

Tablica 18.: *Stopa izloženosti riziku od siromaštva i socijalne isključenosti djece (%)*

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
EU	27,9	27,3	25,6	24,7	22,8	24,0	24,4
RH	25,2	24,4	24,5	22,2	19,1	18,4	18,6

¹⁵⁶ NN, 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14. čl. 63

¹⁵⁷ Europska komisija, 2021B

Izvor: Eurostat

Koliko je siromaštvo djece prisutno u Hrvatskoj pokazuje istraživanje iz 2017.¹⁵⁸ provedeno na uzorku obitelji s djecom koje primaju zajamčenu minimalnu naknadu. 40% ispitanih roditelja ne može djetetu priuštiti odlazak na dječji rođendan zbog troškova, a 4,8% djece ispitanih roditelja dolazi na spavanje gladno. Čak 43,5% roditelja odlazi gladno spavati kako bi djeca imala što jesti. Drugi autori (Šućur i sur., 2015.) napominju da gotovo 95% siromašne predškolske djece živi u kućanstvima koja si ne mogu priuštiti tjedan dana godišnjeg odmora izvan kuće, a više od polovine živi u kućanstvima koja kasne s plaćanjem najamnina, režija ili rata kredita što djecu dovodi u rizik od stambene isključenosti. Rezultati istraživanja (Ajduković i sur., 2017.) upozoravaju da siromaštvo u obitelji često dovodi do rizika od raspada obitelji uzrokovanih, između ostalog, nasiljem ili ovisnošću. Kao što je već spomenuto u radu, u jednoroditeljskim obiteljima, djeca su u još većem riziku od siromaštva. Istraživači (Unicef, 2021.) napominju da siromašna djeca i djeca u riziku od siromaštva najčešće budu u skupini djece kojoj je smanjen pristup uslugama potrebnim za razvoj (npr. ustanove predškolskog obrazovanja, škole); često je riječ o djeci s razvojnim teškoćama, djeci iz alternativne skrbi, djeci korisnicima ZMN-e, djeci iz ruralnih područja i djeci iz jednoroditeljskih obitelji. Naime, iako je osnovnoškolsko obrazovanje obvezno, djeca u riziku često nemaju dostatna sredstva za kupovinu školske opreme ili nemaju pristup računalu potreban za izvršavanje školskih zadataka. Podaci pokazuju da sužen pristup obrazovanju dovodi do niskog stupnja obrazovanja pojedinca što je veliki rizični faktor za siromaštvo u odrasloj dobi. Osim dječjeg siromaštva, zabrinjavajući su podaci da je čak 22,63% djece bez odgovarajuće skrbi bilo smješteno u institucije¹⁵⁹ što je ukupno 870 djece prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. Dodatno, u nedržavne domove smješteno je 214 djece¹⁶⁰.

Nacionalna razvojna strategija u strateškom cilju 5, prioritetnom području socijalna sigurnost i dostojanstva, kao jedan od prioriteta politika vida unaprjeđenje ravnomjerne dostupnosti i kvalitete sveobuhvatne socijalne skrbi za posebno osjetljive skupine posebno djecu i mlade¹⁶¹. Program Vlade Republike Hrvatske 2020.-2024.¹⁶² istaknuo je kao jedan od svojih prioriteta brigu o socijalnim pravima djece. Nacionalni plan za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2017.¹⁶³ izdvaja da će se posebna pažnja posvetiti djeci s ciljem prevencije i smanjenja dječjeg siromaštva i socijalne isključenosti. Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2026.¹⁶⁴ za naredno razdoblje predviđa ciljeve suzbijanje diskriminacije i

¹⁵⁸ Stubbs i sur., 2017

¹⁵⁹ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021A

¹⁶⁰ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2022B

¹⁶¹ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

¹⁶² Vlada Republike Hrvatske, 2020

¹⁶³ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021C

¹⁶⁴ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2022

socijalne isključenosti djece, zaštita djece od svih oblika nasilja, sudjelovanje djece u odlučivanju na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini; sustavna potpora za djecu u digitalnom okruženju te učinkovito i djelotvorno pravosuđe u postupcima koji se odnose na djecu. Kao pomoć obiteljima, novi Zakon o socijalnoj skrbi¹⁶⁵ predviđa osnivanje obiteljskih centara. Obiteljski zakon¹⁶⁶ predviđa mjere pomoći roditeljima u odgoju djeteta te zaštite djeteta. U 2020. izdana su 136 upozorenja na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu, 1 623 mjere stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu te 616 mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu¹⁶⁷. Konačna mjera zakona je izdvajanje iz obitelji¹⁶⁸. U tom slučaju Zakon o socijalnoj skrbi¹⁶⁹ predviđa smještaj u ustanovu u slučaju potrebe. Oba postupka sukladno Nacionalnom planu¹⁷⁰ trebalo bi ubrzati kako bi djeca što prije dobila priliku za adekvatnu okolinu za odrastanje. Navedenom svjedoči i slučaj koji je dobio veliki medijski značaj-pokušaj posvojenja djece iz Konga na koji su se odlučili određeni hrvatski građani. Navode da je uzrok toj odluci sporost postupka posvojenja u Hrvatskoj¹⁷¹.

Akcijski plan unaprjeđenja sustava socijalne skrbi¹⁷² posebno skreće pozornost na prevenciju institucionalizacije, posebno djece i jačanja udomiteljstva. U tom smislu 2019. donesen je novi Zakon o udomiteljstvu¹⁷³ prema kojem je udomiteljstvo moguće obavljati kao zanimanje, a specijalizirano udomiteljstvo (udomiteljstvo za djecu s razvojnim teškoćama ili problemima u ponašanju) kao zanimanje koje mogu obavljati stručnjaci specijalizirani za područje (socijalni radnici, pedagozi, edukacijski rehabilitatori...). Podaci pokazuju da napredak zakonodavnog okvira nije donio željene rezultate. Realizirano je tek 14,68% udomiteljstva za djecu u odnosu na potrebu¹⁷⁴. Trenutno je u postupku e-savjetovanja dostupan prijedlog kojim bi se povisila naknada za udomitelje kako bi se građane potaknulo na bavljenje udomiteljstvom. Do 2027. cilj je deinstitucionalizirati 200 djece u stambene zajednice, 285 djece u udomiteljske obitelji ili ih trajno zbrinuti kroz posvajanje ili osiguravanje povratka u biološku obitelj¹⁷⁵. Deinstitucionalizacija je od krucijalnog značaja za sprječavanje siromaštva i socijalne isključenosti jer istraživanja pokazuju da trećina mladih koja izađe iz sustava alternativne skrbi doživi beskućništvo u roku od dvije godine od izlaska iz skrbi¹⁷⁶. U smislu smanjenja dječjeg siromaštva,

¹⁶⁵ NN 18/22, 46/22, 119/22

¹⁶⁶ NN 103/15, 98/19, 47/20

¹⁶⁷ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021A

¹⁶⁸ Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20

¹⁶⁹ NN 18/22, 46/22, 119/22

¹⁷⁰ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2022

¹⁷¹ Portal Jutarnji list. Dostupno na <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/posvojitelji-su-znali-da-djeca-ne-smiju-napustiti-kongo-tocno-znamo-sto-ih-je-kostalo-slobode-15292900>

¹⁷² Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021

¹⁷³ NN 115/18, 18/22

¹⁷⁴ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021A

¹⁷⁵ Mnistarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021

¹⁷⁶ Udruga Igra, Dostupno na

<https://www.facebook.com/photo?fbid=548039454025676&set=pcb.548040107358944>

vrijedna je i inicijativa „Pravo svakog djeteta na školski obrok“ kojom je od školske godine 2022./2023. omogućen obrok za svu djecu koja pohađaju osnovnu školu bez izravne naplate za roditelje¹⁷⁷.

6.5. Uključenost osoba s invaliditetom

Uključenost i zapošljavanje osoba s invaliditetom kao krucijalno pravo sve više dobiva na značaju od proglašavanja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Istu je Hrvatska usvojila 2007. godine¹⁷⁸. Europski stup socijalnih prava u 17. načelu govori o pravima osoba s invaliditetom na usluge koje su im potrebne te na zapošljavanje¹⁷⁹. 2021. donesena je nova Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.- 2030.¹⁸⁰ kojom se podupire deinstitutionalizacija, socioekonomska uključenost osoba s invaliditetom, pristup uslugama, uključivo obrazovanje i zdravstvena skrb, povećanje uključenosti kulturne baštine i osiguravanje pristupačnosti.

Nacionalna razvojna strategija¹⁸¹ u strateškom cilju pet kao prioritet politika zajedno sa sveobuhvatnom brigom o djeci i mladima postavlja i unaprjeđenje kvalitete socijalne skrbi i zdravstvenih usluga za osobe s invaliditetom. Analiza stanja u Nacionalnom planu razvoja socijalnih usluga 2021.-2027.¹⁸² pokazuje da za osobe s invaliditetom nedostaje usluga pomoći u kući, organiziranog stanovanja, boravka i integracije. Izvještaj pučkog pravobranitelja za 2021. godinu pokazuje da je u odnosu na prethodnu broj prijava kršenja prava osoba s invaliditetom porastao za 20%, osobito u području ostvarenja prava koja se tiču socijalne skrbi¹⁸³. Akcijskim plan za unaprjeđenje sustava socijalne skrbi do 2027.¹⁸⁴ planira se deinstitutionalizirati i uključiti u program organiziranog stanovanja cca 1 180 novih korisnika (971 osoba s invaliditetom trenutno koristi uslugu organiziranog stanovanja uz podršku). Izvješće pučkog pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2021. pokazalo je značajni pomak u procesu deinstitutionalizacije u 2021. Kao druga važna usluga za osobe s invaliditetom izdvaja se osobna asistencija. Akcijski plan¹⁸⁵ napominje potrebu nastavka financiranja ove usluge u nadolazećem razdoblju te zakonske regulative područja osobne asistencije koje još nije pokrenuto. Kao treći prioritet

¹⁷⁷ Inicijativa „Pravo svakog djeteta na školski obrok. Dostupno na FB stranici

<https://www.facebook.com/pravonaskolskiobrok/>

¹⁷⁸ Zakon o potvrđivanju konvencije o pravima osoba s invaliditetom i fakultativnog protokola uz konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, NN 6/2007-80

¹⁷⁹ Europski stup socijalnih prava. Dostupno na https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

¹⁸⁰ Europska komisija, 2021A

¹⁸¹ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

¹⁸² Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021A

¹⁸³ Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, 2022

¹⁸⁴ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021

¹⁸⁵ Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike 2021

Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom¹⁸⁶ postavljeno je osiguravanje pristupačnosti temeljne društvene infrastrukture i sadržaja javnog života, te jačanje sigurnosti u kriznim situacijama.

Što se tiče zapošljavanja, za potrebe analize stanja izdvaja se indikator stopa razlike u zapošljavanju na temelju invaliditeta. U tablici je vidljivo da Hrvatska daleko zaostaje u zapošljavanju osoba s invaliditetom u odnosu na prosjek EU te da je potrebno uložiti velike napore na ovom području socijalnih politike.

Tablica 19.: *Stopa razlike u zapošljavanju na temelju invaliditeta (%)*

	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
EU	22,7	23,8	24,2	23,5	23,5	24,4	24,4	23,1
RH	29,9	28,0	27,0	31,2	32,7	33,5	32,9	28,7

Izvor: Eurostat

Nacionalna razvojna strategija¹⁸⁷ u svom strateškom cilju 2- Obrazovani i zaposleni ljudi navodi da će se posebna pozornost posvetiti poboljšanju položaja na tržištu rada za osobe u nepovoljnom položaju, ali izriječno ne navodi osobe s invaliditetom kao takve (iako posebno spominje žene te mlade i dugotrajno nezaposlene). Nacionalna strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom¹⁸⁸ za prioritet ima inkluzivni odgoj i obrazovanje te zapošljavanje osoba s invaliditetom. U tom smislu, osobe s invaliditetom imaju pravo prednost pri zapošljavanju u javnom sektoru prema Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom¹⁸⁹, ali slučajevi iz prakse pokazuju da se često pronalazi način kako zaobići navedeno¹⁹⁰. Na takvu praksu ukazuje i Izvješće pravobranitelja za osobe s invaliditetom (2022). Navodi se da se najveći broj pritužbi odnosio se na provođenje natječajnih postupaka u državnim i javnim službama. OSI ukazuju na nemogućnost ostvarenja prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, te su uvjereni da je zapošljavanje netransparentno. Kao preporuku, Pučki pravobranitelj za osobe s invaliditetom navodi (2022: 18):

„Potrebno je da nadležna ministarstva u suradnji s inspekcijama u području zapošljavanja identificiraju prepreke u ostvarivanju prava prednosti pri zapošljavanju s ciljem iniciranja potrebnih zakonskih izmjena koje će omogućiti da ovo pravo bude doista ostvarivo u praksi i služi svojoj svrsi.“

¹⁸⁶ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021 B

¹⁸⁷ Nacionalna razvojna strategija RH do 2030., 2021

¹⁸⁸ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021 B

¹⁸⁹ NN 157/13, 152/14, 39/18, 32/20, čl. 9

¹⁹⁰ Portal Dnevnik.hr; posjećeno 01.02.2023. na web stranici: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/provjereno-marija-milanovic-ostala-bez-posla-zbog-kceri-predsjednika-vijeca---763280.html>

7. Rezultati kvalitativnog istraživanja s ključnim dionicima u kontekstu Europskog stupa socijalnih prava

Kako bi se dobili dodatni uvidi o obilježjima i ključnim izazovima hrvatske socijalne države, relevantnosti načela ESSP, trendovima europeizacije i prioritetima u okviru EU semestra unutar projekta je prevedeno kvalitativno istraživanje. Ono je koncipirano kroz polustrukturirane intervjue s ključnim dionicima, njih 9 iz različitih sektora (donositelji politika, javni službenici, stručnjaci iz akademskog sektora, sindikata i civilnog društva). Istraživanje je provedeno u siječnju i veljači 2023. godine. Osiguran je i informirani pristanak sudionika, koji su upoznati sa ciljevima i svrhom istraživanjima kao i načelima povjerljivosti i anonimizacije rezultata. Ovdje ćemo prikazati nalaze istraživanjima prema temama i ključnim uvidima (Izjave kojima ilustriramo pojedine važne nalaze se navode po kraticama (intervju 1= I1, Intervju 2= I2....).

Prva tema koja proizlazi iz intervjua se odnosi na **izazove socijalne države**. Tu nailazimo na različite aspekte poput skupina u riziku siromaštva i socijalne isključenosti, starih i novih socijalnih rizika, općih trendova socijalne države.

Nedostatak generalne vizije socijalnih politika je nešto što se ističe u odgovorima ispitanika. Socijalno planiranje nije adekvatno razvijeno. Nema usmjerenja niti dugoročne niti vodilje koja jasno opisuje čemu stremimo, stoga ne iznenađuje da je se one dijelom vide nekoherentnima ali i da su praćenje i evaluacija učinaka nedostatan razvijeni.

I2“ Hm...znači socijalna politika u Hrvatskoj...svakako mislim da mi još uvijek nemamo nekakav smjer dobar razvojni u kojem dijelu sustav socijalni skrbi, odnosno socijalna politika treba ići.“

I1“ Negdje što nam se čini je da nedostaje možda koherentnosti između svih tih politika. Jer ako gledamo socijalnu politiku u širem smislu znači da nekakve politike koje se donose u području tržišta rada odnosno zapošljavanja, politike koje se donose u kontekstu prevencije siromaštva, pa onda politike u kontekstu ostvarivanja na primjer prava na zdravstvo. Često se svaka donosi jedna za sebe i nisu nužno možda međusobno dovoljno koordinirane i ne nadopunjuju nužno jedna drugu na mjestima gdje bi trebale“

I5“Mi sad imamo dosta tih nekakvih intervencija države, ali one su došle naprosto po nekoj inerciji, pritisku, inerciji toga što su radile neke druge države članice Europske unije, pritisku javnosti, građana, drugih političkih opcija i jako je teško razlučiti što je tu bio nekakav sustavni način promišljanja, a što je ta vrsta stihije. Meni se čini da manje-više sve je to vrsta nekakve stihije“

I9“ A nećemo kazat, ajmo sada svi to napraviti ili ajmo barem neki vidjet kako će nam to promijeniti praksu, znači to, ostaje ta nekakva inercija, nemjerenje rezultata. Znači, ovaj institucionalni sustav, po meni ne mjeri svoje rezultate, oni mjere nekakve ishode koje smo mi imali, ovog puta, trećega, četvrtoga... Bez ikakvog upita sebi sami, a koji rezultat i kakve nekakve dugoročne učinke ovi ishodi naših aktivnosti proizvode? Ja nemam dojam da se to itko unutar sustava propituje. I zato nam prakse i jesu takve i onda su nam takve i politike“

Manjak usluga za različite skupine ili neadekvatnost postojećih politika i mjera se sagledava kao dodatni izazov socijalne politike. Drži se da mjere i usluge nisu prema nekim skupinama dovoljno

dobro ciljane, da ne rješavaju učinkovito njihove probleme ili da nisu dostupne. Također neka socijalna prava se teško ostvaruju što svakako može imati posljedice na dobroti onih koji su u nepovoljnom položaju. Posebno se ističe manjak preventivnog djelovanja u različitim sustavima socijalne politike koje bi omogućio „rezanje“ problema u korijenju i daljnja djelovanja kada problemi već nastanu.

11“ Pa ne znam, recimo kad gledamo primjer od socijalne politike kroz zakon o socijalnoj skrbi onda je cijeli niz prava i usluga s druge strane svjesni smo da iznosi koji su osigurani kao socijalni transferi unutar tog zakona zapravo gotovo da ne mogu maknuti ljude iz rizika od samog siromaštva ili samog siromaštva. Znači to je zapravo, to su nekakve interventne mjere koje krpaju taj status stalno ali nisu nikad dovoljne da bi izvukle ljude iz položaja u kojem se nalaze.“

14“ Liste čekanja (za domoće za starije) su sve duže i duže i svjesni su činjenice da se tu treba red napraviti. Znači da, ne možete biti na 10 listi u Republici Hrvatskoj kao budući korisnik jer se time stvaraju nerealne liste. Mi sad ne znamo kolke su liste čekanja u bilo kojem od domova u Hrvatskoj. S tim da mi recimo u Zagrebu imamo dosta domova, al nema ih Sisačko-moslavačka, Vukovarsko-srijemska, Slavonija... tu nemamo mi dosta kapaciteta.“

17“ Da, pa, kad govorimo o samom sustavu socijalne skrbi, mi se u principu, nažalost prevencijom, uopće i ne bavimo. Mi smo tu, kad su već ti rizici jako uočljivi i kad se saniraju posljedice i stalno djelujemo vatrogasno.“

19“ Znači, primjera radi, ako govorimo o djeci i obiteljima, puno je priče o; nema kapaciteta za smještaj, puno djece je na listama čekanja, centri za socijalnu skrb pucaju po šavovima jer nemaju gdje smjestiti djecu, a da nitko ne odgovara na to, a što mi trebamo prije toga napraviti? Koji set nekakvih aktivnosti, usluga, mjera i nekakvih širih politika da mi onda ne dođemo u tu situaciju? I tako za starije, tako za osobe s invaliditetom, tako za mislim stanovanje, te nekakve lajt, širokog obuhvata aktivnosti, koje preveniraju i sprečavaju probleme, to se najmanje se o tome govori, najmanje se u to ulaže, a to je najvrijednije područje za ulaganje. A zapravo tu treba najviše uložiti“

Na generalnoj razini može se reći da se očekuje jačanje mogućnosti lokalnih zajednica za adresiranje problema na svojim područjima, po načelu supsidijarnosti. Ispitanici vide takve napore pozitivnijima nego one koje bi vodilji ka daljnjoj centralizacije iako uočavaju da se lokalni kapaciteti trebaju dalje osnaživati i ujednačavati.

11“ Mislim jedinice nemaju dovoljno razvijene kapacitete mislim da je isto tako situacija s jedinicama vrlo raznolika ovisno o tome o kojoj jedinici govorite i da su njihovi su kapaciteti izrazito različiti i da neke koji izdvajaju jako puno zapravo za socijalne stvari još uvijek zbog toga što su u startu u lošijoj poziciji ne uspijevaju osigurati. Možda dobar primjer toga je predškolsko obrazovanje koje jako brzo pokazuje koliko je raznolik kapacitet jedinica lokalne samouprave“

12“ Mislim da, bili su i prijedlozi i ranije, mislim da je to neka budućnost, da se stvarno onako regionalizira, da se svi problemi, prepoznaju na regionalnoj razini i da se onda ti resursi na regionalnoj razini počnu rješavati, a onda, da ne kažem, na županijskim razinama. Znači primjerice, jedna Slavonija koja ima svoje specifičnosti kao i svaka druga regija, ali najbolje o tome znaju oni ljudi koji žive u Slavoniji. I ako mi imamo tamo središte jedno koje će biti vrlo, više operativnije nego što je dosad za kreiranje politika na tim područjima, mislim da bi to bilo funkcionalnije. Ovako nam je država centralizirana, sve je, institut moći, odlučivanja, sve je u Zagrebu, vladajući pokušavaju nekako ostaviti dojam da se dolazi i do najmanjih, odnosno da do najugroženijih se uspije doći, do najruralnijih krajeva se uspijeva doći na taj način, ali ne jer lokalna razina je ta koja gradovi, općine imaju operativne, a one su slabije, imamo jako puno broj, veliki

broj općina i gradova koji nemaju kapaciteta za razvoj svojih sredina i mislim da tu bi svakako bio jedan pravac razvoja“

17“ Pa definitivno ovaj dio, jel' nekakve procjene participacije i načela supsidijarnosti, koji bi trebao bit temelj. Nekako mi se čini da je isto tako važno osvijestiti da nije sve odgovornost države, mi smo sad okrenuli cijelu priču, da je sve što se događa, društvena odgovornost države. A razine odgovornosti idu od pojedinca, obitelji, pa do lokalne zajednice i države“

18“ Teško je, ee, teško je tu obavezu skrbi za starije svalit, rekla bih svalit na na lokalnu samoupravu, znamo da su resursi lokalnih samouprava ograničeni, a s druge strane vjerujem da se ponekad da se po načelu supsidijarnosti može i treba naći jedna linija zajednička sa državom prema lokalnoj razini do najniže općina i manjih gradova gdje, gdje, gdje se kroz partnerstvo pomoći ranjivim osobama može napraviti puno više.“

Različite se skupine vide kao ugrožene. U tome prednjače stari socijalni rizici, primjerice oni vezani za demografiju i starenje stanovništava. Siromaštvo i ekonomski položaj pojedinaca su glavna odrednica tih skupina u riziku, kao i neke specifične skupine poput djece u siromaštvu.

„11“ nama svakako iskaču osobe starije životne dobi kao skupina koja je i u velikom riziku siromaštva i u nedostatku cijelog niza usluga koja im je potrebna za svakodnevni život. Svakako nam iskaču pripadnici romske nacionalne manjine i uvjeti života u kojima oni žive, posebno nam iskaču beskućnici kao skupina, isto tako osobe kojima je odobrena međunarodna zaštita u Hrvatskoj, dakle migranti i općenito gađani koji su slabijeg imovnog stanja, znači siromašniji građani kao skupina kojoj zapravo siromaštvo onemogućuje pristup cijelom nizu drugih prava zbog njihovog imovnog stanja.

15“ A cijela Europa, Hrvatska posebno kao periferija, u suštini, budućnost se kroji i održivosti i javnih sustava, i zdravstva i mirovinskog sustava i nekakve ekonomske stabilnosti, se zapravo temelji na tim demografskim kretanjima. Nema tu puno mudrosti, znači, bez povećanja broja stanovnika u Hrvatskoj, mi ćemo vrlo vjerojatno idućih petnaestak, dvadesetak godina ostvariti neko približavanje jezgri Europske unije, međutim ona će doseći neki maksimum na razini recimo Slovenije, i tu ćemo ostati. A da ne govorim kakve će probleme, dakle, ova stopa, trenutna, depopulacije, zapravo izazvati u smislu neodrživosti i mirovinskog sustava i zdravstvenog sustava... to je ključan problem“

16“ Odnosno imamo značajne nejednakosti s obzirom na dohodak kućanstva, dakle tu svakako ovaj, bi trebalo poduzeti nešto da se i siromašnima omogući možda brže dobivanje zdravstvene zaštite, ali, kažem, to u kombinaciji s možda s nižim obrazovanjem, nižim i primanjima ili nižim mirovinama, stvaraju zapravo jedna začarani krug kojeg je teško riješiti samo ovim, ne znam, financijskom pomoći ili omogućivanjem dobivanja određene usluge, recimo zdravstvene....Ta ekonomska situacija, znači ti koji su bili u ranjivoj, odnosno u ekonomsko nepovoljnom položaju prije pandemije, pandemija je tu situaciju još više pogoršala“

17“ Pa, ja mislim da je danas veliki disbalans između starih i osoba s invaliditetom, koji imaju u principu i jake udruge i u konačnici imaju i stranku koja je koalicijski partner, pa ustvari uspiju progurat neke inicijative i napraviti promjene u odnosu na siromašne koji su daleko najugroženiji i djecu, koja su isto tako u visokim rizicima, jer oni ustvari, osim deklaratorno, kad su svima puna usta, kad se govori o nekim konkretnim promjenama, onda, evo vidjeli smo koliko inicijativa prava djeteta na besplatni školski obrok, koliko je vremena trebalo.“

No neki su i novi socijalni rizici koji se pojavljuju zadnjih godina i istaknuti su izazov za socijalnu državu, a koji proizlaze iz ekonomskih i pandemijskih okolnosti koje su se recentno dogodile ili migracija.

12“ ako da mislim da su tu obitelji sa djecom, mlade obitelji sa djecom posebna, nekako, skupina koja je u izazovu jer s jedne strane treba riješiti i stambeno, stambene prilike svoje, zasebna kućanstva osigurati si, kod nas još uvijek kredit nije dostupan svima, vidimo sad u posljednje vrijeme, posljednjih dana je bilo da kamatne stope stambenih kredita rastu što smo očekivali zapravo kad uđemo u eurozonu za euro područje kad krenemo koristiti euro da ćemo bit nekako od tog zaštićeni od tih rasta kamatnih stopa, ali događa nam se i svakako“

19“ Mislim sad u posljednjih mjeseci, možda zapravo od pandemije, to je uvijek bio rizik, dakle ljudi koji žive u podstanarstvu, ali sad, ja mislim da ćemo mi doživjet eksploziju beskućništva, zbog toga što je, mislim ljudi koji nemaju vlastite nekretnine, zapravo nemaju pristup priuštivom stanovanju, zapravo nigdje u Hrvatskoj, a posebno u gradovima. Mislim da je to nekakav, ja barem vidim to kao najizraženiji rizik.

19“ Pritom, mi nemamo obitelji, to je baš smišljena politika i zato se kod nas, opet moje, nemam dokaze za to, to je moja interpretacija stvarnosti, politika i praksi, zato se tako otežava ljudima da dobiju tako međunarodnu zaštitu ili neki drugi status, koji im onda omogućuje da onda dovedu svije obitelji, a pritom imamo nedostatak radne snage i potpuno onako, kako bih rekla, nikako kontrolirano, bez ikakve zaštite, uvoz tih nesretnih stranih radnika koji tu dolaze bez svojih obitelji, žive tko zna kako i tko zna gdje, nitko nikakvu kontrolu nad tim ne vrši. Dobivaju li oni ugovorene plaće, imaju li uopće ugovore, mislim isplaćuje im se? Mislim, nitko to ne nadzire“

Druga tema je usmjerena na kapacitet sustava i različitih dionika, koja uključuje kapacitete i uloge različitih dionika, koordinaciju djelovanja i suradnju te (inovativne) primjere dobre prakse.

Kapacitet sustava socijalne politike se procjenjuje ograničenim. Brojne su dvojbe oko mogućnosti sustava i što se tiče ljudskih kapaciteta i načina djelovanja da se nađu rješenja koja bi bila adekvatna za izazove s kojima se različite skupine suočavaju.

15“ Tako da ja bih rekao da ključan problem je manjak kapaciteta državnog aparata kao takvog. To je dugoročni, dugoročni problem, to nije nastalo preko noći, nastalo je desetljećima zapravo neprestanog pritiska na državni sustav, da on treba biti manji, da treba biti reduciraniji, pa između ostalog tu je i pitanje plaće i pitanje percepcije javnosti tko su ti ljudi, što oni rade, ovaj narativ uhljebizma i svega toga šta se stvorilo zadnjih deset do petnaest godina, zapravo doveo je do motivacije kvalitetnih ljudi da ulaze u sustav državnih službi i dovelo je do toga da nam je izuzetno teško nekakve ljude koji se isprofiliraju i postanu stručnjaci za određeno područje zadržati u tom sustavu“

19“ O joj, joj. Kapaciteti. Da. Mislim to, kapacitete je najlakše komentirati preko proizvoda, mislim, koji oni izbacuju, a to su politike, neki nacionalni planovi, akcijski planovi koji su, primjerice, prošle godine izašli i usvojeni i prošli, mislim, javno savjetovanje, neokrznuti, na pozitivan način koji su, mislim, ispod svake, ispod svake razine, ono, zanatske, tehničke, da ne govorimo, da ne govorimo suštinski“

16 „To su te neke tehničke stvari, odnosno tehnički preduvjeti za implementaciju određenih mjera i bez obzira što, ne znam, kažem imate super namjeru, super ideju, ali onda kada dođemo do dijela implementacije, onda tu nastanu problemi. Teško će je sve istestirati prije nego što vi pustite, ovaj, nekad ta brzina reakcije i što prije omogućiti dobivanje određene pomoći ima prioritet nad onim „okej kako će se to zapravo sve provesti“, kakva će biti realizacija, odnosno kvaliteta realizacije, odnosno učinkovitost, efikasnost mjere“.

Intervjuirani se osvrću i na kapacitete drugih dionika. Tako civilno društvo vide kao potencijal djelovanja na rješavanju određenih izazova, posebice što se tiče pružanja socijalnih usluga i dopune djelovanje države u području socijalnih politika. No i njihovo djelovanje je ograničeno različitim izazovima poput problema sa održivošću svoga rada i financiranja.

11“ Mislim da u velikoj mjeri je civilno društvo preuzelo pružanje nekih socijalnih usluga koje je zapravo nekad pružala država ali je na neki način to „outsourceno“ sad to civilno društvo i kroz europske socijalne strukturne fondove i mislim da u nešto manjoj mjeri zapravo, rekla bi da se još uvijek jako mali broj, zapravo organizacija civilnog društva bavi socijalnim politikama kao zagovaračkim dijelom socijalnih politika“

13“ Znači i stav prema udrugama prema nevladinoj sektoru je jedno vrijeme je bio apsolutno negativistički - Nemaju što udruge u kuću, nemamo mi što surađivati... Razumijete ali ja sam prepoznala da udruge mogu biti potencijal da su im ideje dobre i da one mogu odraditi dio pola zavoda za zapošljavanje, za koje zavod nema svoje kapacitete. I na mala vrata ono kako se kaže... Sam radila. Pa kad se onda vidjelo u javnosti: pa vidiš i tu je neki rezultat dobar i ovdje se nešto pojavilo ima I onda se polako krenulo tome i da zavod može biti partner udrugama i da možemo surađivati.

19“ Da, uloga civilnog društva se tu, tu se cijelo društvo sad, ja mislim našlo u, dobro, imamo civilno društvo koje je taoc pružanju usluga i korisničkih skupina i ja razumijem odgovornost prema korisničkim skupinama i da će onda te organizacije učiniti sve da dođu do novaca kako bi... Mislim, iz odgovornosti prema, prema korisničkim skupinama, mislim, te organizacije rade sve što je potrebno da bi nastavile servisirati svoje, svoje korisnike i onda ne pružaju otpor, nemaju ni vremena za to, jer su prosto iscrpljeni ovim svakodnevnim radom s korisnicima i namicanjem love da bi s tim korisnicima radili ono što rade najbolje“

Također, i drugi dionici su spomenuti te se i njihove uloge vidi bitnima. Spominju se privatni pružatelji socijalnih usluga i njihova potencijalna uloga, znanstvena zajednica i mediji.

14 „Mi imamo najmanje potrebnih kapaciteta za zbrinjavanje starih i nemoćnih, djece i svih onih koji su u potrebi za ovaj institucionalni smještaj. A imamo opet s druge strane privatnih pružatelja koji su izgradili vrhunske ustanove i tu je negdje bila naša ideja da se u njih dodatno ulaže, da s njima država ugovara i da onda se na taj način riješi problem nedostatka kapaciteta, a da se novci koji su tu utroše u nekakva druga, u nekom drugom smjeru gdje se još može napraviti određenih pomaka, a može se napraviti puno.

17“ Pa, prije svega mislim da je naš fakultet, govorimo konkretno, nedovoljno iskorišten, ovaj, upravo zato što ima i dobru, čini mi se istraživačku podlogu ili ju može poveznicom imati, ali nam vrlo često fale dobre analitičke podloge i tu mi nedovoljno koristimo kapacitet fakulteta“

15 „Mediji na neki način imaju i snažan utjecaj na politiku. Ako je taj utjecaj negativan, a politika je dosta refleksivna na to šta naravno mediji kreiraju kao javno mnijenje, onda njihov utjecaj može generalno biti negativan. Isto tako, može biti i pozitivan, ako prikazuju korupciju, prikazuju nezakonitosti, onda je taj utjecaj pozitivan. Tako da je pitanje medija jedno izuzetno bitno pitanje, a mediji će biti bolji u onoj mjeri u kojoj je pozicija novinara, dakle onog koji kreira neku vijest ili neki tekst, zapravo bolja, samostalnija, financijski, pravno, na koji god drugi način želite.“

Socijalni dijalog se drži manjkavim, kao i bilo kakve mogućnosti dijaloga između različitih aktera. Karakter vladavine je takav da ne omogućuje veću ulogu različitih dionika koji mogu imati značajne prijedloge za razvoj i implementaciju različitih socijalnih politika. Koordinirano djelovanje predstavlja značajan izazov.

11“ ono nešto što isto tako vidimo je da nedostaje sve skupa dijaloga oko ovih socijalnih politika, znači nekako češćih i kontinuiranih razgovora sa strane ministarstva koje donose te politike, a s druge

strane ljudi u struci i koji rade na terenu, akademske zajednice, organizacija civilnog društva i nekako onda zajedničkog iznalaženja odgovora na probleme.“

15“ Tako da vi imate prostora između ovih vrlo načelnih i generalnih rasprava i samog tehničkog, tehničke kontrole ili mogućnosti da promijenite neku odredbu zakona, a ovdje nota između gdje bi ste vi trebali ipak formulirati nešto, usmjeravati, davati neka načela, neke konture nekih promjena, tog nema. A upravo to bi možda bio prostor onog produktivnog i efikasnog socijalnog dijaloga. Dakle, ako govorimo o tome kao mehanizmu usmjeravanja recimo neke ekonomske politike ili socijalne politike, tog nema. To u Hrvatskoj ne postoji.

Različiti relevantni dionici unutar sustava rijetko adekvatno surađuju. Manjak koordinacije je istaknuti problem koji onemogućava učinkovito djelovanje na rješavanju socijalnih problema. Preklapanja djelovanja su česta, a aktivno umrežavanje, razmjena informacija i zajednički rad rijetka pojava u hrvatskoj socijalnoj politici.

12 „Mislim da to mogu baš dobro vidjeti kako svaki resor i svaki sustav je usmjeren samo na sebe, nažalost. Znači imamo sustav zdravstva, odgoja i obrazovanja, sustav socijalne skrbi, unutarnjih poslova, odnosno MUP, sudstvo, sve su to sustavi koji bi u radu s korisnikom trebali biti puno više usmjereni samo na korisnika, ali ne na sustav

16“ Da, administrativna provedivost. Tako da, to je recimo, ovaj, nekakva, nekakvo viđenje. Definitivno tu ima problem, u komunikaciji, u, je li, u koordinaciji, u dupliciranju ili uopće ne postojanju komunikacije kao da smo, recimo, dvije odvojene države. Nekad imate takav dojam kad radite, kad pokušavate nešto rješavati sa dva ili više ministarstava. Dakle tu ima dosta, onako, jedno ministarstvo ima neke svoje protokole, drugo ministarstvo ima neke svoje protokole i vi tu se jednostavno ne možete snaći.“

19“ I to je onda, iz toga proizlaze sve ove druge, nekoordiniranost, naopako razvijanje sustava, da se, kao primjer, radi na, uvjetno rečeno, je li, fiktivno se radi na deinstitucionalizaciji sustava, a zapravo se ne stvara nekakav temelj da bi se ta deinstitucionalizacija provela, pa se onda u isto vrijeme radi nekakva institucionalizacija. Mislim, svi nešto rade, svatko za sebe, u raznim područjima, nema nikakve poveznice i koordinacije i onda se to, glavna, glavna nekakva zajednička crta, ne postoji nit vodilja, koja sve to objedinjuje jer se ne zna, kamo ta socijalna politika zapravo u budućnosti želi dosegnuti.“

Postoji određeni primjeri dobre prakse koje intervjuirani dionici spominju i koji imaju određeni značaj da pokažu smjerove djelovanja koji mogu biti poželjni. No unatoč brojnim prepoznatim izazovima, stvarne socijalne inovacije su rijetke i kapaciteti za inovativna djelovanja se čine manjkavima.

19 „Ima, naravno da ima, ali one su točkaste i one su rezultat suradnje i sinergije pojedinaca i u sustavu i izvan sustava, a najprije ovih koji su u sustavu. Znači, tamo gdje postoje nekakvih, a mislim ima ih dosta, mislim sjajni i izvanredni ljudi, koji rade u sustavu, onda oni surađuju sa svim dionicima, potiču inovacije, profitiraju kao sustavi iz tih inovacija, mislim u stanju su ih održavati“

11“ Ali ono recimo što možda je neki primjer dobre prakse koji bi češće htjeli vidjeti je kad naprimjer govorimo o položaju romske nacionalne manjine, važnost nekako međusektorskih timova kao pretpostavke uopće za rješavanje cijelog niza problema, zato što je teško očekivati da bilo koji sustav sam množe riješiti i zapravo se stvari prelijevaju iz jednog sustava u drugi ...“

18“ S druge strane reforme čini mi se da se provode jako teško, jako sporo, čini mi se da smo nekako uvijek bojazni od nekih noviteta od nečega novog, mi radije hodamo nekakvom utabanom stazom, a vrijeme koje je pred nama traži od nas neke nove iskorake.“

19“ To je sad, tako nekakav možda, nekako i kultura institucionalna, koja se prenosi valjda s koljena na koljeno, i tako se ljudi socijaliziraju. Mislim, mi smijemo raditi, samo ono što nam je izričito napisano da nam je netko dopustio. A mislim, ako ti nije zabranjeno, valjda smiješ raditi. Nego, samo se držimo onoga, što je izričito napisano da je moja ovlast, kao da izvan toga ne postoje široka područja intervencije i područja za svakog stručnjaka“

Treća i zadnja tema se odnosi na dosege europeizacije socijalnih politika. U njoj nalazimo različite aspekte. Intervjuirani se osvrću na učinke i dosege europeizacije. Intervjuirani dionici uglavnom vide skromne dosege europeizacije koji su više formalne prirode. Vide europeizaciju kao mogućnost za poticaj pozitivnih promjena, ali mogućnost koja nije do kraja realizirana.

15“ Sukus je zapravo u tome da vam Europa kao, tako i Europska unija zapravo daje, bez obzira što ona ima i negativnih, negativnih, ovoga, posljedica, to smo najbolje vidjeli tamo 2008. do 2013., 2014., daje zapravo prostor za mnoga unapređenja, ali je, razumijete, samo daje prostor. Ne mogu doći ljudi iz Austrije, Njemačke ili ovoga, Švedske ovdje, i u našem ministarstvu iskoristiti ta sredstva, iskoristiti taj prostor, kreirati nama prilagođena rješenja, i to je ono zapravo gdje onda stvar zapinje“

15 „Tako da ja nisam pretjerani optimist. Europa nas gura, što je sigurno bolje nego da nemamo, da nemamo taj poguranac. Dolaze određene ideje što je dobro jer je naša politika refleksivna takva kakva je, preuzima. Pa onda imamo nekih pozitivnih zapravo odjeka svega toga, međutim da li je to dovoljno za naš ozbiljniji nekakav razvoj, ne. Sigurno nije.“

18 “Pa mislim da da europeizacija nije značajno utjecala na našu socijalnu politiku, u Hrvatskoj općenito gledano znamo koliko je reformi socijalne politike u Hrvatskoj bilo pokušaja, zapravo reformi sustava socijalne skrbi, a iz njih se ja ne vidim da se nešto jako pomaklo“

11 „Ono što nažalost će to isto tako vidimo da puno ovih javnih politika u području socijalne sigurnosti su i preduvjet za korištenje strukturnih fondova i onda zapravo posljedica toga je zapravo da se ponekad se oni samo formalno donose.“

S druge strane osvrću se na dostupna EU sredstva i koristi koje su nastale od njih. Vidi se njihova uloga ali se i ističe da ne mogu biti zamjena za sustavnije politike i intervencije. Otvoreno je i pitanje koliko će način na koji se koriste izazvati neke dugoročne učinke.

11 „I s druge strane EU novac je... Možda ne na ovoj razini kad imate neki mali projekt na razini organizacije civilnog društva ali za neke velike sustavne reforme i nije dovoljan samo EU novac, taj EU novac je zamišljen kao nekakva nadogradnja postojećeg kapaciteta, a mi u velikoj mjeri zapravo u nedostatku sredstava krpamo stvari sa EU sredstvima“

18“ Mi smo zadnjih godina dosta oslonjeni na te europske fondove i sve nekako čekamo natječaje iz Europske unije, projekte na koje ćemo aplicirati, a sigurna sam da imamo resursa, resursa i u Hrvatskoj koji nisu iskorišteni, naravno da su ova sredstva iz Europske unije dobro došla i da nam u mnogočemu pomažu u našem radu u projekata, da su to značajna sredstva. Ali ne samo to nego nas uče i odgovornom upravljanju sredstvima jer znamo da su to sredstva koja dođu iz Europske unije i kroz te europske projekte itekako pod nadzorom i revizijom, i gdje tu moramo imat sve čisto i administraciju i papirologiju, pa puno smo na tom području naučili.“

16 „Dakle to nije samo da se novci potroše. Svi ti novci, odnosno sve to na što bi trebali potrošiti, trebamo gledati kao na nekakvu korist za društvo, ne samo kratkoročno nego i dugoročnu, a svi ti oblici socijalne pomoći i potpore imaju i taj svoj long term efekt. Tako da po meni, možda i taj dio osvijestiti i reći „gledajte imamo to, to i to, to je dobro za naše društvo, svi ćemo se potpisati da to treba i tako dalje, ali

nismo to mogli bez većinskog financiranja od strane EU fondova, bez pomoći bogatijih članica, bez solidarnosti Njemačke, Francuske, Nizozemske“. To treba tako reći.“

Daljini aspekt je poznavanje i ukorijenjenost Europskog stupa socijalnih prava. Postoji generalno slaganje da je on slabo prepoznat u hrvatskom kontekstu. Nije na dnevnom redu niti se posebno raspravlja ili uzima u obzir pri razvoju politika.

12 „Pa mislim da se ne priča, odnosno ne zna se puno o tom Europskom stupu socijalnih prava niti se on, ako već nemamo sustavnu socijalnu politiku, da imamo taj okvir za rad“

15. „Ovako ću vam sad ja reći, ja iskreno šta se tiče ovog europskog stupa socijalnih prava, zapravo sam izuzetno malo u to upućen. Pazite, to je isto tako segment ovog problema o kojem govorite. Mi kao sindikati smo u to slabo upućeni. Onda je teško očekivati da će biti neki drugi segmenti društva, iako, ako gledate stup socijalnih prava, u njemu ima nekih segmenata koji su za nas izuzetno bitni“

15“ Problem je da smo mi tada kad je to doneseno, nešto o tome raspravili, imali smo neku sjednicu GSV-a, nešto se o tome pisalo u medijima i onda nakon toga, ništa. Udarila korona, sad je došla i inflacija, i ono šta mi zapravo osjećamo, vidimo i oko čega mnogo više diskutiramo i čim se mnogo više bavimo je zapravo NPOO kao instrument onda putem kojeg se povlače novci, i koji nama generira određene promjene, primjerice, Zakon o znanosti, odnosno visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti je bio dio tog Nacionalnog programa oporavka i otpornosti.“

Vidi se dijelom kao mogućnost da bude nit vodilja i usmjeri hrvatsku socijalnu politiku, ali s manjkavim kapacitetom za njegovu implementaciju. Stoga predstoji značajan napor na njegovoj aktualizaciji i primjeni u hrvatskom kontekstu.

18 „Europski stup socijalnih prava u Hrvatskoj mislim da će najprije ovisiti o političkoj volji naših političara odnosno vodećih ljudi u državi, ali osim toga i o ekonomskim mogućnostima i kapacitetima koje kao država imamo. Bilo bi mi žao da podrška Europskom stupu socijalnih prava odnosno njegova implementacija u hrvatsko društvo ostane samo na nekakvoj razini da nećemo aa lijepo napisano što neće donijeti nekakve rezultate ljudima koji su u potrebi i zapravo ne samo kojima su u potrebi nego i općenito društvu u Hrvatskoj“

17“ Pa iskreno, mislim da mogu, samo je sad pitanje političke volje i političke moći. Mislim da su velike turbulencije na razini Europske unije, ovaj i ako se Europska unija uspije održati, unatoč tim svim različitostima, da to zaista može biti jedna dobra podloga da se, zaista te bazične stvari, koje su dobro procijenjene, zaista mislim da su dobro procijenjene i detektirane, da pomognu i razvoju nacionalnih politika, ali i tom jednom bazičnom stupu socijalnih prava koje bi trebali imati svi građani Europe.

13 „...pitanje ministarstva, ministarstva rada ili tko bi već trebao sve biti uključen u praćenje i zapravo, na neki način, promoviranje tog europskog stupa socijalnih prava, ja znam sada evo da skrenem malo u ovu užu perspektivu, sasvim je jasno da oni nisu dovoljno kapacitirani, da niti imate dovoljno ljudi koji su upućeni, koji su adekvatno čak možda i obrazovani, koji su apdejtani s time šta se događa, dakle koji su upućeni u to šta se događa u Europi, u drugim zemljama, a imate i fundamentalni problem, da oni ne znaju ni šta se događa u Hrvatskoj, na jednoj kapilarnoj razini.

8. Zaključak

Kao što je u radu prikazano, primjena Europskog stupa socijalnih prava u Hrvatskoj od ključnog je značaja za razvoj socijalne politike Hrvatske. Uvid u pokazatelje Socijalnog semaforima i njihov stalni monitoring jedan su od važnih praktičnih izazova hrvatske socijalne politike.

Iz područja jednakih mogućnosti i pristupa tržištu rada izdvaja se relativno kratka i niska konzistentnost aktivne politike zapošljavanja gdje često mjere prema ciljnim nezaposlenim skupinama, poput osoba u statusu NEET, nisu prilagođene i svrhovite. Kada govorimo o rodnoj ravnopravnosti, postoji potreba dosljednije primjene postojećih zakona te aktivacija i senzibilizacija postojećih sustava poput obrazovanja i osposobljavanja, skrbi i zdravstva za ulaganje većih napora k većoj uključenosti žena na tržište rada. **Na području pravednih radnih uvjeta** najveći izazov predstavlja veliki udio osoba zaposlenih na ugovore na određeno u kratkom trajanju (kraće od godine dana), osobito mladih osoba te niska razina radne aktivnosti, osobito žena. Građani smatraju da je potreban dodatan zalog Vlade u osiguranju pravednih plaća. U **području socijalne zaštite i uključenosti** izdvaja se visoka stopa siromašnih građana koji često ulaze i u skupinu osobito ranjivih poput djece, osoba s invaliditetom ili starijih osoba. Izazov predstavlja zapošljavanje osoba s invaliditetom. Ne ulaže se u stambenu politiku, a posebni je problem manjak ulaganja u dugotrajnu skrb koja će u budućnosti biti najveći dio socijalnih politika (s obzirom na demografske prilike). Prema istraživanju Eurobarometra, građani smatraju da Hrvatska osobito mora ulagati u razvoj zdravstvenog sustava.

Rezultati kvalitativnog istraživanja upućuju na određene izazove socijalne države sada i u budućnosti. Vidljiv je nedostatak generalne vizije socijalnih politika i nerazvijenost socijalnog planiranja. Socijalni dijalog se drži manjkavim, kao i bilo kakve mogućnosti dijaloga između različitih aktera. Kapacitet sustava socijalne politike se procjenjuje ograničenim. Brojne su dvojbe oko mogućnosti sustava i što se tiče ljudskih kapaciteta i načina djelovanja. Očekuje se jačanja mogućnosti lokalnih zajednica za naslovljavanje problema na svojim područjima, po načelu supsidijarnosti. Civilno društvo ističe se kao potencijal djelovanja na rješavanju određenih izazova, posebice što se tiče pružanja socijalnih usluga i dopune djelovanje države u području socijalnih politika. Manjak koordinacije je istaknuti problem koji onemogućava učinkovito djelovanje na rješavanju socijalnih problema. Različite se skupine vide kao ugrožene- u tome, sukladno analizi građe prikazane u preostalim cjelinama, prednjače stari socijalni rizici primjerice oni vezani za demografiju i starenje stanovništava. Novi socijalni rizici se pojavljuju zadnjih godina i istaknuti su izazov za socijalnu državu, a koji proizlaze iz ekonomskih i pandemijskih okolnosti koje su se recentno dogodile ili migracija. Identificiran je manjak usluga za različite skupine kao i teško ostvarivanje nekih socijalna prava. Postoji određeni primjeri dobre prakse no socijalne inovacije su rijetke i kapaciteti za inovativna djelovanja se čine manjkavima. Ključni dionici uočavaju skromne dosege europeizacije koji su više formalne prirode i vide europeizaciju kao

moćnost za poticaj pozitivnih promjena. Zamjećuju se potencijalni EU sredstava no ističe se da ne mogu biti zamjena za sustavnije politike i intervencije.

Postoji generalno slaganje da je Europski stupa socijalnih prava slabo prepoznat u hrvatskom kontekstu unatoč činjenici da Akcijski plan provedbe europskog stupa socijalnih prava odgovornost za provedbu ESSP-a delegira na države članice. U Hrvatskoj je ESSP službeno usvojen, ali nije na dnevnom redu niti se posebno raspravlja ili uzima u obzir pri razvoju politika. Na temelju cjelokupne analize dokumenata i rezultata istraživanja, vidljivo je da ESSP i Akcijski plan imaju mogućnost biti nit vodilja modernizacije i usmjerenje hrvatske socijalne politike. Međutim, predstoji značajan napor na njegovoj aktualizaciji i primjeni u hrvatskom kontekstu stoga je ovaj dokument zalog za početak ozbiljne kritičke rasprave i primjene ESSP-a u Hrvatskoj.

Nedavno provedena centralizacija sustava socijalne skrbi oslabit će naše skromne kapacitete za europeizaciju socijalne politike kroz vidove učenja iz iskustva drugih, razvoja odzivne socijalne vladavine i socijalnih ulaganja u razvojne prioritete. Novi socijalni rizici: siromaštvo djece, nezaposlenost mladih, osobito socijalna isključenost NEET populacije, stambena isključenost mladih, blokirani građani te seljenje mladih ljudi iz zemlje ostaju po strani interesa javnosti i donositelja odluka.

Socijalna prava i njihovo ostvarivanje i dalje su alat političke klijentelizacije. Davanjem socijalnih prava, osobito na lokalnim izborima, kupuju se glasovi za izbore. Javna rasprava o jednakim socijalnim pravima za sve građane koja će se donositi temeljem iste procedure, uz dodatne povlastice onima koji žive u zabačenim krajevima, te redovito indeksiranje osnovica za ostvarivanje socijalnih prava temeljem rasta troškova života ostaju kao izazovi modernizacije i europeizacije naše socijalne politike.

Provedba Akcijskog plana ESSP i monitoring revidiranih socijalnih pokazatelja imaju jednu od ključnih uloga glede jačanja socijalne kohezije i prosperiteta zemlje.

9. Literatura

1. Babić, Z. (2020). Ulaganje u djecu kao visokoisplativa socijalna investicija. *Paediatrica Croatica*, 64(2), 56-64.
2. Babić, Z., Baturina, D. (2016). Koncept socijalnih investicija kao odgovor na krizu i nove izazove socijalne države: trendovi i perspektiva. *Revija za socijalnu politiku*, 23(1), 39-60. <https://doi.org/10.3935/rsp.v23i1.1280>.
3. Bađun, M. (2015). *Neformalna dugotrajna skrb za starije i nemoćne osobe*. Zagreb: Institut za javne financije.
4. Bakar, Ž. (2015). Stanje u zdravstvenom sustavu-pogled iz primarne zdravstvene zaštite/obiteljske medicine Current status of the health system—a view from primary health care/family medicine. *Medicina familiaris Croatica: Journal of the Croatian Association of Family medicine*, 23(2), 3-7.
5. Baturina, D., Bežovan, G., & Matančević, J. (2021). Socijalni dijalog 2030. Istraživanje budućnosti socijalnog dijaloga u Hrvatskoj delphi-metodom. *Bogoslovska smotra*, 91(4), 775-799.
6. Bejaković, P. (2020). Važnost aktivne politike zapošljavanja i njezine evaluacije u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 27(3), 329-341.
7. Berc, G., Majdak, M., & Bežovan, G. (2015). Perspektiva stručnih suradnika o ispadanju učenika iz srednjih škola kao novom socijalnom problemu. *Revija za socijalnu politiku*, 22(1), 131.
8. Bežovan, G. (2019a). Evaluacija procesa privatizacije mirovinskog sustava u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 26(1), 1-35.
9. Bežovan, G., & Baturina, D. (2019). Europski stup socijalnih prava. *Revija za socijalnu politiku*, 26(1), 115-122.
10. Bežovan, G. (2019b). Hrvatska socijalna politika u vremenu globalizacije i europeizacije. u: G. Bežovan (ur.) *Socijalna politika Hrvatske*, (59-108). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
11. Bežovan, G., Berc, G., Majdak, M., Baturina, D., & Rozman, S. (2019). *Kako odgovoriti na izazove integracije i reaktivacije mladih u NEET statusu?* Zagreb: CERANEO.
12. Bouillet, D. (2018). *S one strane inkluzije djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: UNICEF.
13. CERANEO (2018). *Izazovi prevencije nasilja nad osobama starije životne dobi*. Zagreb: CERANEO.
14. Deklaracija iz Philadelphije. Dostupno na https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:62:0::NO:62:P62_LIST_ENTRIE_ID:2453907:NO#declaration
15. Direktiva (EU) 2022/2041 Europskog parlamenta i Vijeća 19.10.2022. o primjerenoj minimalnoj naknadi u Europskoj uniji. *Official Journal of the European Union*, no. L 275/33.

16. Direktiva Vijeća 1999/70/EZ od 28. lipnja 1999. o Okvirnom sporazumu o radu na određeno vrijeme koji su sklopili ETUC, UNICE i CEEP. *Službeni list Europske unije*, br. 31999L0070.
17. Direktiva (EU) 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. lipnja 2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi. *Službeni list Europske unije*, br. L 188/79.
18. Dobrotić, I. (2016). Crisis and Croatian welfare state: A new opportunity for welfare state retrenchment?. *Challenges to European welfare systems*, 301-324.
19. Dobrotić, I. (2019). The Croatian welfare system: A lack of coherent policy paradigm followed by inconsistent policy reforms? 1. In *Routledge Handbook of European Welfare Systems* (pp. 237-255). Routledge.
20. Dobrotić, I, Matković, T, & Menger, V. (2018). *Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
21. Državni zavod za statistiku. (2023). *Prosječne neto i bruto plaće zaposlenih za prosinac 2022*. Zagreb: DHZ.
22. Državni zavod za statistiku. (2022). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2022*. Zagreb: DZS.
23. Državni zavod za statistiku (2022). Dostupno na web stranici <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29178>
24. Education and Training Monitor 2022. Dostupno na <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2022/hr/country-reports/croatia.html>
25. ESF- Učinkoviti ljudski potencijali. Dostupno na web stranici <http://www.esf.hr/natjecaji/socijalno-ukljucivanje/poziv-na-dostavu-projektnih-prijedloga-zazeli-program-zaposljavanja-zena-faza-iii/>
26. Eurobarometar (2020). Dostupno na web stranici <https://europa.eu/eurobarometer/screen/home>
27. European Commission (2023). *The future of social protection and of the welfare state in the EU*, Brussels: European Commission.
28. Europska komisija (2013.) Prema socijalnom ulaganju za rast i koheziju – uključujući i provedbu Europskog socijalnog fonda za razdoblje 2014. – 2020. *Revija za socijalnu politiku*, 20 (2), 167-190.
29. Europska komisija. (2020). *Special Eurobarometer- Social Issues*. Bruxelles: Europska komisija.
30. Europska komisija. (2021). *Akcijski plan za provedbu europskog stupa socijalnih prava*. Bruxelles: Europska Komisija.
31. Europska komisija. (2021A). *Europska strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021. do 2030*. Bruxelles: Europska komisija.

32. Europska komisija. (2021B). *Strategija EU o pravima djeteta i europsko jamstvo za djecu*. Bruxelles: Europska komisija.
33. Europska komisija. (2021C). *Program EU za zdravlje 2021.-2027.- vizija za zdraviju Europsku uniju*. Bruxelles: Europska komisija.
34. Europska komisija. (2022). *Europska strategija skrbi*. Bruxelles: Europska komisija.
35. Europska komisija. (2022A). *Europski plan borbe protiv raka*. Bruxelles: Europska komisija.
36. Europski revizorski sud. (2021). *Privremena potpora radi smanjenja rizika od nezaposlenosti u izvanrednoj situaciji (instrument SURE) - Tematsko izvješće*. Luxemburg: Europski revizorski sud.
37. Europski stup socijalnih prava u 20 načela. Posjeceno 01.02.2023. na mrežnoj stranici https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr
38. Eurostat- baza podataka. Posjećeno između 20.01.2023. i 05.02.2023. na web stranici <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>
39. Hemerijck, A. (2017A). Social Investment and its Critics. u: Hemerijck, A. (ed.), *The Uses of Social investment*. Oxford: Oxford University Press, 3-39.
40. Hemerijck, A. (2017B). The Uses of Affordable Social Investment. u: A. Hemerijck, A. (ed.), *The Uses of Social investment*. Oxford: Oxford University Press, 379-412.
41. Hrvatska 2030. Posjećeno 01.02.2023. na mrežnoj stranici: <https://hrvatska2030.hr/>
42. Hrvatska mreža za beskućnike. Dostupno na <https://beskucnici.info/>
43. Hrvatska udruga socijalnih radnika. (2019). *Drugi i drugačiji. Zbornik sažetaka X. Konferencija socijalnih radnika*. Zagreb: Hrvatska udruga socijalnih radnika.
44. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2023). *Pregled osnovnih podataka o stanju u sustavu mirovinskog osiguranja za siječanj 2023*. Zagreb: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje.
45. Hrvatski zavod za statistiku. (2020). Dostupno na <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29170>
46. Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija Akcijski plan za integraciju i uključivanje za razdoblje 2021.–2027. *Službeni list Europske unije*, br. COM/2020/758.
47. Layard, P. R. G., Layard, R., Nickell, S. J., & Jackman, R. (2005). *Unemployment: macroeconomic performance and the labour market*. UK: Oxford University Press on Demand.
48. Lisabonska deklaracija osnivanja Europske platforme za borbu protiv beskućništva. (2021). Lisabon: EU.
49. Matković, T. (2022). *Raditi na određeno. Raširenost, regulacija i iskustva rada putem ugovora na određeno vrijeme u Hrvatskoj*. Zagreb: Savez samostalnih sindikata Hrvatske i Instut za društvena istraživanja u Zagrebu.

50. Međunarodna organizacija rada. (2008). *Deklaracija MOR-a o socijalnoj tranziciji za pravednu tranziciju*. Geneva: Međunarodna organizacija rada.
51. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (2021). *Akcijski plan unaprjeđenja sustava socijalne skrbi*. Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.
52. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (2021A). *Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine*. Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.
53. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (2021B). *Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine*. Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.
54. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (2021C). *Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027.* Zagreb: Ministarstvo rada. Mirovinskoga sustava i socijalne politike.
55. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (2021D). *Vrednovanje djelotvornosti, učinkovitosti i učinka Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.* Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.
56. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (2022). *Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine*. Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.
57. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (2022B). *Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2021. godini*. Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.
58. Ministarstvo zdravstva. (2021). *Nacionalni plan razvoja zdravstva za razdoblje od 2021. do 2027. godine*. Zagreb: Ministarstvo zdravstva.
59. Ministarstvo zdravstva. (2022). *Strateški okvir razvoja mentalnog zdravlja do 2030.* Zagreb: Ministarstvo zdravstva.
60. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. (2015). *Strategija obrazovanja, zanosti i tehnologije*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
61. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15.
62. Nacionalni strateški okvir protiv raka. *Narodne novine*, br. 141/2020-2728.
63. Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine. *Narodne novine*, br. 13/2021-230.
64. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 103/15, 98/19, 47/20.
65. Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora. Dostupno na <https://www.sabor.hr/radna-tijela/odbori-i-povjerenstva/misljenje-odbora-za-zdravstvo-i-socijalnu-politiku-o-9>
66. Odluka o objavi Opće deklaracije o općim pravima. *Narodne novine*, 12/2009-143.

67. Odluka Vijeća (EU) 2018/1215 od 16. srpnja 2018. o smjernicama za politike zapošljavanja država članica. *Službeni list Europske unije*, br. L 224/4.
68. Olujić, I, & Maras, N. (2021). Razlike u školskom uspjehu učenika osnovne škole s obzirom na pohađanje programa produženog boravka. *Nova prisutnost*, 19(2), 345-357.
69. Opačić, A, & Knezić, D. (2022). *Univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge u Republici Hrvatskoj: model izvedivosti*. Zagreb: Rehabilitacijski centar za stres i traumu / Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
70. Penava Šimac, M., Štambuk, A., & Skokandić, L. (2022). Potrebe starijih osoba za uslugama iz sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 29(2), 191-212.
71. Portal Breaking. Dostupno na <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/zagreb-postignut-dogovor-s-%C4%8Disto%C4%87om-komunalne-usluge-%C4%87e-poskupjeti/2802434>
72. Portal Dnevnik.hr. Dostupno na <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/provjereno-marija-milanovic-ostala-bez-posla-zbog-kceri-predsjednika-vijeca---763280.html>
73. Portal Dnevnik.hr. Dostupno na <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/ministar-beros-i-lijecnicka-komora-osudili-napad-na-lijecnicu-u-virovitici---763587.html>
74. Portal E-savjetovanja. Dostupno na <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/Dashboard>
75. Portal Jutarnjeg lista. Dostupno na <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/oprostite-sto-smetam-ne-mogu-disati-hnd-najavio-prosvjed-i-prozvaovlast-da-zataskava-matijanicev-slucaj-15295462>
76. Portal Jutarnjeg lista. Dostupno na <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/posvojitelji-suznali-da-djeca-ne-smiju-napustiti-kongo-tocno-znamo-sto-ih-je-kostalo-slobode-15292900>
77. Portal Večernjeg lista. Dostupno na <https://www.vecernji.hr/vijesti/uzivo-prosvjed-lijecnika-ispred-ministarstva-zdravstva-1619869>
78. Porto Deklaracija od 8. svibnja 2021. (2021). Porto: EU.
79. Povelja Europske unije o temeljnim pravima. *Službeni list Europske unije*, br. C 202/389.
80. Pravo svakog djeteta na školski obrok. Dostupno na <https://www.facebook.com/pravonaskolskiobrok/>
81. Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2021. Dostupno na <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2021/hr/index.html#four>
82. Preporuka Komisije (EU) 2020/1563 od 14. listopada 2020. o energetsom siromaštvu. *Službeni list Europske unije*, br. L 357/35.
83. Preporuka Komisije (EU) 2021/402 od 4. ožujka 2021. o učinkovitoj aktivnoj potpori zapošljavanju nakon krize uzrokovane bolešću COVID-19 (EASE). *Službeni list Europske unije*, br. L 80/1.
84. Preporuka Vijeća od 8. prosinca 2022. o pristupu cjenovno pristupačnoj i visokokvalitetnoj dugotrajnoj skrbi. *Službeni list Europske unije*, br. 2022/C 476/01.

85. Pučki pravobranitelj za osobe s invaliditetom. *Izvešće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2021.* (2022). Zagreb: Pučki pravobranitelj za osobe s invaliditetom.
86. Puljiz, V., Bežovan, G., Matković, T., Šučur, Z., & Zrinščak, S. (2008). *Socijalna politika Hrvatske.* Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
87. Rezolucija Europskog parlamenta od 21.01.2021. o pristupu dostojanstvenom i pristupačnom stanovanju za sve. *Official Journal of the European Union*, No. (2019/2187(INI)).
88. Rezolucija Europskog parlamenta od 21. siječnja 2021. o Strategiji EU-a za rodnu ravnopravnost. *Official Journal of the European Union*, No. (2019/2169(INI)).
89. Rezolucija Vijeća od 10.12.2021. o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire (2021.-2030.). *Službeni list Europske unije*, No. C 497/1.
90. Rimska deklaracija od 25. ožujka 2017. (2017). Rim: EU.
91. Savez samostalnih sindikata Hrvatske. (2018). *Rad po mjeri čovjeka.* Zagreb: Savez samostalnih sindikata Hrvatske.
92. Sporazum o osnivanju Gospodarsko- socijalnog vijeća. *Narodne novine*, br. 28/2020-655.
93. Strateški okvir EU-a o sigurnosti i zdravlju na radu 2021.-2027. *Službeni list Europske unije*, br. COM(2021) 323.
94. Stubbs, P., Ledić, M., Rubil, I., & Zrinščak, S. (2017). *Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstva u Hrvatskoj.* Zagreb: EIZG i Zaklada ADRIS.
95. Šučur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., & Babić, Z. (2015). Siromaštvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 22(3), 393-397.
96. Svjetska banka (2019). *Ulaganje u jednake mogućnosti za sve: Analiza rodne ravnopravnosti u Hrvatskoj.* Zagreb: Svjetska banka.
97. Udruga Igra. Dostupno na <https://www.facebook.com/photo?fbid=548039454025676&set=pcb.548040107358944>
98. Ugovor iz Amsterdama. (1997). *Official Journal*, no. C 340 , 10/11/1997 P. 0001 – 0144.
99. Ugovor o Europskoj uniji. *Službeni list Europske unije*, C 202/13.
100. Ugovor o funkcioniranju Europske unije. *Službeni list Europske unije*, C 202/47.
101. Unicef. (2021). *Provedba dubinske analize politika, programa, usluga, izvora financiranja te mehanizama usmjerenih suzbijanju siromaštva i socijalne isključenosti djece u Hrvatskoj Pregled literature (produkt br. 2).* Zagreb: Unicef.
102. Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. (2021). *Izvešće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu.* Zagreb: Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.
103. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. (2021). *Nacionalni plan za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine.* Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.

104. Uredba Europskog parlamenta i Vijeća o ozbiljnim prekograničnim prijetnjama zdravlju i o stavljanju izvan snage odluke br. 1082/2013/eu. *Službeni list Europske unije*, br. 2020/0322(COD).
105. Uredba o uspostavi europskog prostora za zdravstvene podatke. *Službeni list Europske unije*, br. 2022/0140(COD).
106. Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
107. Vijeće Europe. (1996). *Europska socijalna povelja*. Strasbourg: Vijeće Europe.
108. Vijeće Europske unije (2018). *Izvešće o primjerenosti mirovina*. Bruxelles: Vijeće Europske unije.
109. Vijeće Europske unije (2021). Preporuka Vijeća (EU) 2021/1004 od 14. lipnja 2021. o uspostavi europskog jamstva za djecu.
110. Vlada Republike Hrvatske. (2017). *Strategija socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2017.-2020*. Zagreb: Vlada RH.
111. Vlada Republike Hrvatske. (2020). *Program Vlade Republike Hrvatske 2020.-2024*. Zagreb: Vlada RH.
112. Vlada Republike Hrvatske (2021). *Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
113. Vlada Republike Hrvatske. (2022). Nacionalni plan reformi. Posjeceno 15. veljače 2023. na https://commission.europa.eu/system/files/2022-04/nrp_2022_croatia_en_0.pdf
114. Zakon o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju. *Narodne novine*, 85/06, 150/08, 71/10, 53/20, 120/21.
115. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strukovnom obrazovanju. *Narodne novine*, br. 69/2022-1024.
116. Zakon o minimalnoj plaći. *Narodne novine*, br. 118/2018-2332.
117. Zakon o mirovinskom osiguranju. *Narodne novine*, br. 157/13, 151/14, 93/15, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22.
118. Zakon o nacionalnoj naknadi za starije osobe. *Narodne novine*, br. 62/20.
119. Zakon o obrazovanju odraslih. *Narodne novine*, 144/2021-2460.
120. Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju. *Narodne novine*, 80/13, 137/13, 98/19.
121. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. *Narodne novine*, br. 6/2007-80.
122. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju. *Narodne novine*, 10/97, 107/07, 94/13, 98/19, 57/22.
123. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. *Narodne novine*, br. 157/13, 152/14, 39/18, 32/20.
124. Zakonom o provedbi uredbe Europske unije o koordinaciji sustava sigurnosti. *Narodne novine*, 54/13.

125. Zakon o radu. *Narodne novine*, br. 93/14, 127/17, 98/19, 151/22.
126. Zakon o ravnopravnosti spolova. *Narodne novine*, br. 82/08, 69/17.
127. Zakon o roditeljskim i roditeljskim naknadama. *Narodne novine*, br. 152/22.
128. Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, br. 18/22, 46/22, 119/22.
129. Zakon o suzbijanju diskriminacije. *Narodne novine*, br. 85/08, 112/12.
130. Zakon o tržištu rada. *Narodne novine*, br. 118/18, 32/20, 18/22.
131. Zakon o udomiteljstvu. *Narodne novine*, br. 115/18, 18/22.
132. Zakon o zaštiti na radu. *Narodne novine*, br. 71/14, 118/14, 154/14, 94/18, 96/18.

